

Raport końcowy badania ewaluacyjnego

Komplementarność wsparcia w ramach
komponentu regionalnego
Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki
2007-2013 w województwie mazowieckim

Opracowany przez Collect Consulting Sp. z o.o.
Katowice, październik 2010

Badanie jest współfinansowane przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego

Wykaz skrótów

EFFROW	Europejski Fundusz Rolny Rozwoju Obszarów Wiejskich
EFRR	Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
EQUAL	inicjatywa wspólnotowa (dofinansowana z EFS)
ESF	Europejski Fundusz Społeczny
FGI	Zogniskowany Wywiad Grupowy
FS	Fundusz Spójności
ICT	Technologie Informacyjne i Komunikacyjne
IDI	Indywidualny Wywiad Pogłębiony
IP	Instytucja Pośrednicząca
IP II	Instytucja Pośrednicząca drugiego stopnia / Instytucja Wdrażająca
IZ	Instytucja Zarządzająca
KE	Komisja Europejska
KOP	Komisja Oceny Projektów
LGD	Lokalna Grupa Działania
LPR	Lokalny Program Rewitalizacji
LSR	Lokalna Strategia Rozwoju (opracowywana przez LGD)
MJWPU	Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych
MPiPS	Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
MRR	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego
NSRO	Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia
PO IG	Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka
PO KL	Program Operacyjny Kapitał Ludzki
PO KL(C)	Program Operacyjny Kapitał Ludzki – komponent centralny
PO KL(R)	Program Operacyjny Kapitał Ludzki – komponent regionalny
PROW	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich
PRS	Program Rozwoju Subregionu
RGSE	Regionalna Grupa Sterująca Ewaluacją
RIS	Regionalna Strategia Innowacji
RPO WM	Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego
SPO RZL	Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich
SRWM	Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego
SzOP	Szczegółowy Opis Priorytetów
Uzppr	Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju
ZPORR	Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego

1 Streszczenie

Cele badania

Celem ogólnym badania jest wskazanie mechanizmów i narzędzi zapewniających komplementarność projektów realizowanych w ramach PO KL w województwie mazowieckim w stosunku do RPO WM oraz PROW, możliwych do zastosowania na etapie programowania działań PO KL oraz wyboru projektów w kolejnych latach wdrażania.

Podstawą badania było zidentyfikowanie potencjalnych obszarów komplementarności, tzn. obszarów w których zapewnienie realizacji projektów komplementarnych jest konieczne / wskazane, gdyż może prowadzić do osiągnięcia dodatkowych efektów synergii.

Następnie miała miejsce sekwencja działań mająca na celu wskazanie propozycji rozwiązań / mechanizmów zapewniających osiągnięcie realizacji komplementarnych projektów w ramach PO KL województwa mazowieckiego. W jej ramach zostały m.in. zidentyfikowane i ocenione dotychczasowe mechanizmy, wskazane przykłady projektów komplementarnych, zidentyfikowane dobre praktyki – skuteczne mechanizmy z innych regionów, zaproponowane zostały również nowe mechanizmy na bazie analizy eksperckiej oraz wniosków wynikających z zebranych danych pierwotnych. Ostatecznie zaproponowane zostały rekomendacje dla POKL województwa mazowieckiego. W toku badania ustalono, że działania mające na celu identyfikację mechanizmów zapewniania komplementarności powinny zostać uporządkowane w dwa bloki odpowiadające wymiarowi instytucjonalno – systemowemu oraz wymiarowi programowania i wyboru projektów.

Odbiorcami wyników powinni być przede wszystkim pracownicy programujący realizację PO KL w województwie mazowieckim w kolejnych latach. Badanie to powinno również stanowić istotny wkład w prace stałego zespołu roboczego do spraw komplementarności wsparcia udzielanego w ramach dostępnych w regionie funduszy strukturalnych, funkcjonującego w ramach Regionalnej Grupy Sterującej Ewaluacją powołanej przez Zarząd Województwa Mazowieckiego.

Metodologia badania

Ze względu na charakter badania i specyfikę ocenianej problematyki, wykorzystano pakiet zróżnicowanych metod i technik gromadzenia danych pierwotnych i wtórnych oraz analizy danych, uporządkowanych w fazy badawcze.

faza obserwacji:

- przegląd dokumentów – obejmujący: analizę literatury przedmiotu, analiza dokumentów programowych dla programów operacyjnych oraz dokumentów strategicznych dla województwa mazowieckiego, analiza dokumentów dotyczących systemu wdrażania i wyboru projektów w ramach PO KL.
- macierz zależności – porządkująca wyniki analizy eksperckiej komplementarności par działań PO KL(R) i działań PO KL(C), RPO WM i PROW. Jej efektem była ocena ilościowa potencjału komplementarności poszczególnych działań PO KL(R) oraz wskazanie kluczowych obszarów komplementarności.
- studium przypadku – służące ocenie poziomu komplementarności, który został osiągnięty podczas dotychczasowej realizacji PO KL(R). Studia przypadków zostały przeprowadzone w oparciu o dostępne w MJWPU wnioski o dofinansowanie, które otrzymały punkty za kryterium strategiczne komplementarności.
- indywidualne wywiady pogłębione – przeprowadzono z osobami odpowiedzialnymi za poszczególne priorytety komponentu regionalnego PO KL w IP. Indywidualne wywiady pogłębione zostały przeprowadzone głównie w celu jakościowego rozpoznania problematyki zapewniania komplementarności w ramach komponentu regionalnego PO KL i postrzegania tej kwestii przez IP
- zogniskowany wywiad grupowy – przeprowadzono z pracownikami Instytucji Wdrażających (IPII). Wartością FGI było spojrzenie z innej perspektywy, instytucji funkcjonującej na innym szczeblu wdrażania Programu, bliżej beneficjentów i postrzegającej w inny sposób możliwości i ewentualne bariery podejścia komplementarnego w ramach komponentu regionalnego POKL.

faza analizy i interpretacji danych:

- benchmarking – posłużył analizie mechanizmów zapewniających komplementarność (wewnętrzną i zewnętrzną) projektów w ramach komponentu regionalnego PO KL w innych województwach.
- analiza SWOT – została przeprowadzona w kontekście osiągnięcia celu głównego badania. W celu wskazania narzędzi i mechanizmów zapewniających komplementarność projektów realizowanych w ramach PO KL(R).
- panel ekspertów – przyjął formę warsztatu którego głównym celem była analiza i weryfikacja ustaleń odnośnie potencjalnych obszarów komplementarności w ramach komponentu regionalnego POKL w województwie mazowieckim oraz proponowanych mechanizmów zapewnienia rzeczywistej komplementarności.

Wnioski**Obszary komplementarności**

- (1). Dokumenty programowe PO KL nie precyzują obszarów komplementarności. Jedynie w planach działania dla poszczególnych priorytetów zawarte są kryteria strategiczne promujące komplementarność w niektórych działaniach (naborach) – co sugeruje obszar.
- (2). Precyzyjniejsze zapisy RPO WM, zarządzanego regionalnie, sugerują potrzebę regionalizacji wsparcia EFS.
- (3). Wśród dotychczas dofinansowanych projektów trudno doszukać się zjawiska komplementarności. Powszechne są kłopoty z interpretacją kryterium komplementarności przez beneficjentów i oceniających projekty.
- (4). W kontekście ustaleń badania zasadne wydaje się podjęcie działań na rzecz zapewnienia komplementarności. Zarówno w sensie konstrukcji lepszych mechanizmów w obszarach już zidentyfikowanych, jak i skupienia uwagi na nowych obszarach charakteryzujących się wysokim potencjałem komplementarności.
- (5). Analiza macierzowa wskazała, że największy potencjał komplementarności z regionalnym komponentem PO KL wykazuje RPO WM. Na poziomie priorytetów PO KL(R) najbardziej komplementarny okazuje się być priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki.
- (6). Działania w ramach których zidentyfikowano najwięcej znaczących obszarów komplementarności to 8.2 Transfer wiedzy, 8.1.1 Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw i 6.2 Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia.
- (7). Większość ze zidentyfikowanych obszarów komplementarności gromadzi się w trzech skupiskach, na styku:
 - wsparcia inwestycyjnego dla przedsiębiorców (RPO WM) oraz pobudzania współpracy przedsiębiorców z sektorem B+R (PO KL(R))
 - rewitalizacji miast (RPO WM) oraz aktywizacji zawodowej bezrobotnych i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (PO KL(R))
 - infrastruktury edukacji (RPO WM) oraz upowszechniania i podnoszenia jakości usług edukacyjnych w tym kształcenia zawodowego i ustawicznego (PO KL(R)).
- (8). Zarówno z dokumentów sprawozdawczych, jak i opinii respondentów wynika, że gdy mowa o komplementarności to koncentruje się na relacji EFS – EFRR a konkretniej (PO KL(R) – RPO WM). Kwestia powiązań z PROW wydaje się pozostawać na uboczu tych rozważań. Wynikać to może z większej „bliskości kulturowej” programów i struktur wdrażania w ramach Polityki Spójności UE niż pomiędzy polityką spójności i Wspólną Polityką Rolną¹.

Mechanizmy komplementarności

¹ Bezpośrednią przyczyną, poza brakiem powiązań na poziomie celów między poszczególnymi działaniami może być fakt, iż wiele z działań PROW skierowanych jest do użytkowników, którzy na mocy *linii demarkacyjnej* wykluczeni są z możliwości wsparcia w ramach wielu działań programów wdrażających Politykę Spójności UE.

- (1). Korzystne warunki dla zapewniania komplementarności stwarza skupienie funkcji IP PO KL, IZ RPO WM w jednym departamencie oraz skupienie funkcji wdrożeniowych PO KL(R), RPO WM w jednej instytucji (MJWPU).
- (2). Na potrzeby wypracowania mechanizmów służących zapewnieniu komplementarności wsparcia udzielanego w ramach dostępnych w regionie funduszy UE powołano *Zespół roboczy ds. komplementarności*, który jednak póki co nie podjął prac².
- (3). Pracownicy IP, którzy są odpowiedzialni za konstrukcję mechanizmów komplementarności na kolejne okresy (lata) w ramach planów działania, posiadają niewielką wiedzę o obecnie realizowanych projektach i ich komplementarności.
- (4). W postrzeganiu komplementarności przez przedstawicieli IP i IPII można zauważyć zjawisko ograniczania się do „własnego podwórka”, braku woli, bądź wystarczających kompetencji, świadomości do myślenia o komplementarności w szerszym aspekcie – innych programów, funduszy.
- (5). Stosowane mechanizmy na etapie programowania i wdrażania ograniczają się jedynie do kryteriów strategicznych, stosowanych w wybranych działaniach. Kryteriom tym przypisuje się najczęściej wagę „5”, co oznacza, że nie należą one do kryteriów najistotniejszych³.
- (6). Przeszkody w zapewnianiu komplementarności stanowią m.in.: zaawansowanie programów, konstrukcja programów koncentrująca się na innych priorytetach, odmienne priorytety beneficjentów.

Rekomendacje

- (1). Zespół roboczy ds. komplementarności musi zacząć funkcjonować i spełniać swoją rolę. Rolą Zespołu powinna być cykliczna praca w zakresie corocznego programowania i wdrażania. W skład zespołu powinny wchodzić osoby mające w zakresie obowiązków przygotowywanie naborów, określanie ich zakresu i ramowych warunków - pracownicy IP PO KL(R), IZ RPO WM, PROW. Wskazany jest również udział pracownika Wydziału Koordynacji i Ewaluacji Programów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej oraz Wydziału Programowania Rozwoju Regionalnego.
Spotkania powinny służyć prezentowaniu planów poszczególnych instytucji na kolejny rok, tzn. planowanych naborów, zakresu wsparcia – projektów których się spodziewamy, celów które mają zostać osiągnięte, wstępnych przemyśleń odnośnie komplementarności, która może w związku z tym zaistnieć z innymi programami. Ostatecznym efektem powinny być ustalenia odnośnie koniecznych do zastosowania w poszczególnych programach mechanizmów zapewniania komplementarności (m.in. kryteria wyboru projektów, wspólna akcja promocyjna, szkolenia ekspertów).
- (2). IPII powinna przygotowywać raport o komplementarności, dokument który prezentowałby informacje o komplementarności wśród projektów realizowanych w IP PO KL(R).
- (3). Warto rozważyć pomysł wprowadzenia w procedury wdrażania RPO WM dokumentów odpowiadających planom działania dla priorytetów w PO KL(R), tzw. rocznego planu działania RPO.
- (4). Wskazane jest przygotowanie materiału, publikacji informacyjnej na temat komplementarności. Dokument powinien pełnić funkcję swoistego uzupełnienia dla SzOP PO KL w części odpowiadającej komponentowi regionalnemu.
- (5). Zagadnienie komplementarności musi być wyeksponowanym elementem szkoleń dla ekspertów oceniających projekty.
- (6). Zasada komplementarności powinna być promowana w ramach działań informacyjnych kierowanych do beneficjentów, w szczególności takich jak szkolenia czy spotkania informacyjne.

² Nie oznacza to, że idea Zespołu została porzucona. Ma on niebawem podjąć prace, m.in. w oparciu o wyniki niniejszej ewaluacji.

³ Można znaleźć również przypadek przypisania wagi „8”. Mimo to w mocy pozostaje stwierdzenie, że są to kryteria mało istotne w końcowej ocenie.

-
- (7). Wskazane byłoby dołączanie informacji do instrukcji wypełniania wniosku o dofinansowanie projektu precyzującej w których polach i w jakim formacie powinny być przedstawiane dane dotyczące komplementarności.
 - (8). Stosowane kryterium strategiczne powinno być doprecyzowane co do rozumienia projektów z którymi można wykazać komplementarność, sposobu pojmowania komplementarności, punktowania.
 - (9). Proponuje się wykorzystanie jako mechanizmu komplementarności dedykowanych konkursów – w oparciu o kryterium dostępu - prowadzących do koncentracji terytorialnej i/lub tematycznej na obszarach z pewnych powodów uznanych za priorytetowe. Konieczne oczywiście jest skoordynowane wsparcie innych programów (przede wszystkim RPO WM).
 - (10). Proponuje się by w przyszłej perspektywie finansowej UE wsparcie EFS zostało zregionalizowane na kształt obecnych RPO.
 - (11). W przyszłej generacji programów (szczególnie jeżeli EFS pozostanie odrębne od EFRR) niezbędne będzie doprowadzenie do powstania listy wskaźników charakteryzujących, kwantyfikujących komplementarność.
 - (12). Programując na potrzeby następnego okresu trzeba na bazie wcześniej ustalonych potencjalnych obszarów komplementarności koordynować harmonogramy naborów wniosków.
 - (13). W przyszłości należy wdrożyć nabory i ocenę całych portfeli powiązanych projektów (projektów zintegrowanych) zamiast pojedynczych przedsięwzięć.

2 Spis treści

Wykaz skrótów.....	2
1 Streszczenie.....	3
2 Spis treści	7
3 Wprowadzenie.....	8
3.1 Cel i zakres badania.....	9
3.1.1 Cel badania	9
3.1.2 Zakres badania.....	9
3.1.3 Odbiorcy badania.....	9
3.2 Koncepcja badania	9
3.2.1 Model badawczy	9
3.2.2 Pytania ewaluacyjne	10
4 Opis zastosowanej metodologii oraz źródeł informacji	13
4.1 Organizacja badania	13
4.2 Wykorzystane metody i techniki badawcze – faza obserwacji	14
4.2.1 Przegląd dokumentów	14
4.2.2 Macierz zależności	15
4.2.3 Studia przypadków	17
4.2.4 Indywidualne wywiady pogłębione	18
4.2.5 Zogniskowany wywiad grupowy	19
4.3 Wykorzystane metody i techniki badawcze – faza analizy.....	19
4.3.1 Benchmarking	20
4.3.2 Panel ekspertów	20
4.3.3 Analiza SWOT.....	21
5 Opis wyników analizy i wnioski.....	22
5.1 Obszary komplementarności.....	22
5.1.1 Definicja	22
5.1.2 Założenia dokumentów programowych	23
5.1.3 Stan rzeczywisty	26
5.1.4 Analiza - macierz zależności	28
5.1.5 Podsumowanie	39
5.2 Mechanizmy zapewniania komplementarności.....	40
5.2.1 Obecnie stosowane mechanizmy.....	40
5.2.2 Mechanizmy stosowane w innych województwach	46
5.2.3 Propozycje mechanizmów zapewniania komplementarności	49
5.3 Wnioski i rekomendacje z badania	62
6 Aneksy	68
6.1 Studia przypadków	68
6.2 Podsumowanie wywiadów (IDI i FGI).....	91
6.3 Benchmarking	94
6.4 Mechanizmy stosowane w województwie mazowieckim	116
6.5 Macierz zależności	119

3 Wprowadzenie

Potrzeba zapewnienia komplementarności interwencji w ramach polityki spójności podkreślana jest w dokumentach programowych i aktach legislacyjnych na wszystkich szczeblach zarządzania funduszami strukturalnymi. Podejście akcentujące komplementarność i spójność jest zgodne z artykułem 9 rozporządzenia ogólnego (rozporządzenie Rady (WE) nr 1083/2006), zobowiązującego Polskę i państwa członkowskie do zachowania komplementarności pomocy funduszy z innymi wspólnotowymi instrumentami finansowymi. Komplementarność jest przede wszystkim wskazywana w strategicznych wytycznych Wspólnoty dla spójności oraz w Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia, a także w ramach dokumentów programowych każdego programu operacyjnego.

Znaczenie komplementarności wynika z faktu, iż jej skuteczne zapewnienie między działaniami, politykami i priorytetami Wspólnoty przyczynia się do stymulowania i wzmacniania synergicznego oddziaływania przy równoczesnym wykluczeniu możliwości powielania finansowania tych samych działań. W konsekwencji możemy mieć do czynienia z mnożeniem dodatkowych rezultatów przy niezmiennych środkach – czyli zwiększeniem efektywności interwencji publicznej.

Mimo powszechnej świadomości kwestii komplementarności wątpliwości budzi sama jej definicja a zapisy poszczególnych programów operacyjnych są dość ogólne i ograniczają się do wskazania potencjalnych obszarów komplementarności, nie mając wartości operacyjnej tzn. w większości nie stanowią one gotowych mechanizmów zapewniania komplementarnego podejścia.

Program Kapitał Ludzki jest jednym z podstawowych programów służących realizacji Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013 i obejmuje całość interwencji Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) w Polsce w tym okresie programowania. Kwestia jego komplementarności z innymi interwencjami, infrastrukturalnymi, finansowanymi głównie z EFRR jest więc kluczowa dla powodzenia polityki spójności UE w Polsce w latach 2007-2013.

Instytucja Zarządzająca POKL przygotowała dokument pt. Mechanizmy zapewnienia komplementarności działań pomiędzy Europejskim Funduszem Społecznym i Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego, który odnosi się do kwestii definicyjnych związanych z komplementarnością, zawiera przegląd mechanizmów i narzędzi stosowanych w celu zapewnienia komplementarności oraz zalecenia dla Instytucji Pośredniczących w zakresie zapewnienia komplementarności działań współfinansowanych z EFS i EFRR.

Mimo to, dotychczas w województwie mazowieckim stosowanie konkretnych narzędzi zapewnienia komplementarności POKL, w szczególności z Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Mazowieckiego oraz innymi programami było trudne ze względu na początkowy etap ich realizacji. Obecnie stopień zaawansowania wdrażania programów finansowanych z funduszy strukturalnych, jak i pozostałych instrumentów finansowych UE pozwala na wypracowanie skutecznych narzędzi zapewnienia komplementarności projektów realizowanych w ramach komponentu regionalnego PO KL w województwie mazowieckim.

Efektom niniejszego badania miało być uzyskanie wiedzy, jakie działania należy podjąć począwszy od obecnego etapu wdrażania PO KL w województwie mazowieckim, żeby uzyskać komplementarność z innymi programami oraz w jak największym stopniu wykorzystać efekt synergii przy wdrażaniu programów operacyjnych w województwie mazowieckim. Wyniki będą wykorzystywane przez pracowników programujących realizację PO KL w województwie mazowieckim w kolejnych latach: przygotowujących propozycję naborów w ramach poszczególnych priorytetów oraz propozycje kryteriów strategicznych i dostępu wyboru projektów.

Badanie to powinno również stanowić istotny wkład w prace stałego zespołu roboczego do spraw komplementarności wsparcia udzielanego w ramach dostępnych w regionie funduszy strukturalnych, funkcjonującego w ramach Regionalnej Grupy Sterującej Ewaluacją powołanej przez Zarząd Województwa Mazowieckiego.

3.1 Cel i zakres badania

3.1.1 Cel badania

Cel ogólny

Celem ogólnym badania było wskazanie mechanizmów i narzędzi zapewniających komplementarność projektów realizowanych w ramach PO KL w województwie mazowieckim w stosunku do RPO WM oraz PROW, możliwych do zastosowania na etapie programowania działań PO KL oraz wyboru projektów w kolejnych latach wdrażania.

Cele szczegółowe

1. zidentyfikowanie obszarów i zagadnień, w których należy i/lub można zapewnić komplementarność PO KL: wewnętrzną, z RPO WM oraz z PROW – Wykonawca wskaże obszary, w których zapewnianie komplementarności jest konieczne i/lub pożądane w celu zapewnienia jak największej efektywności programu, uzyskania efektu synergii dla realizacji celów strategicznych programu oraz województwa;
2. opracowanie listy mechanizmów, narzędzi i innych rozwiązań możliwych do zastosowania na etapie programowania działań PO KL w kolejnych latach wdrażania (opracowywania Planów Działania np. propozycje projektów systemowych, podziału konkursów na poszczególne typy projektów, konkursy dedykowane) w celu zapewnienia komplementarności: wewnętrznej, z RPO WM oraz z PROW projektów realizowanych w ramach PO KL w województwie mazowieckim wraz z uzasadnieniem celowości ich zastosowania;
3. opracowanie listy mechanizmów, narzędzi i innych rozwiązań możliwych do zastosowania na etapie wyboru projektów do dofinansowania (np. określenie kryteriów dostępu i kryteriów strategicznych) w kolejnych latach wdrażania w celu zapewnienia komplementarności: wewnętrznej, z RPO WM oraz z PROW projektów realizowanych w ramach PO KL w województwie mazowieckim wraz z uzasadnieniem celowości ich zastosowania;

3.1.2 Zakres badania

Badanie objęło analizę danych zastanych i wywołanych odnoszących się do kwestii komplementarności w ramach komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007-2013 w województwie mazowieckim.

Dla osiągnięcia celów badania przeprowadzono również analizę programów wobec których komponent regionalny POKL ma być komplementarny tj. przede wszystkim komponent centralny POKL, Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego, Program Rozwoju Obszarów Wiejskich.

3.1.3 Odbiorcy badania

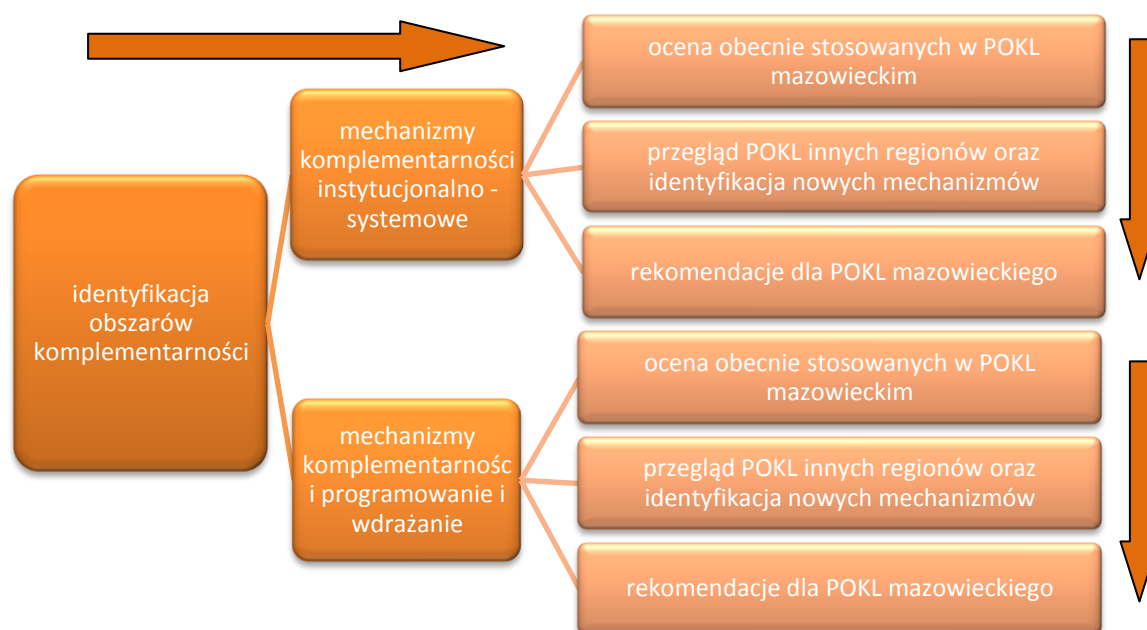
Odbiorcami wyników powinni być przede wszystkim:

- pracownicy programujący realizację PO KL w województwie mazowieckim w kolejnych latach
- członkowie zespołu roboczego do spraw komplementarności wsparcia udzielanego w ramach dostępnych w regionie funduszy strukturalnych.

3.2 Koncepcja badania

3.2.1 Model badawczy

Mając na uwadze cele postawione przez zamawiającego, zaproponowany został następujący model badawczy

Rysunek 1 Model badawczy

Źródło: Opracowanie własne

Podstawą badania jest zidentyfikowanie potencjalnych obszarów komplementarności, tzn. obszarów w których zapewnienie realizacji projektów komplementarnych jest konieczne / wskazane, gdyż może prowadzić do osiągnięcia dodatkowych efektów synergii.

Następnie miała miejsce sekwencja działań mająca na celu wskazanie propozycji rozwiązań / mechanizmów zapewniających osiągnięcie realizacji komplementarnych projektów w ramach PO KL województwa mazowieckiego. W jej ramach zostały m.in. zidentyfikowane i ocenione dotychczasowe mechanizmy, wskazane przykłady projektów komplementarnych, zidentyfikowane dobre praktyki – skuteczne mechanizmy z innych regionów, zaproponowane zostały również nowe mechanizmy na bazie analizy eksperckiej oraz wniosków wynikających z zebranych danych pierwotnych. Ostatecznie zaproponowane zostały rekomendacje dla POKL województwa mazowieckiego. W toku badania ustalono, że działania mające na celu identyfikację mechanizmów zapewniania komplementarności powinny zostać uporządkowane w dwa bloki odpowiadające wymiarowi instytucjonalno – systemowemu oraz wymiarowi programowania i wyboru projektów.

3.2.2 Pytania ewaluacyjne

Cele badawcze określone przez Zamawiającego zostały przełożone na następujące pytania ewaluacyjne, pogrupowane w etapy.

Tabela 1 Cele i pytania badawcze

Cele i pytania badawcze	
CEL 1: Zidentyfikowanie obszarów i zagadnień, w których należy i/lub można zapewnić komplementarność PO KL: wewnętrzną, z RPO WM oraz z PROW.	
1.	Czy w ramach dokumentów programowych PO KL w województwie zostały zidentyfikowane obszary komplementarności wewnętrznej?
2.	Czy można mówić o komplementarności wewnętrznej wybranych projektów przyjętych do realizacji w ramach priorytetów VI – IX?
3.	Czy należy zapewnić komplementarność wewnętrzną w ramach kolejnych obszarów? Jeśli tak, jakich?
4.	Czy w ramach dokumentów programowych PO KL zostały zidentyfikowane obszary komplementarności z RPO WM oraz PROW?
5.	Czy w ramach poszczególnych priorytetów PO KL można zidentyfikować projekty komplementarne z wybranymi projektami RPO WM oraz PROW?

6.	Czy należy zapewnić komplementarność z RPO WM oraz PROW w ramach kolejnych obszarów? Jeśli tak, jakich?
7.	W ramach których obszarów komponentu regionalnego POKL zapewnienie komplementarności jest niezbędne a w ramach których pożądane, ze względu na możliwości realizacji celów POKL oraz Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego?
CEL 2: Opracowanie listy mechanizmów, narzędzi i innych rozwiązań możliwych do zastosowania na etapie programowania działań PO KL w kolejnych latach wdrażania	
Etap 1 :Ocena poziomu komplementarności zapewnionego na poziomie Planów Działań	
1.	Czy dotychczasowe Plany Działań PO KL zapewniają komplementarność wewnętrzną oraz są komplementarne w stosunku do działań RPO WM oraz PROW?
2.	Jakie mechanizmy i narzędzia komplementarności zostały przyjęte na etapie programowania działań PO KL, w odniesieniu do komplementarności wewnętrznej i zewnętrznej (z RPO WM oraz PROW)?
3.	Jakie mechanizmy i narzędzia komplementarności zostały przyjęte w części G Planów Działań w województwie?
Etap 2: Ocena poziomu komplementarności zapewnionego poprzez projekty systemowe, typy projektów, konkursy dedykowane	
4.	Czy realizowane projekty systemowe, podział konkursów na poszczególne typy projektów, konkursy dedykowane stanowią efektywne narzędzia zapewniające komplementarność?
5.	Czy projekty systemowe są komplementarne z innymi projektami przewidzianymi do realizacji w ramach PO KL, RPO WM, PROW?
Etap 3: Ocena poziomu komplementarności zapewnionego na poziomie instytucjonalno-systemowym	
6.	Jak funkcjonuje system realizacji PO KL pod względem zapewniania komplementarności poszczególnych działań? Jakie instytucje należą do tego systemu? Jakie funkcje i zadania pełnione są w ramach zapewnienia koordynacji zadań?
7.	Jakie mechanizmy powstały w wyniku zadań pełnionych przez poszczególne instytucje w tym obszarze?
8.	Jak wyglądał przepływ informacji pomiędzy instytucjami odpowiedzialnymi za komplementarność w ramach RPO WM oraz PROW?
9.	Czy zarządzanie Programami Operacyjnymi zostało zlokalizowane w ramach jednego Departamentu? Czy komunikacja przebiega prawidłowo?
10.	Czy występuje prawidłowy przepływ informacji w zakresie podejmowanych i planowanych do podjęcia działań w danym Programie Operacyjnym?
11.	Czy występują przykłady ustalenia wspólnych celów i priorytetów, których realizacja będzie wymagała podjęcia działań względem siebie komplementarnych?
12.	Jak informacja przekazywana przez poszczególne instytucje odpowiedzialne za komplementarność działań jest wykorzystywana?
13.	Czy wymiana informacji w ramach Podkomitetu Monitorującego lub Komitetu Monitorującego RPO prowadzi do realizacji komplementarnych przedsięwzięć?
14.	Jak wyglądał przepływ informacji pomiędzy instytucjami odpowiedzialnymi za komplementarność a Podkomitetem Monitorującym lub Komitetem Monitorującym RPO?
15.	Jak funkcjonuje grupa robocza ds. komplementarności? Czy osoby skupione w ramach grupy roboczej cieszą się wysokim autorytetem, których opinia jest brana pod uwagę podczas procesów decyzyjnych? Czy prace grupy roboczej wspierane są odpowiednimi materiałami do analizy pochodzącymi z monitoringu? Czy wyniki prac grupy roboczej przekazywane są do instytucji tworzących dokumenty planistyczne i operacyjne?
16.	Jakie są wyniki prac Regionalnej Grupy Sterującej Ewaluacją Województwa Mazowieckiego? Czy zostały opracowane jakieś dokumenty lub wytyczne zapewniające komplementarność?
Etap 4: Analiza mechanizmów na etapie programowania zapewniających komplementarność projektów PO KL w innych województwach.	
17.	Jakie mechanizmy zapewniające komplementarność wewnętrzną PO KL są stosowane w innych województwach?
18.	Jakie mechanizmy zapewniające komplementarność PO KL z RPO oraz PROW są stosowane w innych województwach?
Etap 5: Opracowanie listy mechanizmów i narzędzi do zastosowania na etapie programowania PO KL	
19.	Jakie mechanizmy i narzędzia komplementarności należy przyjąć na etapie programowania działań PO KL aby zwiększyć efektywność podejmowanych działań finansowych?
20.	Czy i jak należy zmodyfikować mechanizmy zapewnione poprzez zdefiniowane projekty systemowe, typy projektów, konkursy dedykowane?
21.	Czy na poziomie zespołu ds. komplementarności należy wprowadzić usprawnienia? Jeżeli tak, jakie?
22.	Czy na poziomie Grupy roboczej ds. koordynacji i komplementarności w ramach KK NSRO powstały modelowe przykłady, które mogłyby zostać zastosowane w województwie mazowieckim?

CEL 3: Opracowanie listy mechanizmów, narzędzi i innych rozwiązań możliwych do zastosowania na etapie wyboru projektów do dofinansowania	
Etap 1: Ocena poziomu komplementarności zapewnionego na poziomie kryteriów wyboru projektów	
1.	Jakie mechanizmy i narzędzia zostały zastosowane na etapie wyboru projektów do dofinansowania w celu zapewnienia komplementarności wewnętrznej PO KL oraz zewnętrznej (z RPO WM oraz PROW)?
2.	W jaki sposób spełnione zostało kryterium komplementarności bezpośredniej tj. komplementarności projektu z działaniami współfinansowanymi z innych niż EFS środków wspólnotowych?
3.	Czy są stosowane kryteria strategiczne mające wpływ na zapewnienie komplementarności przedmiotowej? Jakie obszary problemowe/branże oraz obszary kwalifikacji są wspierane dzięki preferowaniu projektów poprzez odpowiednie kryteria?
4.	W jaki sposób kryteria wyboru projektów zapewniają komplementarność poprzez odniesienie się do grupy docelowej?
5.	W jaki sposób i czy jest wykorzystywana zasada komplementarności geograficznej tj. czy wsparcie kierowane jest na określone terytoria regionu? Jakie kryteria są w tym celu wykorzystywane?
6.	Czy istniejące kryteria dostępu i kryteria strategiczne mogą utrudniać efektywne zwiększenie komplementarności wewnętrznej lub zewnętrznej?
Etap 2: Analiza mechanizmów na etapie programowania zapewniających komplementarność projektów PO KL w innych województwach.	
7.	Jakie mechanizmy zapewniające komplementarność wewnętrzną PO KL są stosowane w innych województwach?
8.	Jakie mechanizmy zapewniające komplementarność PO KL z RPO oraz PROW są stosowane w innych województwach?
Etap 3: Opracowanie listy mechanizmów i narzędzi możliwych do zastosowania na etapie wyboru projektów do dofinansowania	
9.	Jakie dodatkowe mechanizmy i narzędzia komplementarności należy przyjąć na etapie wyboru projektów do dofinansowania aby zwiększyć efektywność podejmowanych działań finansowych (z uwzględnieniem komplementarności wewnętrznej i zewnętrznej)?
10.	Jakie kryteria dostępu i kryteria strategiczne przyczynią się do wzrostu komplementarności projektów wybranych do dofinansowania?
11.	Jakie dodatkowe rozwiązania należy zastosować w ramach opracowania komplementarności bezpośredniej? W ramach których Priorytetów Działań należy zastosować kryteria w tym zakresie?
12.	Czy występują obszary problemowe/branże, które poprzez zastosowanie dodatkowych kryteriów należy wspierać w ramach kolejnego wyboru projektów?
13.	Czy uzasadnione jest zwiększenie komplementarności poprzez kryterium strategiczne odnoszące się do kierowania wsparcia na określony teren (komplementarność geograficzna)?

Źródło: Opracowanie własne

4 Opis zastosowanej metodologii oraz źródeł informacji

4.1 Organizacja badania

Wykorzystana w ramach badania metodologia uwzględnia cel główny, cele szczegółowe oraz zagadnienia i pytania badawcze, które zostały umieszczone w poprzednim rozdziale.

Wykonanie badania zgodnie z przedmiotową metodologią zapewniło zrealizowanie wszystkich zdefiniowanych celów oraz pozwoliło udzielić wyczerpującej odpowiedzi na sformułowane obszary problemowe.

Ze względu na charakter badania i specyfikę ocenianej problematyki, wykorzystano pakiet zróżnicowanych metod i technik gromadzenia danych pierwotnych i wtórnych oraz analizy danych, uporządkowanych w fazy badawcze.

faza obserwacji:

- przegląd dokumentów (desk research),
- macierz zależności,
- studium przypadku,
- indywidualne wywiady pogłębione (IDI – In-depth Interview),
- zogniskowany wywiad grupowy (FGI)

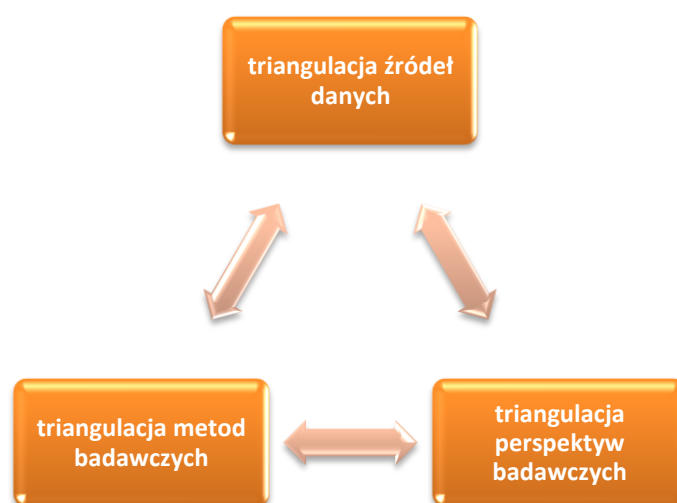
faza analizy i interpretacji danych:

- benchmarking,
- analiza danych jakościowych,
- panel ekspertów,
- analiza SWOT,

Wokół wymienionych faz zorganizowane zostaną poszczególne elementy przeprowadzenia badania, szczegółowo opisane w kolejnych podrozdziałach z przyporządkowanymi do nich metodami i technikami badawczymi.

Założeniem jakie przyjął Wykonawca proponując powyższą metodologię było m.in. zapewnienie wysokiej jakości badań poprzez zastosowanie triangulacji metodologicznej. Zgodnie z podstawowymi założeniami triangulacji przedmiotowa koncepcja uwzględnia:

Rysunek 2 Triangulacja metodologiczna

Źródło: Opracowanie własne

- **triangulację perspektyw badawczych** – badanie prowadzone było równolegle przez kilku badaczy, dotyczy to w szczególności prac koncepcyjnych przebiegających w podzespołach i konfrontowanych podczas burzy mózgów, przeprowadzenia analizy dokumentów, analizy porównawczej oraz indywidualnych wywiadów pogłębionych;
- **triangulację źródeł danych** – analizą objęte zostały zarówno dane pierwotne (m.in. dokumenty strategiczne i programowe, projekty przyjęte do realizacji (Wnioski o dofinansowanie) jak i dane wtórne (m.in. opinie osób odpowiedzialnych za komplementarność działań podejmowanych w ramach PO KL);
- **triangulację metod i technik badawczych** – pogłębienie całości procesu badawczego odbędzie się również poprzez uzupełnianie się m.in. takich metod i technik jak: analizy dokumentów, analizy porównawczej oraz panelu eksperckiego.

Różnorodność i komplementarność uzyskane dzięki zastosowaniu triangulacji metodologicznej korzystnie wpłynęły na cały proces badawczy. Dzięki wprowadzeniu tego standardu badanie jest bardziej obiektywne, a uzyskane informacje pełniejsze oraz dające możliwość pogłębionej interpretacji poprzedzonej rzetelną analizą wszystkich zebranych danych.

4.2 Wykorzystane metody i techniki badawcze – faza obserwacji

W ramach obserwacyjnej fazy procesu badawczego zostały zebrane dwa podstawowe rodzaje danych, które są wykorzystywane w empirycznych badaniach o charakterze społeczno-gospodarczym. Zespół Badawczy zebrał dane zastane głównie podczas analizy dokumentów i studium przypadków, a dane wywołane podczas indywidualnych wywiadów pogłębionych oraz zogniskowanego wywiadu grupowego.

Faza objęła przeprowadzenie badań jakościowych i stanowiła najdłuższą część badania. Prace Zespołu Badawczego koncentrowały się na gromadzeniu informacji oraz ich wstępnym organizowaniu i analizowaniu. Zasadniczym narzędziem pracy grupowej wykorzystywanym dodatkowo pomiędzy poszczególnymi metodami i technikami będzie burza mózgów.

Kluczowe dla powodzenia badania było również przygotowanie macierzy zależności – narzędzia, które wskazało potencjalne obszary komplementarności, tzn. takie, w których niezbędne bądź wskazane jest realizowanie projektów komplementarnych, gdyż rokuje to uzyskanie dodatkowych efektów synergii.

4.2.1 Przegląd dokumentów

Analiza dokumentów (desk research) jest wnikliwą oceną dokumentów źródłowych. Jej opracowanie opiera się zwykle o narzędzie przygotowane z uwzględnieniem specyfiki i zapotrzebowania określonego badania. W ramach niniejszego badania analiza została przeprowadzona w oparciu o klucz kategoryzacyjny, który zawierał pytania pochodzące bezpośrednio z zagadnień i pytań badawczych przedstawionych w raporcie metodologicznym. Zebrane dane poddane zostały analizie jakościowej.

Zakres analizy dokumentów:

- analiza literatury przedmiotu, m.in.:
 - Sprawozdanie Parlamentu Europejskiego w sprawie komplementarności i koordynacji polityki spójności z polityką rozwoju obszarów wiejskich (2008/2100(INI))
 - Komplementarność i spójność z innymi instrumentami finansowymi UE – publikacja informacyjna Komisji Europejskiej
 - Koordynacja i komplementarność pomocy z innymi instrumentami wsparcia w poszczególnych PO/RPO 2007-2013 – analiza porównawcza na podstawie raportów rocznych z wdrażania PO/RPO za 2009 rok, MRR, 2010.
 - *Mechanizmy zapewnienia komplementarności działań pomiędzy Europejskim Funduszem Społecznym a Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego*, MRR.
 - Structural Funds Synergies the ERDF and ESF In Objective 2 programmes, EPRC, 1997.

- Adekwatność Planów Działania dla Priorytetu VIII i IX do potrzeb województwa łódzkiego ze szczególnym uwzględnieniem kryteriów wyboru projektu oraz komplementarności PO KL i innych programów współfinansowanych ze źródeł wspólnotowych w regionie, UM Woj. Łódzkiego, 2009.
- Komplementarność działań przewidzianych w komponencie regionalnym finansowanych ze środków EFS, UM Woj. Świętokrzyskie, 2009.
- Analiza komplementarności wskaźników opisujących efekty realizacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki w Priorytecie I, CRZL, 2009.
- Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, UM Woj. Śląskiego, 2010.
- Komplementarność i synergia interwencji realizowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w perspektywie finansowej 2004 – 2006, MRR, 2010.
- Zapewnienie komplementarności oddziaływania Europejskiego Funduszu Społecznego w obszarze integracji społecznej, materiał informacyjny MRR, 2010.
- Ocena komplementarności działań Polityki Spójności Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej na obszarach wiejskich, MRR, 2008
- Komplementarność wdrażania polityki rozwoju, M.Nawara, 2009.
- analiza dokumentów programowych dla programów operacyjnych oraz dokumentów strategicznych dla województwa mazowieckiego, m.in.:
 - Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013 + szczegółowy opis priorytetów
 - Regionalny Program Operacyjny Województwa Mazowieckiego 2007-2013 + szczegółowy opis priorytetów
 - Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007-2013
 - Strategia Rozwoju Województwa Mazowieckiego do roku 2020
- analiza dokumentów dotyczących systemu wdrażania i wyboru projektów w ramach PO KL, m.in.:
 - plany działań dla poszczególnych priorytetów komponentu regionalnego POKL w województwie mazowieckim, za lata 2007-2010
 - wnioski o dofinansowanie w ramach komponentu regionalnego POKL w województwie mazowieckim
 - karty ocen wniosków o dofinansowanie w ramach komponentu regionalnego POKL w województwie mazowieckim
 - plany działań dla poszczególnych priorytetów komponentu regionalnego POKL w innych województwach, za lata 2007-2010
- analiza danych monitoringowych PO KL, RPO WM oraz PROW, m.in.:
 - sprawozdania roczne i okresowe z realizacji PO KL województwie mazowieckim, RPO WM oraz PROW
 - wykazy projektów poprawnych formalnie i dofinansowanych zgodnie z danymi z KSI
 - sprawozdania z posiedzeń Komitetów Monitorujących

Kompleksowa analiza dokumentów umożliwiła uzyskanie odpowiedzi na wiele spośród sformułowanych zagadnień. Istotną rolę odegrała w zakresie:

- zidentyfikowania obszarów i zagadnień w których należy i/lub można zapewnić komplementarność PO KL,
- analizy mechanizmów zapewniających komplementarność projektów PO KL w innych województwach,
- oceny poziomu komplementarności zapewnionej na poziomie Planów Działań, poprzez projekty systemowe, typy projektów, konkursy dedykowane,
- oceny poziomu komplementarności zapewnionej na poziomie kryteriów wyboru projektów.

4.2.2 Macierz zależności

Na bazie dostępnych materiałów wskazanych powyżej w ramach analizy dokumentów przeprowadzona została analiza ekspercka a jej efekty uporządkowano w specjalnej macierzy – macierzy zależności. Jej

kolejne wiersze reprezentują działania / poddziałania⁴ komponentu centralnego POKL, RPO WM i PROW, zaś kolumny odpowiadają działaniom / poddziałaniom komponentu regionalnego PO KL. W komórce stanowiącej przecięcie wiersza z kolumną umieszczany był syntetyczny wynik analizy komplementarności przedmiotowych działań. Analiza przeprowadzono zgodnie z następującą logiką i założeniami:

1. Biorąc pod uwagę funkcjonującą typologię komplementarności⁵: funkcjonalna, terytorialna, historyczna, analiza ekspercka skupiła się na poszukiwaniu **komplementarności funkcjonalnej**⁶.
2. Komplementarność bazuje na wspólnym celu. Zatem potencjalna komplementarność pary działań / poddziałań była oceniana przez pryzmat **celu(ów) POKL oraz celu(ów) Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego** do realizacji których przyczyniać ma się wdrażanie badanego działania POKL.
3. Komplementarność rozpatrywana była w trzech aspektach:
 - a. Projekt w ramach działania X wykorzystuje **rezultaty** projektu w ramach działania Y
 - b. Projekt w ramach działania X pełni tę samą **funkcję**⁷ co projekt w ramach działania Y
 - c. Projekt w ramach działania X ma tych samych **użytkowników** co projekt w ramach działania Y.

Przy czym komplementarność w kontekście wykorzystywania rezultatów projektu może działać w dwóch kierunkach i powinna być rozpatrywana jako dwa odrębne przypadki (X wykorzystuje rezultaty Y lub Y wykorzystuje rezultaty X).

4. Dla każdego z czterech rodzajów zależności ocenione zostało jej **natężenie** w skali:
 - 0 brak zależności
 - 1 średnia (np. dany projekt przyczynia się do osiągnięcia efektów wskazanego projektu)
 - 2 wysoka (np. dany projekt osiągnie efekty istotne z punktu widzenia celów POKL wyłącznie dzięki wskazanemu projektowi).

Przykład:

		KL R	KL R
		7.1.3	7.2.1
RPO	5.1		
RPO	5.2		1,1,0,2=4

- Projekty w ramach działania 7.2.1 komponentu regionalnego POKL w średnim stopniu mogą korzystać z rezultatów projektów działania 5.2 RPO WM
- Projekty w ramach działania 5.2 RPO WM w średnim stopniu mogą korzystać z rezultatów projektów działania 7.2.1 komponentu regionalnego POKL
- Projekty działania 7.2.1 komponentu regionalnego POKL i działania 5.2 RPO WM nie pełnią tej samej funkcji
- Projekty działania 7.2.1 komponentu regionalnego POKL i działania 5.2 RPO WM mają tych samych użytkowników.

⁴ Przyjęcie poziomu działań / poddziałań powoduje że do oceny jest $88 * 24 = 2112$ par działań, każda w czterech wymiarach, co daje prawie 8,5 tysiąca pojedynczych ocen. Zejście na poziom typów projektów wygenerowałoby liczbę ocen niemożliwą do przetworzenia.

⁵ Patrz: podrozdział 5.1.1

⁶ Komplementarność historyczna co do zasady jest wykluczona przez zakres tego badania, zaś rozpatrywanie ujęcia terytorialnego będzie najefektywniejsze z punktu widzenia beneficjenta, np. gminy, a nie instytucji zarządzającej, wdrażającej program.

⁷ Przykładowo projekt przebudowy skrzyżowania i zakupu taboru kolejowego pełnią wspólną funkcję transportową – przyczyniają się do poprawy skomunikowania danej miejscowości; budowa restauracji i remont basenu pełnią wspólną funkcję turystyczną.

Oceny zostały dokonane niezależnie przez 3 członków zespołu badawczego, a następnie w drodze dochodzenia do konsensusu wypracowano ocenę ostateczną.

Przy maksymalnej możliwej ocenie wynoszącej 8, za obszary znaczące ze względu na potencjał komplementarności uznano te, które uzyskały minimum 6 punktów, uzupełniając dalszej analizie poddane były również obszary uzyskujące od 5 do 3 punktów, pominięte – jako niewykazujące potencjału komplementarności zostały obszary uzyskujące poniżej 3 punktów.

Zastosowanie macierzy zależności umożliwiło:

- Identyfikację obszarów potencjalnej komplementarności, co posłuży ocenie dotychczasowych ustaleń w tym zakresie w komponencie regionalnym POKL
- Ukierunkowanie studium przypadków i badań jakościowych
- Skoncentrowanie analizy mechanizmów zapewniania komplementarności na obszarach istotnych z punktu widzenia celów POKL i Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego

4.2.3 Studia przypadków

Studium przypadku jest rodzajem analizy pojedynczego, wybranego najczęściej w sposób celowy przypadku obrazującego rzeczywisty przykład badanej problematyki. Studium przypadku przyjmuje postać szczegółowego opisu pozwalającego wyciągnąć wnioski co do przyczyn i rezultatów przebiegu procesu objętego badaniem. Celem studium przypadku jest pokazanie koncepcji wartych skopiowania, jak i potencjalnych błędów, których należy unikać.

Celem przeprowadzenia studiów była ocena poziomu komplementarności, który został osiągnięty podczas dotychczasowej realizacji PO KL(R) województwa mazowieckiego. Analizując poszczególne zapisy dotyczące komplementarności na poziomie wniosków, skupiono się głównie na wkomponowaniu komplementarności w szerszy niż tylko ten opisany we wniosku aspekt działań beneficjenta oraz na samym sposobie zapisu działań komplementarnych, pozwalających na ocenę tego kryterium.

Studia przypadków zostały przeprowadzone w oparciu o dostępne w Mazowieckiej Jednostce Wdrażania Programów Unijnych wnioski o dofinansowanie, które otrzymały punkty za kryterium strategiczne komplementarności. Do analizy zostały wybrane wnioski tylko z tych naborów, w których zaplanowana została ocena projektów w kryterium komplementarności.

W trakcie realizacji badania, zidentyfikowane zostały następujące nabory, w których wystąpiło kryterium komplementarności:

Tabela 2 Nabory z kryterium komplementarności

Priorytet VII 1/POKL/7.2.1/2010
Priorytet VIII 1/POKL/8.1./2010
Priorytet IX 1/POKL/9.1.1/2009 1/POKL/9.1.1/2010 1/POKL/9.1.2/2009 1/POKL/9.2/2009 1/POKL/9.3/2009

Źródło: Opracowanie własne na podstawie planów działania priorytetów PO KL(R)

W okresie, w którym było realizowane badanie, wnioski w naborach w Priorytecie VII i VIII, były właśnie oceniane. W związku z tym faktem nie było możliwości wyłonienia pozytywnie ocenionych wniosków w kryterium komplementarności. Dlatego do dalszego badania nie wykorzystano wniosków konkursowych z priorytetu VII i VIII.

W priorytecie IX w naborach, w których stosowano kryterium komplementarności, zidentyfikowano następującą liczbę wniosków, która została oceniona ze względu na komplementarność:

Tabela 3 Projekty w naborach z kryterium komplementarności

lp	nabór	Liczba wniosków ocenionych pozytywnie merytorycznie	liczba wniosków z punktami za kryterium komplementarności
1	1/POKL/9.1.1/2009	97	12
2	1/POKL/9.1.1/2010	67	7
3	1/POKL/9.1.2/2009	160	35
4	1/POKL/9.2/2009	45	7
5	1/POKL/9.3/2009	8	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie list rankignowych priorytetów PO KL(R)

W celu wybrania najciekawszych przykładów komplementarności wszystkie wnioski, które zostały pozytywnie ocenione w kryterium komplementarności, zostały poddane analizie w siedzibie MJWPU w Warszawie. Spośród nich, wyłoniono próbę 9 wniosków do dalszej analizy, z czego w efekcie – do opracowania studiów przypadku wybrano 4 wnioski.

Oprócz wniosków konkursowych, do analizy zostały również wybrane dwa wnioski systemowe z Priorytetu VIII Regionalne kadry gospodarki, działania 8.2. Transfer wiedzy, poddziałanie 8.2.2. Regionalne strategie informacji. Podobnie jak w przypadku wniosków konkursowych, tylko w jednym priorytecie udało się zidentyfikować wnioski, w których występowało kryterium komplementarności.

Zatem ostatecznie studia przypadków, zostały opracowane dla 5 projektów.

Zakres studiów obejmuje:

- przedstawienie założeń działania w ramach którego realizowany był projekt PO KL(R),
- przedstawienie kontekstu w którym realizowany jest projekt, tzn. charakterystyki gminy i założeń strategicznych które w niej przyjęto w obszarze realizacji projektu PO KL(R),
- opisanie założeń projektu PO KL(R) oraz projektu(ów) wskazanego jako komplementarny,
- analizę sposobu w jaki beneficjenci opisują kwestię komplementarności we wniosku,
- analizę faktycznie zaistniałej komplementarności
- analizę sposobu w jaki kryterium komplementarności jest oceniane.

4.2.4 Indywidualne wywiady pogłębione

Po uzgodnieniach z Zamawiającym zdecydowano się na przeprowadzenie 4 indywidualnych wywiadów pogłębionych z osobami odpowiedzialnymi za poszczególne priorytety komponentu regionalnego PO KL w Instytucji Pośredniczącej – Departamencie Strategii i Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego, zaznajomionymi z kwestią komplementarności na etapie programowania działań PO KL oraz na etapie wyboru projektów do dofinansowania:

- osoba odpowiedzialna – Priorytet VI,
- osoba odpowiedzialna – Priorytet VII,
- osoba odpowiedzialna – Priorytet VIII,
- osoba odpowiedzialna – Priorytet IX.

Dobór respondentów był celowy – Zamawiający wskazał konkretne osoby. Ostatecznie, z powodu obiektywnych przeszkód, niezależnych od Wykonawcy, zamiast wywiadu z osobą odpowiedzialną

za priorytet VIII przeprowadzono wywiad z osobą pełniącą funkcję kierownika zespołu, co – jak się jednak okazało – pozwoliło na poznanie ciekawszej perspektywy osoby posiadającej nieco szersze spojrzenie na problematykę wdrażania programów dofinansowanych z funduszy strukturalnych (należy również zaznaczyć, iż osoba ta poprzednio zajmowała się właśnie priorytetem VIII).

Indywidualne wywiady pogłębione zostały przeprowadzone głównie w celu empirycznego rozpoznania problematyki zapewniania komplementarności w ramach komponentu regionalnego PO KL i postrzegania tej kwestii przez IP.

Wykonawca pozyskał opinię respondentów odnośnie m.in.:

- Dotychczasowego poziomu komplementarności projektów
- Zidentyfikowanych obszarów komplementarności
- Skuteczności dotychczas stosowanych mechanizmów zarówno na etapie programowania jak i wyboru projektów
- Propozycji dodatkowych mechanizmów i obszarów w których powinny być wykorzystane

4.2.5 Zogniskowany wywiad grupowy

Do katalogu metod i technik badawczych została również włączona na wniosek Zamawiającego powszechnie stosowana metoda badań jakościowych, jaką jest zogniskowany wywiad grupowy (FGI Focus Group Interview).

Przeprowadzono jeden FGI z 5 uczestnikami. Respondentami mieli być pracownicy Instytucji Wdrażających (IPII). W systemie wdrażania komponentu regionalnego POKL województwa mazowieckiego funkcjonują dwie IPII: Wojewódzki Urząd Pracy – dla działania 6.1 i Mazowiecka Jednostka Wdrażania Programów Unijnych – dla pozostałych działań. Ostateczny dobór respondentów był uzależniony od wniosków uzyskanych z analizy macierzy zależności. Działanie 6.1 okazało się nie być kluczowym z punktu widzenia kwestii komplementarności więc uczestnicy rekrutowali się jedynie spośród pracowników MJWPU.

Dobór respondentów był celowy –konkretne osoby zostały wskazane przez kierownictwo IPII.

Zogniskowany wywiad grupowy został przeprowadzony głównie w celu empirycznego rozpoznania problematyki zapewniania komplementarności w ramach komponentu regionalnego PO KL i postrzegania tej kwestii przez IPII.

Wykonawca pozyskał opinię respondentów odnośnie m.in.:

- Dotychczasowego poziomu komplementarności projektów
- Zidentyfikowanych obszarów komplementarności
- Skuteczności dotychczas stosowanych mechanizmów zarówno na etapie programowania jak i wyboru projektów
- Propozycji dodatkowych mechanizmów obszarów w których powinny być wykorzystane

Wartość FGI w ramach tego badania wynika głównie z faktu, iż pozwolił on uzupełnić informacje zebrane w ramach IDI o spojrzenie z innej perspektywy, instytucji funkcjonującej na innym szczeblu wdrażania Programu, bliżej beneficjentów i postrzegającej w inny sposób możliwości i ewentualne bariery podejścia komplementarnego w ramach komponentu regionalnego POKL.

4.3 Wykorzystane metody i techniki badawcze – faza analizy

Faza objęła przeprowadzenie analizy i interpretacji danych oraz przygotowanie Raportu końcowego.

W zasadzie wydzielenie faz badawczych w ramach niniejszej ewaluacji jest zabiegiem nieco sztucznym, gdyż techniki analityczne przeplatają się z technikami zbierania danych i wzajemnie kształtują się w kolejnych etapach badania. Przykładem jest tu macierz zależności, która ma charakter zdecydowanie analityczny, a poprzedza zbieranie danych pierwotnych w ramach IDI i FGI oraz studia przypadków.

Niemniej dla porządku wydzielono fazę analizy, która obejmuje etap badania po zakończeniu wszystkich metod zbierania danych. Zgodnie z przyjętą koncepcją końcową analizę i interpretację danych oparto głównie o Panel Ekspertów, w ramach którego zweryfikowane zostały dotychczasowe ustalenia i wstępne wnioski, celem uczynienia wyników bardziej użytecznymi. Dodatkowo w celu pełniejszej interpretacji zostanie przeprowadzona analiza SWOT. Wcześniej na potrzeby budowania propozycji mechanizmów zapewniania komplementarności, przeprowadzono benchmarking względem mechanizmów stosowanych w innych województwach.

4.3.1 Benchmarking

W ramach przedmiotowego badania benchmarking posłużył analizie mechanizmów zapewniających komplementarność (wewnętrzną i zewnętrzną) projektów w ramach komponentu regionalnego PO KL w innych województwach, co było pomocne przy opracowaniu listy proponowanych mechanizmów komplementarności na potrzeby PO KL(R) w województwie mazowieckim.

Analiza polegała na:

1. rozpoznaniu mechanizmów i narzędzi zapewniania komplementarności na etapie programowania działań PO KL zwiększających efektywność podejmowanych działań,
2. rozpoznaniu dostępnych modelowych przykładów powstałych na poziomie Planów Działań i wyboru projektów możliwych do wykorzystania w województwie mazowieckim,
3. badaniu możliwości zaadoptowania zidentyfikowanych mechanizmów i przykładów do specyfiki województwa mazowieckiego.

Benchmarking oparty został przede wszystkim o doświadczenia czterech województw: lubelskiego, opolskiego, pomorskiego i zachodniopomorskiego. Są to województwa, których przykłady są najczęściej cytowane przez MRR⁸, co może świadczyć o ich ponadprzeciętnej aktywności i oryginalności podejścia do kwestii komplementarności. W poszukiwaniu przykładów oryginalnych mechanizmów zapewniania komplementarności zdecydowano się poszerzyć próbę o województwa dolnośląskie, łódzkie i kujawsko-pomorskie. Przy równoczesnym skupieniu się na planach działania z roku 2010 gdyż podejście do komplementarności rozwija się w czasie i dokumenty późniejsze powinny być bogatsze w rozwiązania, tzn. wykorzystywać dobre praktyki z lat poprzednich, pomijając niesprawdzone i dodawać kolejne rozwiązania.

4.3.2 Panel ekspertów

Panel ekspertów przyjął formę warsztatu, którego głównym celem była analiza i weryfikacja ustaleń odnośnie potencjalnych obszarów komplementarności w ramach komponentu regionalnego POKL w województwie mazowieckim oraz proponowanych mechanizmów zapewnienia rzeczywistej komplementarności na etapie programowania oraz wyboru projektów.

Eksperci powołani do panelu zostali zapoznani z dotychczasowymi obszarami komplementarności, a następnie poproszeni o dyskusję w zakresie zidentyfikowanych nowych obszarów oraz proponowanych mechanizmów zapewnienia komplementarności. Moderator spotkania przedstawił wyniki przeprowadzonych badań a zadaniem ekspertów było odnieść się do wyników i uzgodnić wnioski wynikające z badania oraz zaproponować rekomendacje w zakresie problematyki komplementarności.

Ustalenia Panelu zostały uwzględnione w ostatecznej wersji wniosków i rekomendacji zawartych w raporcie końcowym z badania.

Ze względu na cele panelu, wśród uczestników dyskusji znaleźli się przedstawiciele odbiorców badania, przede wszystkim IP PO KL i IZ RPO WM, a także członkowie zespołu roboczego do spraw komplementarności wsparcia udzielanego w ramach dostępnych w regionie funduszy strukturalnych

⁸ Mechanizmy zapewnienia komplementarności działań pomiędzy Europejskim Funduszem Społecznym a Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego, MRR.

kompetentnych w zakresie wsparcia udzielanego z RPO WM oraz stosowanych tam mechanizmów komplementarności⁹. W dyskusji uczestniczyli również przedstawiciele zespołu badawczego.

Ideą organizacji panelu była weryfikacja ustaleń odnośnie potencjalnych obszarów komplementarności w ramach komponentu regionalnego PO KL w województwie mazowieckim oraz proponowanych mechanizmów zapewnienia rzeczywistej komplementarności na etapie programowania oraz wyboru projektów przez osoby posiadające wiedzę praktyczną i będące najbliższe przedmiotowi badania. Powinno to zapewnić użyteczność wyników badania, co jest podstawowym wymogiem dla ewaluacji.

4.3.3 Analiza SWOT

Analiza SWOT została przeprowadzona w kontekście osiągnięcia celu głównego badania. W celu wskazania narzędzi i mechanizmów zapewniających komplementarność projektów realizowanych w ramach PO KL, Wykonawca przeprowadzi analizę mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń jakie stoją przed systemem wdrażania PO KL w kontekście zapewniania komplementarności.

⁹ Użyteczność mechanizmów komplementarności w POKL jest warunkowana w dużej mierze ich skoordynowaniem z odpowiadającymi mechanizmami w pozostałych dwóch programach.

5 Opis wyników analizy i wnioski

5.1 Obszary komplementarności

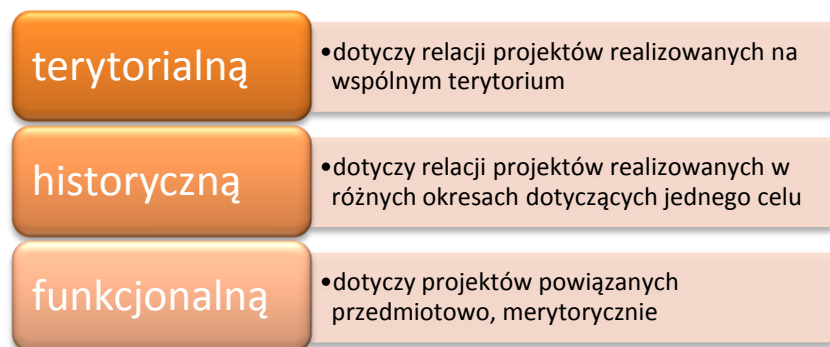
5.1.1 Definicja

Na etapie strukturalizacji niniejszego badania przyjęto, iż komplementarność będzie definiowana jako¹⁰:

wzajemne uzupełnianie się świadomie podejmowanych działań poprzez skierowanie strumienia wsparcia na ich realizację dla efektywniejszego rozwiązania problemu bądź osiągnięcia założonego celu na poziomie lokalnym, regionalnym, ponadregionalnym lub krajowym.

Analizując funkcjonującą typologię wyróżniającą komplementarność:

Rysunek 3 Typologia komplementarności

Źródło: Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013, PSDB, maj 2010, s. 32

uznano, iż w ramach badania należy skoncentrować się na komplementarności funkcjonalnej przyjmując, że historyczna została wykluczona przez Zamawiającego, a terytorialna to w zasadzie skupienie interwencji na danym obszarze, które stanowi czynnik sprzyjający, ale nie jest komplementarnością *sensu stricto*. Stoi to w zgodzie ze stwierdzeniem, iż **komplementarność bazuje na wspólnym celu oraz o komplementarności możemy mówić jedynie w przypadku projektów powiązanych**.

Mając na uwadze, iż powszechne jest postrzeganie komplementarności w kontekście różnych szczebli zarządzania środkami unijnymi¹¹:

¹⁰ Mechanizmy zapewnienia komplementarności działań pomiędzy Europejskim Funduszem Społecznym a Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego, MRR, str. 3.

¹¹ Opracowanie własne

między okresami / w ramach jednego okresu
między politykami / w ramach jednej polityki
między funduszami / w ramach jednego funduszu
między programami / w ramach jednego programu
między priorytetami / w ramach jednego priorytetu
między działaniami / w ramach jednego działania
między projektami / w ramach projektu

wykonawca stoi na stanowisku, że ostatecznie komplementarność zachodzi pomiędzy konkretnymi projektami, ponieważ aby o niej mówić musi nastąpić synergia rzeczywistych efektów realizacji projektów. To nie zwalnia jednak z myślenia o komplementarności na wyższych szczeblach, gdyż tam muszą zostać stworzone warunki umożliwiające (i więcej – skłaniające) do realizacji projektów komplementarnych generujących dodatkowe efekty. Skala korzyści komplementarności – dodatkowych efektów wynikających z faktu realizacji projektów powiązanych będzie różna w zależności od dziedziny, przedmiotu projektów. Oczywiście sens podejmowania wysiłków, wprowadzania mechanizmów zachęcających do realizacji projektów komplementarnych, ma miejsce tam, gdzie oczekiwane efekty synergii są większe. Takie oczekiwania co do efektów można nazwać **potencjalną komplementarnością**. W odróżnieniu od **rzeczywistej komplementarności**, czyli faktycznie zrealizowanej pary bądź grupy powiązanych projektów, które przyniosły konkretne efekty jakościowo i/lub ilościowo większe niż gdyby były realizowane osobno.

W kontekście powyższego, **obszary komplementarności**, które są identyfikowane w ramach niniejszego rozdziału, można zdefiniować jako te, w ramach których potencjalna komplementarność jest wysoka.

5.1.2 Założenia dokumentów programowych

W pewnym sensie za konsekwencję tego, że o komplementarności należy mówić na różnych szczeblach zarządzania funduszami unijnymi można uznać fakt, iż zapisy dotyczące komplementarności znajdują się we wszystkich dokumentach programowych składających się na system wdrażania Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia (od samego dokumentu NSRO, poprzez programy operacyjne, do szczegółowych opisów priorytetów) i dotyczą różnych poziomów (od poziomu programów operacyjnych, przez priorytety do działań).

W dokumencie NSRO zapisano, iż zastosowanie komplementarności przejawia się na dwóch poziomach, z których pierwszy to: programy operacyjne szczebla krajowego a regionalne programy operacyjne¹². W kontekście dalszych zapisów można uznać, że stwierdzenie to odnosi się również do uzupełniania komponentu centralnego POKL przez komponent regionalny.

W Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki zawarto odrębny rozdział dotyczący komplementarności, w którym zawarto ogólne informacje odnośnie powiązania interwencji z EFS z innymi funduszami, programami. Z zapisów tych wynika m.in., że wsparcie POKL będzie komplementarne z RPO w szczególności w kwestiach związanych ze sferą badań i rozwoju, innowacji i przedsiębiorczości, rozwoju społeczeństwa informacyjnego, wsparcia rozwoju istniejących mikroprzedsiębiorstw. Opis komplementarności z Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich skupia się głównie na zaznaczeniu rozłączności (niedublowania) interwencji, ale znaleźć można również zapisy dotyczące komplementarności w zakresie szkoleń, wsparcia przedsiębiorczości oraz powiązań inicjatyw oddolnych na obszarach wiejskich – finansowanych z EFS z funkcjonowaniem lokalnych grup działania wspieranych z EFFROW¹³. Zapisy te są jednak na dość ogólnym poziomie, przede wszystkim

¹² Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007 - 2013, MRR, Warszawa 2007, s. 97.

¹³ Program Operacyjny Kapitał Ludzki, MRR, Warszawa 2007, s. 200.

nieodnoszącym się do konkretnych osi priorytetowych¹⁴. Odniesienie do komplementarności na poziomie priorytetów należy do rzadkości i dotyczy raczej tylko powiązań komponentów centralnego i regionalnego. Wspomina się np. o tym, że działania podejmowane w ramach Priorytetu I (komponent centralny) będą komplementarne z instrumentami przewidzianymi do realizacji w Priorytetach VI i VII (komponent regionalny), a działania priorytetu II (komponent centralny) z priorytetem VIII (komponent regionalny). W dokumencie zaznaczono również, że priorytety (centralne i regionalne) tworzą „pary tematyczne”, które są komplementarne, a ich podział odbył się zgodnie z zasadą subsydiarności.

W Programie Rozwoju Obszarów Wiejskich wspomina się o synergii pozytywnej i negatywnej, ale zagadnienia te odnoszą się jedynie do powiązań wewnętrznych w ramach PROW. Pojawiają się również zapisy o konieczności wykorzystania na obszarach wiejskich wsparcia RPO w zakresie społeczeństwa informacyjnego¹⁵. W opisach osi priorytetowych i działań pojawia się kwestia powiązań z innymi funduszami ale jedynie w aspekcie demarkacji.

Najwięcej szczegółów odnośnie potencjalnej komplementarności spośród analizowanych programów można znaleźć w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Mazowieckiego. Analiza komplementarności zawarta jest w opisie każdego z priorytetów i w kwestii zgodnej z przedmiotem niniejszego badania wskazuje następujące powiązania:

Tabela 4 Komplementarność priorytetów RPO WM i PO KL(R)

Priorytet RPO WM		Priorytety regionalne POKL	
I	Tworzenie warunków dla rozwoju potencjału innowacyjnego i przedsiębiorczości na Mazowszu	VI VIII	Rynek pracy otwarty dla wszystkich Regionalne kadry gospodarki
II	Przyspieszenie e-Rozwoju Mazowsza	VI IX	Rynek pracy otwarty dla wszystkich Rozwój wykształcenia i kompetencji
V	Wzmacnianie roli miast w rozwoju regionu	VII VIII IX	Promocja integracji społecznej Regionalne kadry gospodarki Rozwój wykształcenia i kompetencji
VII	Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego	IX	Rozwój wykształcenia i kompetencji

Źródło: opracowanie własne na podstawie RPO WM

Komplementarność na poziomie działań była rozpatrywana jedynie przez twórców RPO WM i jest przedstawiona w Szczegółowym Opisie Priorytetów RPO WM. Informacje zawarte są w opisach poszczególnych działań i wskazują na komplementarność w następujących obszarach:

Tabela 5 Komplementarność działań RPO WM i PO KL(R)

Działanie RPO WM		Działanie regionalne POKL	
5.2	Rewitalizacja miast	7.1 7.2	Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii

¹⁴ Co może być zrozumiałe przede wszystkim w odniesieniu do RPO których funkcjonuje aż 16 a zakres wsparcia i przede wszystkim układ priorytetów różni się w zależności od województwa.

¹⁵ Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, MRRW, Warszawa 2010, s. 158.

		społecznej 8.1 Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie 8.2 Transfer wiedzy 9.1 Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty 9.2 Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego 9.4 Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty
7.2	Infrastruktura służąca edukacji	9.1 Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty 9.2 Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego 9.3 Upowszechnienie formalnego kształcenia ustawicznego 9.4 Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty 9.5 Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich.
7.3	Infrastruktura służąca pomocy społecznej	7.1 Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej 7.3 Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji

Źródło: opracowanie własne na podstawie SzOP RPO WM

Należy w tym miejscu zwrócić uwagę na pewne nieścisłości, które pojawiają się pomiędzy obszarami komplementarności na poziomie priorytetów i działań. Mimo iż w RPO wskazano komplementarność priorytetów I i II z priorytetami regionalnymi PO KL, to jednak w SzOP RPO WM nie stwierdzono komplementarności żadnego z działań tych priorytetów z jakimkolwiek działaniem komponentu regionalnego PO KL. Co jeszcze bardziej zastanawiające w SzOP RPO WM uznano, że występuje komplementarność między działaniem 7.3 RPO WM i działaniami priorytetu VII PO KL. Natomiast w RPO nie zauważono żadnej komplementarności między priorytetami VII obu programów.

Jedynym wskazaniem co do poglądów odnośnie komplementarności na poziomie działań ze strony instytucji odpowiedzialnych za zarządzanie i wdrażanie PO KL w województwie mazowieckim mogą być plany działania dla poszczególnych priorytetów, przyjmowane na okresy roczne. Z dokumentów tych można wyczytać, iż potencjał komplementarności charakteryzuje następujące działania:

Tabela 6 Komplementarność działań PO KL(R)

- 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej
- 8.1 Rozwój pracowników i przedsiębiorstw w regionie
- 8.2 Transfer wiedzy
- 9.1 Wyrównywanie szans edukacyjnych i zapewnienie wysokiej jakości usług edukacyjnych świadczonych w systemie oświaty
- 9.2 Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego
- 9.4 Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty

Źródło: opracowanie własne na podstawie planów działania priorytetów PO KL(R)

Co można wnioskować na podstawie faktu, iż jedynie dla tych działań w systemie kryteriów tworzonym na potrzeby oceny projektów wprowadzono kryterium strategiczne promujące komplementarność z innymi projektami¹⁶. Ogólna forma zapisu kryterium nie pozwala jednak stwierdzić wobec jakich działań innych programów wskazane działania PO KL(R) są potencjalnie komplementarne.

Podsumowując przegląd zapisów programów operacyjnych należy stwierdzić, że jedynym dokumentem który w miarę szczegółowo dotyka kwestii komplementarności działań w województwie mazowieckim jest RPO WM (wraz z SzOP). Jest to jednak wiedza momentami nieścisła. Powyższe stwierdzenie nie może być traktowane jako zarzut wobec pozostałych analizowanych programów – wszak ich centralny charakter wyklucza w zasadzie możliwość szczegółowego podejścia do zagadnienia komplementarności w regionie. Można jednak uznać to za argument na rzecz regionalizacji kolejnych (poza RPO) programów, funduszy w następnej perspektywie finansowej UE, na potrzeby skoordynowanego podejścia dostosowanego do regionalnych potrzeb. W obecnym okresie w którym możliwości zmian są już mocno ograniczone, wskazane wydawałoby się przygotowanie przez Instytucje Pośredniczące materiału informacyjnego na temat potencjalnej komplementarności w województwie na poziomie działań.

5.1.3 Stan rzeczywisty

Podrozdział ten prezentuje wnioski wynikające przede wszystkim z opinii osób programujących i wdrażających komponent regionalny PO KL(R), studiów przypadku oraz analizy sprawozdań rocznych i okresowych z realizacji PO KL(R). Celem było oszacowanie natężenia zjawiska komplementarności w faktycznie realizowanych projektach oraz zebranie opinii odnośnie pożądaných obszarów komplementarności z perspektywy doświadczeń osób faktycznie zaangażowanych we wdrażanie i programowanie wsparcia EFS.

Dotychczas realizowane projekty komplementarne

Bazując na zapisach sprawozdania okresowego z realizacji PO KL(R)¹⁷ można zbudować umiarkowanie pozytywny obraz odnośnie kwestii komplementarności. W tym okresie podpisano umowy na realizację dwóch projektów komplementarnych w działaniu 8.1, w obu przypadkach zachodzi komplementarność wsparcia z projektami kluczowymi w RPO WM. M.in. projekt pt. „Profesjonalne kadry Mazowsza” jest komplementarny z „Przebudową drogi wojewódzkiej nr 719 relacji Warszawa – Kamion”. Kolejnych 15 projektów komplementarnych realizowanych będzie w działaniu 9.1. gdzie komplementarność polegać ma przykładowo na tym, że miękkie wsparcie dla przedszkola umożliwi wychowankom następnie naukę w szkole, która dostała wsparcie inwestycyjne w RPO WM. Zasadę komplementarności realizują również trzy projekty z działania 9.3.

Powyższe oficjalne stwierdzenia formułowane na potrzeby obowiązkowego dokumentu sprawozdawczego nie są jednak potwierdzane przez osoby zaangażowane we wdrażanie i programowanie PO KL(R).

¹⁶ Dla działań w priorytecie IX przedmiotowe kryterium obowiązuje od 2009r. dla pozostałych od 2010.

¹⁷ Sprawozdanie okresowe za pierwsze półrocze 2010r.

1. Opinia przedstawicieli IPII (MJWPU), czyli osób zaangażowanych bezpośrednio w ocenę i realizację projektów odnośnie występującej komplementarności jest niestety jednoznaczna:

- Nie kojarzę takiego [projektu], który można by nazwać komplementarnym
- Również nie mam
- Zdarzały się wpisy we wnioskach że projekt jest komplementarny, po głębszej analizie wychodziło, że komplementarności jednak nie ma
- Bardzo rzadko ktoś się stara o punkty [za kryterium komplementarność], mało ludzi o to walczy

i pozwala postawić tezę, iż do obecnego stanu zaawansowania PO KL(R) projekty komplementarne jeżeli występują to incydentalnie i nie można nazwać komplementarności zjawiskiem mającym miejsce w tym programie (komponencie regionalnym).

2. Respondenci z IP zgodnie przyznają, że na poziomie IP (Urzędu Marszałkowskiego) wiedza o przedmiocie realizowanych projektów i tym samym ewentualnej komplementarności jaką się one charakteryzują jest niewielka (pracownicy nie mają wglądu we wnioski o dofinansowanie). Równocześnie przyznaje się, że taka wiedza zdecydowanie przyczyniłaby się do podniesienia jakości procesu planowania i uczyniła go bardziej racjonalnym. Pojawiła się jednak opinia, iż głosów beneficjentów wynika, że kryteria komplementarności w priorytecie VII są martwe, beneficjenci mają kłopot z ich interpretacją i spełnieniem – co może sugerować brak komplementarności realizowanych projektów.
3. Przeprowadzone studia przypadków wskazują, że jedynym obszarem w którym pojawiają się projekty komplementarne jest edukacja, a konkretnie para działań 9.1.1 PO KL *Zmniejszanie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej* i 7.2 RPO WM *Infrastruktura służąca edukacji*.
4. Mimo iż we wnioskach są opisy dotyczące komplementarności z innymi projektami, w tym z projektami z RPO WM, to nawet pobieżna analiza tych opisów w ramach studiów wskazała, że pomiędzy wymienianymi projektami brakuje faktycznej komplementarności (wspólnych celów, funkcji, wykorzystania rezultatów). Poważne obawy – w kontekście mechanizmów zapewniania komplementarności – budzi nie tylko fakt takiego wypełniania wniosków przez wnioskodawców, ale również pozytywne ocenianie kryterium komplementarności przez osoby oceniające wnioski.

Obszary w których należy zapewnić komplementarność

1. W Priorytecie VI, działanie 6.1.1 jest takim w którym jest miejsce na wprowadzenie kryterium dotyczącego komplementarności. Premiowanie lokalnych grup jest również zasadne i praktykowane w działaniu 6.3. W opinii respondenta również w działaniu 6.2 można ewentualnie rozważyć zapewnienie komplementarności, ale prezentowane są tutaj również odrębne poglądy zmierzające do tego, że skoro zapotrzebowanie jest tak duże w kontekście dostępnych środków, to może nie należy ponownie premiować tych samych beneficjentów. Jeżeli jednak zignorować ten postulat to można sobie również wyobrazić sytuację, w której osoba uzyskująca pracę dzięki wsparciu priorytetu VI otrzymuje następnie wsparcie na podniesienie kwalifikacji w priorytecie VIII.
2. W Priorytecie VII komplementarność jest zaprojektowana w 7.2.1 i 7.2.2 z RPO WM. W działaniu 7.3 wskazane jest powiązanie z PROW. Powinno być powiązanie pomiędzy priorytetem VI i VII w kontekście osób korzystających z pomocy społecznej, które równocześnie są bezrobotne oraz z programami MPiPS. Doszukać można, się także komplementarności z priorytetem PO IG skierowanym na wykluczenie cyfrowe. Korzyści mogłoby przynieść również skupienie pomocy w zakresie ekonomii społecznej jedynie na obszarach objętych klastrami gospodarczymi. Ogólnie rzecz biorąc komplementarność jest bardzo ważna i nie wszystkie cele możliwe są do zrealizowania bez jej udziału.
3. W priorytecie VIII komplementarność powinna dotyczyć wsparcia dla przedsiębiorców w zakresie szkoleń i wsparcia doradczego. Działaniami do powiązania są m.in. 1.5 i 2.3 RPO WM, czyli te gdzie

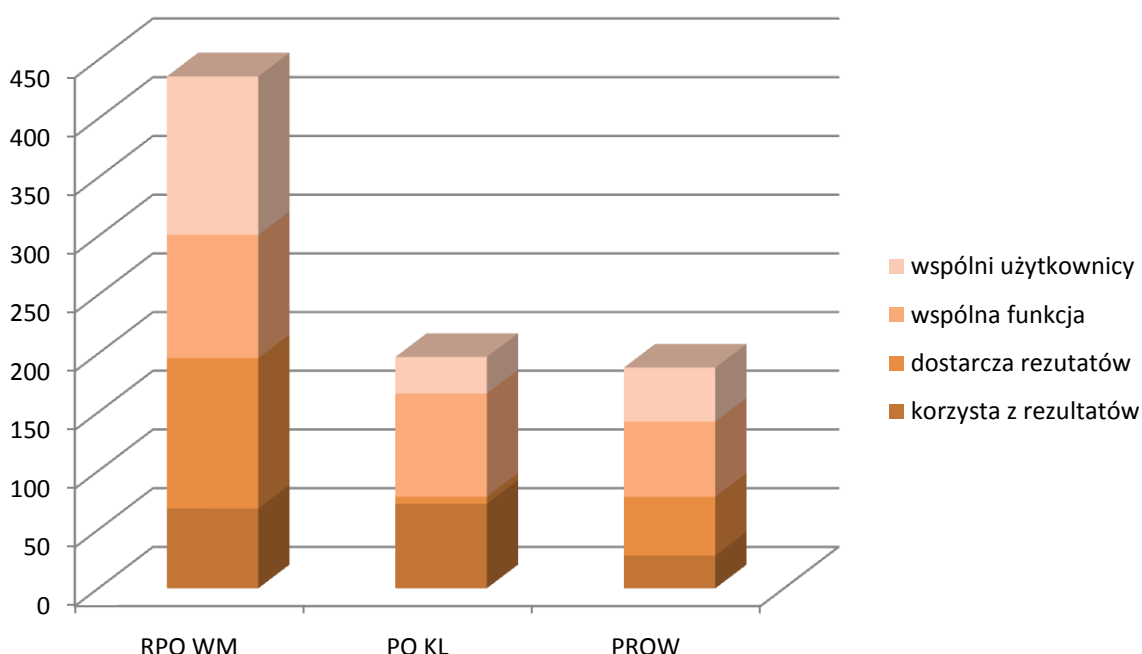
oferowane jest wsparcie inwestycyjne dla przedsiębiorstw. Wspomina się również o komplementarności priorytetów VIII i IX PO KL(R)¹⁸.

4. Priorytet IX może samodzielnie funkcjonować jako taki *samouzupełniający się zamknięty obieg*. Jednocześnie można podać przykłady komplementarności wewnątrz samego priorytetu, przykładowo działanie 9.4 i 9.1.2/9.2/9.4, co tworzy świetny model komplementarnego wsparcia nauczycieli i uczniów. Pojawił się jednak wątek teoretycznej możliwości wsparcia przedszkoli zarówno z RPO, jak i PO KL(R).

5.1.4 Analiza - macierz zależności

Jak wspomniano w rozdziale dotyczącym przyjętej metodologii, wykorzystana w ewaluacji macierz służyła analizie zależności – potencjalnej komplementarności – pomiędzy wszystkimi działaniami badanych programów. Jednak poza wskazaniem wybranych obszarów o największej potencjalnej komplementarności, ilościowy charakter macierzy pozwolił uchwycić również pewne tendencje na poziomie działań, priorytetów i programów, zarówno w sensie natężenia zjawiska komplementarności jak i jego kierunku. Podstawowe wnioski z tej analizy przedstawiono poniżej¹⁹.

Wykres 1 Komplementarność komponentu regionalnego PO KL z innymi programami

Źródło: opracowanie własne na podstawie macierzy zależności

Po zsumowaniu częściowych ocen dla każdej pary działań okazuje się (wykres 1), że z trzech analizowanych programów największy potencjał komplementarności z regionalnym komponentem PO KL wykazuje RPO WM. Wyniki komponentu centralnego PO KL oraz PROW są porównywalne między sobą i o ponad połowę niższe od pierwszego²⁰.

Rezultaty projektów w ramach PO KL(C) oraz RPO WM, w porównywalnym stopniu mogą być wykorzystywane na potrzeby osiągania celów projektów w PO KL(R). W najniższym stopniu PO KL(R)

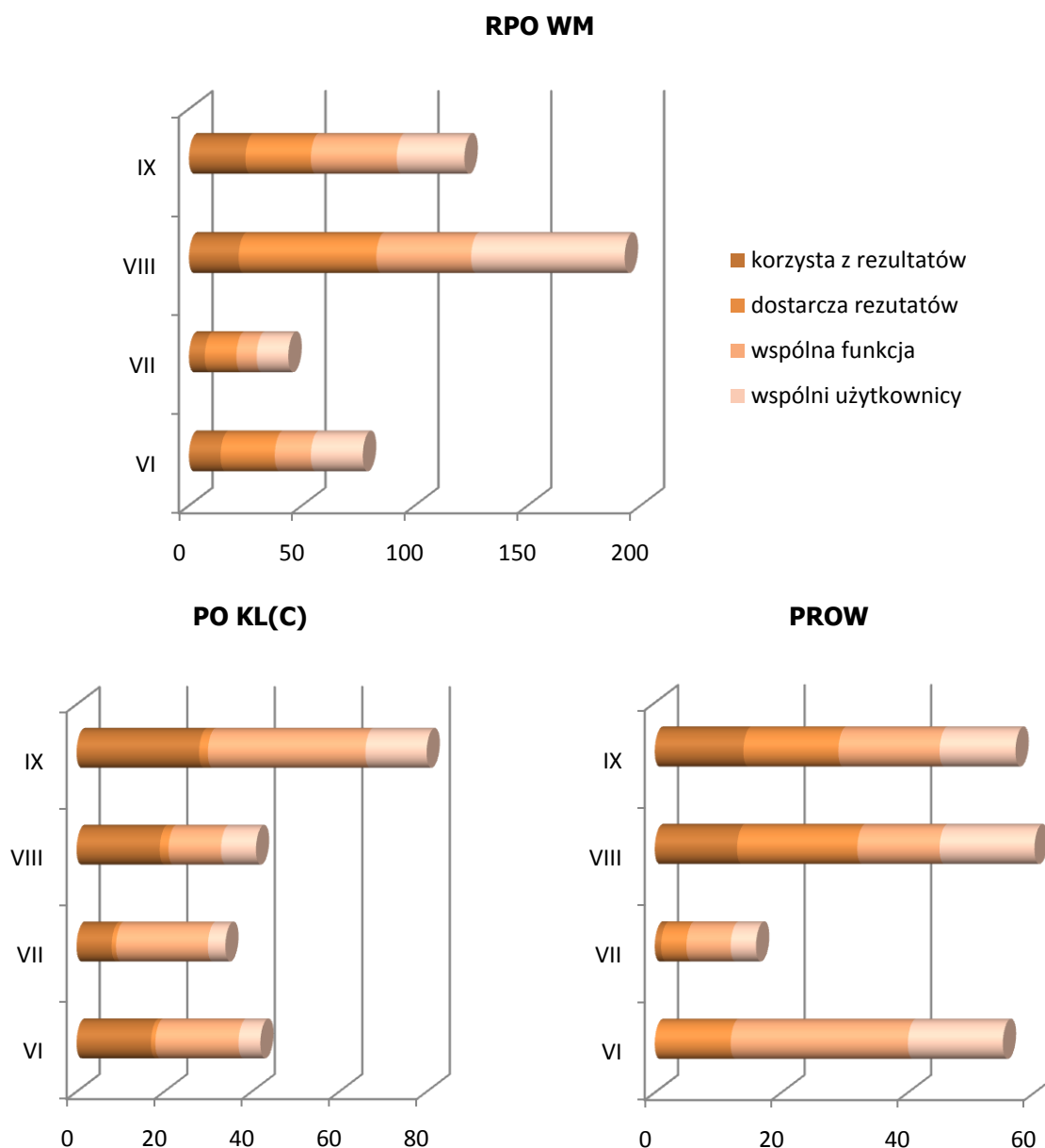
¹⁸ Komentarz Wykonawcy: ostatecznie wydaje się, że intencją respondenta były ewentualne przesunięcia w przedmiocie wsparcia pomiędzy tymi priorytetami.

¹⁹ Szczegóły odnośnie oceny komplementarności wszystkich par działań znajdują się w macierzy – stanowiącej aneks do raportu z badania.

²⁰ Warto mieć na uwadze, że PROW ma znacznie mniejszą liczbę działań niż komponent centralny POKL, więc w ujęciu relatywnym, średni potencjał komplementarności działania PROW jest wyższy niż PO KL.

„korzysta” z rezultatów projektów PROW. Duża różnica zarysowuje się w zakresie wykorzystywania rezultatów projektów PO KL(R) w innych programach. W zdecydowanie największym stopniu zależne od realizacji PO KL(R) są efekty RPO WM, podczas gdy założenia PO KL(C) w zasadzie wykluczają możliwość wykorzystania rezultatów PO KL(R). Jest to zupełnie zrozumiałe, gdy ma się na uwadze fakt, iż działania wdrażane w ramach PO KL(C) mają rozwiązywać problemy dotyczące struktur i systemów, które następnie są wykorzystywane przy wsparciu skierowanym bezpośrednio do osób na poziomie regionalnym. Najmniejsze zróżnicowanie można zauważyć w aspekcie pełnienia tej samej funkcji przez projekty PO KL(R) i trzech analizowanych programów. Natomiast przez pryzmat wspólnych użytkowników efektów projektów najbardziej komplementarny po raz kolejny, okazuje się RPO WM. Powód niższego wyniku w przypadku PO KL(C) został już wskazany, a w odniesieniu do PROW przyczyną jest to, iż wiele z działań tego programu skierowanych jest do użytkowników, którzy na mocy *linii demarkacyjnej*²¹ wykluczeni są z możliwości wsparcia w ramach wielu działań programów wdrażających Politykę Spójności UE.

²¹ Dokument *Linia demarkacyjna pomiędzy Programami Operacyjnymi Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej* zatwierdzany jest przez Komitet Koordynacyjny NSRO, aktualna wersja pochodzi z dnia 6 sierpnia 2010r.

Wykres 2 Komplementarność priorytetów PO KL(R) z innymi programami

Źródło: opracowanie własne na podstawie macierzy zależności

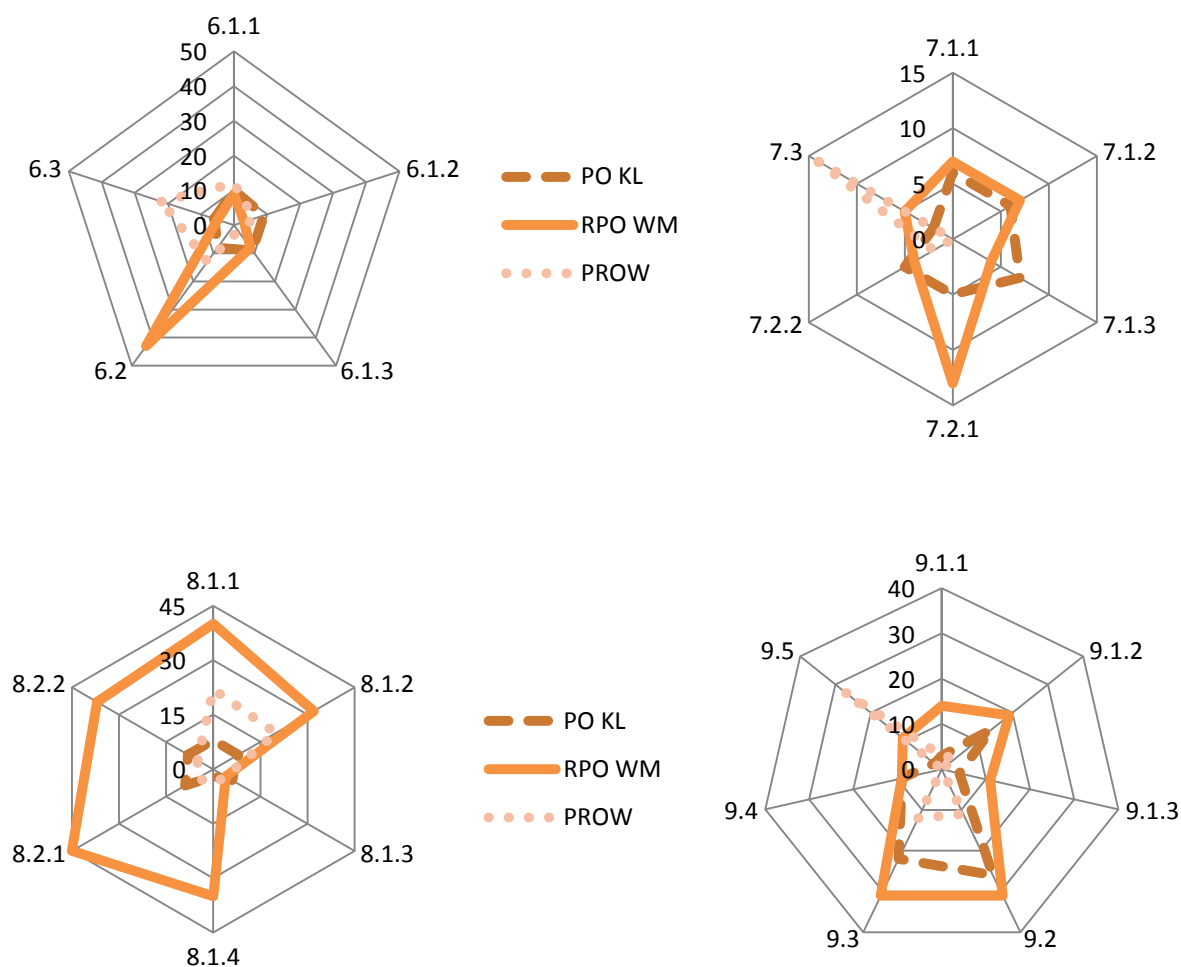
Z analizy wynika, iż największy potencjał komplementarności wśród priorytetów PO KL(R) posiada priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki (a niedaleko za nim lokuje się priorytet IX Rozwój wykształcenia i kompetencji). Jest on wyraźnie najbardziej powiązany z RPO WM i osiąga również najwyższy wynik dla PROW (choć w tym przypadku przewaga nad priorytetem IX jest nieznaczna). Najniższy potencjał komplementarności w odniesieniu do wszystkich analizowanych programów wykazuje priorytet VII Promocja integracji społecznej²². Silna komplementarność priorytetu VIII wynika przede wszystkim z dużej liczby powiązań jakie zachodzą pomiędzy wsparciem szkoleniowym i doradczym dla przedsiębiorców w działaniach 8.1.1 i 8.1.2 oraz wsparciem współpracy sektora przedsiębiorców i sektora nauki w działaniach 8.2.1 i 8.2.2 a wsparciem inwestycyjnym dla przedsiębiorców, sektora badawczego oraz powiązań kooperacyjnych, dostępnym w RPO WM. Także komplementarność priorytetu VIII z PROW zachodzi na polu wsparcia rozwoju przedsiębiorczości.

²² Warto pamiętać, że są to wyniki powstałe na skutek sumowania wszystkich ocen cząstkowych, co nie musi się przekładać na liczbę występujących w danym priorytecie konkretnych obszarów istotnych z punktu widzenia komplementarności, co będzie ukazane w dalszej części analizy.

Wysoka ocena priorytetu IX to przede wszystkim efekt komplementarności pomiędzy wsparciem inwestycyjnym na rzecz infrastruktury edukacji dostępnym w RPO WM a działaniami zapewniającymi wysoką jakość edukacji w PO KL(R). Komplementarność priorytetu IX z PROW ma źródło przede wszystkim w powiązaniach działania 9.5 *Oddolnych inicjatyw edukacyjnych na obszarach wiejskich* ze wsparciem lokalnych strategii rozwoju oraz odnowy i rozwoju wsi – dostępnego w PROW²³.

Warto zauważyć, że choć priorytety VIII i IX dzieli niewielka różnica w ogólnej ocenie, to charakter zauważonej potencjalnej komplementarności jest odwrotny. W przypadku priorytetu VIII można oczekiwać, iż w przeważającej liczbie przypadków to rezultaty projektów realizowanych w jego ramach będą pożądane do osiągnięcia celów projektów wspieranych w innych programach. Zaś projekty w priorytecie IX częściej będą korzystały z rezultatów projektów realizowanych w innych programach.

Wykres 3 Komplementarność działań PO KL(R) z innymi programami

Źródło: opracowanie własne na podstawie macierzy zależności

W priorytecie VI najwyższy stopień komplementarności osiąga działanie 6.2 *Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia* w odniesieniu do RPO WM²⁴. Na uwagę zasługuje też działanie 6.3 *Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich*, będące istotnie komplementarne wobec PROW (głównie w zakresie realizacji lokalnych strategii

²³ Szczegółowy opis sposobu w jaki realizuje się komplementarność we wskazanych obszarach przedstawiony jest poniżej przy okazji prezentacji „znaczących obszarów komplementarności”.

²⁴ Komplementarne wobec tego działania jest zarówno wsparcie inwestycyjne przedsiębiorców jak i działania rewitalizacyjne w ramach RPO WM – patrz opis „znaczących obszarów komplementarności”

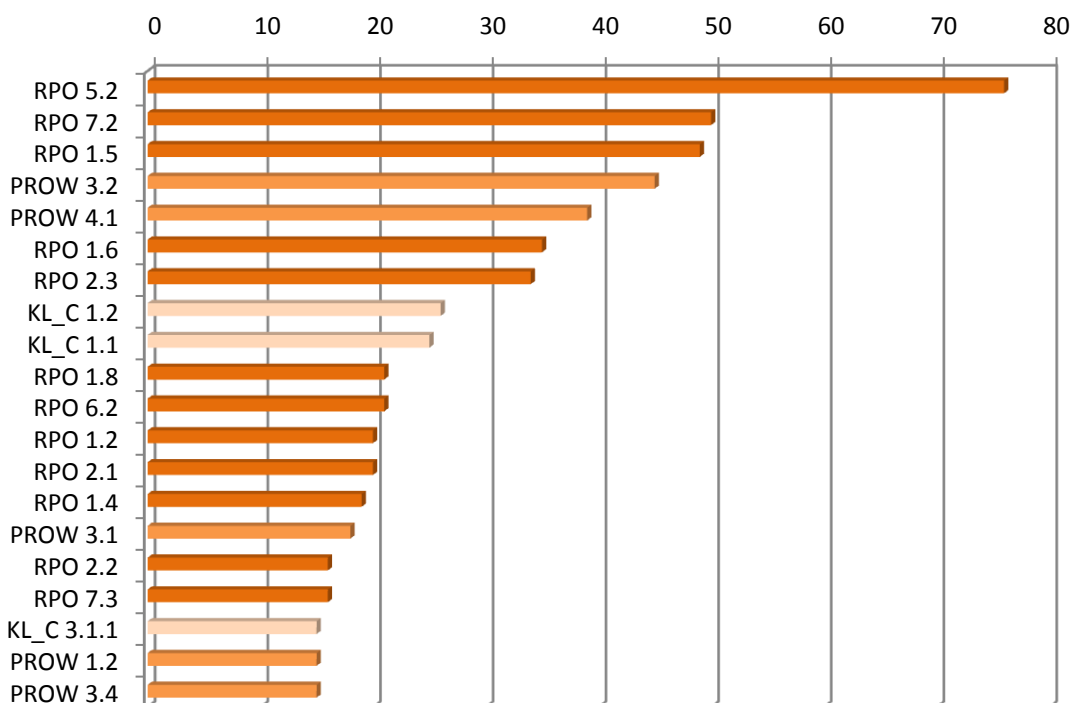
rozwoju). Ciekawy jest fakt, iż wszystkie pozostałe działania w bardzo niskim stopniu są komplementarne wobec RPO WM, a cały rezultat zbiorczy jest generowany przez wspomniane działanie 6.2.

Priorytet VII, który jak wspomniano charakteryzuje ogólnie rzecz biorąc najniższy potencjał komplementarności, również zawiera działania, które mogą generować dodatkowe efekty w powiązaniu z działaniami innych programów. Dotyczy to działania 7.3 *Inicjatywy lokalne na rzecz aktywnej integracji* komplementarnego wobec wdrażania lokalnych strategii rozwoju w PROW oraz działania 7.2.1 *Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym* komplementarnego do działań rewitalizacyjnych w RPO WM. Należy również zaznaczyć, że to w priorytecie VII znajdują się jedyne przypadki zerowej komplementarności działań wobec któregoś z badanych programów. Ma to miejsce dla działań 7.1 *Rozwój i upowszechnienie aktywnej integracji* i 7.2.1 w odniesieniu do PROW.

Analiza na poziomie działań pokazuje, że swój najwyższy potencjał komplementarności priorytet VIII zawdzięcza w zasadzie wszystkim działaniom poza 8.1.3 *Wzmacnianie lokalnego partnerstwa na rzecz adaptacyjności* i dotyczy to przede wszystkim komplementarności z działaniami realizowanymi w ramach RPO WM. W przypadku innych programów wspomnieć należy jeszcze komplementarność działań 8.1.1 *Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw* i 8.1.2 *Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie* wobec wsparcia rozwoju przedsiębiorczości w PROW.

Najbardziej komplementarne działania w priorytecie IX to 9.2 *Poniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego* i 9.3 *Upowszechnienie formalnego kształcenia ustawicznego w formach szkolnych*. Są one istotnie powiązane z RPO WM (jako że kierunku kształcenia zawodowego muszą być zgodne z kierunkami rozwoju przedsiębiorczości), ale też ich efekty zależą silnie od efektów PO KL(C). Znaczący jest także poziom komplementarności pomiędzy działaniem 9.3 i PROW²⁵.

Wykres 4 Komplementarne względem PO KL(R) działania w innych programach

Źródło: opracowanie własne na podstawie macierzy zależności

²⁵ Szczegóły odnośnie obszarów komplementarności i istoty powiązań w nich występujących opisane są poniżej w ramach przedstawienia „znaczących obszarów komplementarności”.

Wśród 20 (na 88 w sumie) działań badanych programów, które wykazały największą komplementarność względem PO KL(R) ponad połowa (dwanaście) stanowią działania RPO WM, w pierwszej dziesiątce jest ich sześć²⁶. Pierwsza trójka pod względem potencjału komplementarności to:

RPO WM 5.2	Rewitalizacja miast
RPO WM 7.2	Infrastruktura służąca edukacji
RPO WM 1.5	Rozwój przedsiębiorczości

Drugim najczęściej reprezentowanym programem jest PROW – 5 działań, w tym dwa najwyżżej ocenione:

PROW 3.2	Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw
PROW 4.1	Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju

Najmniejszy potencjał wykazały działania PO KL(C) (3 działania).

Warto również zaznaczyć, że wśród 88 działań analizowanych programów 27 otrzymało ocenę 0, tzn. nie wykazano ich komplementarności w najmniejszym stopniu z jakimkolwiek działaniem PO KL(R). W gronie tym znalazło się 17 działań PO KL(C) i 10 działań PROW. Wszystkie działania RPO WM wykazały komplementarność.

Poniżej przedstawione zostaną obszary znaczące ze względu na potencjał komplementarności, tzn. pary – (pod)działanie PO KL(R) i (pod)działanie innego programu (RPO WM, PROW, PO KL(C)), w ramach których przede wszystkim jest wskazana realizacja projektów powiązanych, ze względu na możliwe do osiągnięcia dodatkowe efekty.

Na wstępie warto jednak zapoznać się ze spostrzeżeniami, które pojawiły się przed i w toku prowadzenia analizy – wypełniania macierzy zależności:

1. Mówiąc nawet o silnej potencjalnej komplementarności w kontekście projektów dofinansowanych z funduszy strukturalnych UE, nie możemy utożsamiać jej z sytuacją, gdy osiągnięcie rezultatów jednego projektu jest możliwe jedynie w przypadku realizacji innego projektu. Takie rozumienie kłóciłoby się z ogólną logiką konstruowania i oceny projektów w ramach programów operacyjnych, gdyż w myśl obowiązujących zasad, każdy zakwalifikowany do dofinansowania projekt musi stanowić osobną całość i w wyniku jego wdrożenia muszą powstać rezultaty prowadzące zbliżające do osiągnięcia celów programu. Zatem komplementarność powinna być rozpatrywana w kontekście dodatkowych pozytywnych efektów, niewynikających wprost z projektu / programu.
2. Istnieje grupa obszarów (szczególnie w relacji komponentu regionalnego i centralnego PO KL) o niewątpliwie znaczącym stopniu potencjalnej komplementarności, ale występującej na wysokim poziomie (np. poziomie kraju). Same działania natomiast funkcjonują niejako równolegle na poziomie realizacji, bez potrzeby bezpośredniego wykorzystywania efektów. Takie obszary to np.:
 - a. 4.1.1 PO KL(C) Wsparcie szkolnictwa wyższego i 9.4 PO KL(R) Kadry systemu oświaty
 - b. Systemowe rozwiązania w ramach działań 2.1-2.3 PO KL(C) i wsparcie przedsiębiorstw w 8.1 PO KL(R)

Występują też działania, które w znacznym stopniu warunkują sukces PO KL(R), ale z różnych względów nie można w ich przypadku mówić o komplementarności. Przykładowo:

- c. Działania 5.1-5.3 PO KL(C) determinują w dużym stopniu powodzenie przedsiębiorstw wspieranych w ramach priorytetu VIII PO KL(R), ale działania te dotyczą zmian w sferze

²⁶ Dla porządku można wspomnieć, że najwyżżej ocenione działanie dostało 76pkt., so stanowi ok. 40% z teoretycznej maksymalnej wartości (ocenając komplementarność względem każdego działania PO KL(R) otrzymujemy 24 porównania w 4 wymiarach z maksymalną oceną 2pkt., co daje $4 \times 2 \times 24 = 192$).

regulacyjnej, a ich efekty będą pojawiać się z dużym opóźnieniem. To sprawia, że w zasadzie mówimy o działaniach w otoczeniu, uwarunkowaniach realizacji innych projektów, a nie komplementarności z nimi.

Powyższe przypadki oraz inne o podobnym charakterze nie były oceniane wysoko, gdyż nie służyłoby to celowi badania – zaproponowaniu mechanizmów komplementarności możliwych do zastosowania na poziomie komponentu regionalnego PO KL.

Znaczące obszary komplementarności

PO KL(R) 6.1.1 / 6.1.3 / 6.2 **Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy / Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych / Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia**

RPO WM 5.2 **Rewitalizacja miast**

Komentarz:

Istotny, jeżeli nie najistotniejszy aspekt rewitalizacji to działania na rzecz rozwiązania problemów w wymiarze społecznym ludności zamieszkującej poddany interwencji obszar. Stąd konieczne by projekty infrastrukturalne w skoordynowany sposób były uzupełniane działaniami miękkimi, m.in. w obszarze podnoszenia aktywności zawodowej osób bezrobotnych.

PO KL(R) 6.2 **Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia**

RPO WM 1.4 **Wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu**

Komentarz:

Zapewnienie szerokiego dostępu do sieci instytucji otoczenia biznesu przyczynić się może do rozwoju nowopowstałych przedsiębiorstw. Profesjonalne wsparcie doradcze jest szczególnie ważne w pierwszych latach funkcjonowania podmiotu gospodarczego, często warunkując jego „przetrwanie”. Oba działania ukierunkowane są na rozwój przedsiębiorczości w regionie.

PO KL(R) 6.2 **Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia**

RPO WM 1.5 **Rozwój przedsiębiorczości**

Komentarz:

Przedsiębiorcy, którzy rozpoczęli działalność dzięki wsparciu uzyskanemu w ramach działania 6.2 PO KL, będą mogli wzmocnić swoją pozycję konkurencyjną poprzez realizację nowych inwestycji, na które uzyskają wsparcie w ramach RPO WM²⁷. Oba działania ukierunkowane są na rozwój przedsiębiorczości w regionie.

PO KL(R) 6.3 **Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich**

PROW 3.1 **Różnicowanie w kierunku działalności nierolniczej**

Komentarz:

Aktywizacja wiejskiej społeczności lokalnej
Działania informacyjno-promocyjne na rzecz poprawy zdolności do zatrudnienia mogą mieć wpływ na

²⁷ Trzeba mieć oczywiście na względzie ustalony okres 2 letniej karencji - Podmiotom, które rozpoczęły działalność gospodarczą uzyskując wsparcie z Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2007-2013, w celu uniknięcia podwójnego finansowania, wsparcie inwestycyjne w ramach RPO WM 2007 – 2013 będzie mogło być udzielone po upływie ustalonego okresu karencji.

rozwój samozatrudnienia oraz rozwijania działalności nierolniczej

PO KL(R) 6.3 Inicjatywy lokalne na rzecz podnoszenia poziomu aktywności zawodowej na obszarach wiejskich

PROW 4.1 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju

Komentarz:

Aktywizacja wiejskiej społeczności lokalnej

Działania informacyjno-promocyjne na rzecz poprawy zdolności do zatrudnienia mogą mieć wpływ na rozwój samozatrudnienia oraz rozwijania działalności nierolniczej.

Projekty realizowane w ramach PO KL obejmujące partnerstwo publiczno – społeczne mogą stanowić „bazę” dla partnerstw zawieranych w LGD (PO KL może uczyć budowania trwałych i efektywnych partnerstw, a następnie nauka ta może zostać przeniesiona na grunt LGD).

PO KL(R) 7.2.1 / 7.2.2 Aktywizacja zawodowa i społeczna osób zagrożonych wykluczeniem społecznym / Wsparcie ekonomii społecznej

RPO WM 5.2 Rewitalizacja miast

Komentarz:

Istotny, jeżeli nie najistotniejszy aspekt rewitalizacji to działania na rzecz rozwiązania problemów w wymiarze społecznym ludności zamieszkującej poddany interwencji obszar. Stąd konieczne by na projekty infrastrukturalne w skoordynowany sposób były uzupełniane działaniami miękkimi, m.in. w obszarze aktywizacji zawodowej i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym.

PO KL(R) 8.1.1 Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw

RPO WM 1.5 Rozwój przedsiębiorczości

Komentarz:

Wykorzystanie inwestycji w środki trwałe na potrzeby podnoszenia konkurencyjności firmy zależy od jakości zasobów ludzkich przedsiębiorstwa oraz kwalifikacji kadr zarządzających, które mogą być podnoszone w ramach szkoleń dostępnych w PO KL(R).

PO KL(R) 8.1.1 Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw

RPO WM 2.3 Technologie komunikacyjne i informacyjne dla MSP

Komentarz:

Umiejętne wdrożenie ICT zakupionego na potrzeby podnoszenia konkurencyjności firmy i budowania społeczeństwa informacyjnego zależy od jakości zasobów ludzkich przedsiębiorstwa oraz kwalifikacji kadr zarządzających, które mogą być podnoszone w ramach szkoleń dostępnych w PO KL(R).

PO KL(R) 8.1.1 Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw

PROW 3.2 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw

Komentarz:

Warunkiem podniesienia konkurencyjności gospodarczej przedsiębiorstw na obszarach wiejskich będą

nie tylko inwestycje rzeczowe w tworzenie i rozwój przedsiębiorstwa, ale też budowanie kompetencji pracowników oraz kwalifikacji kadr zarządzających, które mogą być podnoszone w ramach szkoleń dostępnych w PO KL(R).

PO KL(R) 8.1.2 Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie
RPO WM 1.5 Rozwój przedsiębiorczości

Komentarz:

Wdrażanie strategii zarządzania zmianą gospodarczą będzie efektywniejsze jeżeli ustalenia dokumentu zostaną poparte inwestycjami uczestniczącymi w partnerstwie przedsiębiorstw, co może być finansowane w ramach RPO WM.

Doradztwo w zakresie zmiany profilu działalności przedsiębiorstwa i szkolenia wspierające procesy zmian mogą podnieść efektywność inwestycji w środki trwałe na potrzeby podnoszenia konkurencyjności firmy.

PO KL(R) 8.1.2 Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie
PROW 3.2 Tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw

Komentarz:

Warunkiem podniesienia konkurencyjności gospodarczej przedsiębiorstw na obszarach wiejskich będą nie tylko inwestycje rzeczowe w tworzenie i rozwój przedsiębiorstwa, ale też budowanie kompetencji pracowników oraz kwalifikacji kadr zarządzających, które mogą być podnoszone w ramach szkoleń dostępnych w PO KL(R).

PO KL(R) 8.2.1/8.2.2 Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw / Regionalne Strategie Innowacji²⁸
RPO WM 1.1 Wzmocnienie sektora badawczo - rozwojowego

Komentarz:

Jeżeli wsparcie infrastruktury JBR ma prowadzić do zwiększenia transferu innowacji do gospodarki to potrzebne jest również zbudowanie świadomości i zdolności współpracy z przedsiębiorstwami. Służyć temu mogą szkolenia z zakresu komercjalizacji dla pracowników naukowych JBR, przyjmowanie przedsiębiorców na szkolenia oraz kampanie informacyjne i rozwój systemu komunikowania. Stypendia naukowe pracowników naukowych będą także prowadziły do podnoszenia potencjału JBR.

PO KL(R) 8.2.1/8.2.2 Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw / Regionalne Strategie Innowacji²⁹
RPO WM 1.2 Budowa sieci współpracy nauka - gospodarka

Komentarz:

Współpraca w ramach projektu celowego może być efektywniejsza i obciążona mniejszym ryzykiem w przypadku przedsiębiorców którzy mają odpowiednie doświadczenie, przykładowo mieli na stażu pracowników naukowych bądź byli sami na stażu w jednostce badawczej.

Większe rokowania na sukces projektu celowego można mieć również w odniesieniu do JBR, które mogą pochwalić się wcześniejszą współpracą z przedsiębiorcami i posiadają kadrę prowadzącą współpracę w skali krajowej i międzynarodowej.

²⁸ W zakresie tworzenia i rozwoju sieci współpracy i wymiany informacji między naukowcami i przedsiębiorcami oraz stypendiów naukowych dla doktorantów.

²⁹ jw.

PO KL(R) 8.2.1/8.2.2	Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw / Regionalne Strategie Innowacji ³⁰
RPO WM 1.5	Rozwój przedsiębiorczości

Komentarz:

Rozwój gospodarczy regionu na skutek wzmocnienia powiązań sfery B+R z przedsiębiorstwami nastąpi jedynie wtedy, jeżeli efektem tej współpracy będą konkretne inwestycje technologiczne, innowacyjne w przedsiębiorstwach, a te mogą być finansowane w RPO WM.

Z drugiej strony efektywność wsparcia inwestycyjnego sektora MSP będzie wyższa jeśli środki zostaną skierowane do przedsiębiorców rzeczywiście innowacyjnych, współpracujących z JBR i uczestniczących w transferze technologii.

PO KL(R) 8.2.1/8.2.2	Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw / Regionalne Strategie Innowacji ³¹
RPO WM 1.6	Wspieranie powiązań kooperacyjnych o znaczeniu regionalnym

Komentarz:

Samo tworzenie powiązań kooperacyjnych i uczestniczenie formalne w klastrze może nie doprowadzić do realnych efektów, podniesienia konkurencyjności przedsiębiorstw i branży w województwie. Dobrym uzupełnieniem, dodatkowym czynnikiem zmian może być wspierana z EFS współpraca członków klastra ze strony sektora nauki i przedsiębiorców poprzez przyjmowanie przedsiębiorców na szkolenia / staże w JBR i w drugą stronę pracowników naukowych w przedsiębiorstwach.

PO KL(R) 8.2.1/8.2.2	Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw / Regionalne Strategie Innowacji ³²
RPO WM 1.8	Wsparcie dla przedsiębiorstw w zakresie wdrażania najlepszych dostępnych technik (BAT)

Komentarz:

Wdrożenie i rozwój proekologicznych technologii może być efektywniejsze przy wykorzystaniu powiązań sfery B+R z przedsiębiorstwami powstałych w ramach działań współfinansowanych z EFS.

PO KL(R) 8.2.1/8.2.2	Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw / Regionalne Strategie Innowacji ³³
RPO WM 2.3	Technologie komunikacyjne i informacyjne dla MSP

Komentarz:

Zdolności firm do wykorzystania ICT w produkcji oraz usługach zależą nie tylko od samej „twardej” inwestycji, ale mogą być warunkowane kwalifikacjami i kompetencjami w zakresie wdrożenia i dopasowania do profilu działalności firmy strony efektywność wsparcia inwestycyjnego sektora MSP będzie wyższa, jeśli środki zostaną skierowane do przedsiębiorców rzeczywiście innowacyjnych, współpracujących z JBR i uczestniczących w transferze technologii.

PO KL(R)	Zmniejszanie nierówności w stopniu upowszechnienia edukacji
----------	---

³⁰ jw.

³¹ jw.

³² jw.

³³ jw.

9.1.1/9.1.2 przedszkolnej / Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych

RPO WM 7.2 Infrastruktura służąca edukacji

Komentarz:

Cel działania RPO WM wyraźnie wskazuje, że poza dostępnością infrastruktury edukacyjnej wyrównanie szans wymaga podniesienia jakości nauczania – co jest realizowane poprzez działania PO KL(R).

Równocześnie inicjatywy podejmowane w ramach PO KL(R) m.in. dodatkowe zajęcia czy wdrażanie nowych innowacyjnych form nauczania wymagają wsparcia odpowiednią infrastrukturą której zdobycie umożliwia dofinansowanie z RPO WM.

PO KL(R) 9.2/9.3 Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego / Upowszechnienie formalnego kształcenia ustawicznego w formach szkolnych

RPO WM 7.2 Infrastruktura służąca edukacji

Komentarz:

Cel działania RPO WM wyraźnie wskazuje, że poza dostępnością infrastruktury edukacyjnej wyrównanie szans wymaga podniesienia jakości nauczania – co jest realizowane poprzez działania PO KL(R).

Równocześnie inicjatywy podejmowane w ramach PO KL(R) m.in. dodatkowe zajęcia czy modernizacja oferty kształcenia zawodowego, wdrażanie nowych innowacyjnych form nauczania, w tym e-learningu wymagają wsparcia odpowiednią infrastrukturą, której zdobycie umożliwia dofinansowanie z RPO WM.

PO KL(R) 9.4 Wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty

RPO WM 7.2 Infrastruktura służąca edukacji

Komentarz:

Cel działania RPO WM wyraźnie wskazuje, że poza dostępnością infrastruktury edukacyjnej wyrównanie szans wymaga podniesienia jakości nauczania – co jest realizowane poprzez działania PO KL(R).

Równocześnie wykorzystanie nowych / podniesionych kwalifikacji nauczycieli na rzecz zwiększenia jakości kształcenia wymaga wsparcia odpowiednią infrastrukturą oświaty, której zdobycie umożliwia dofinansowanie z RPO WM.

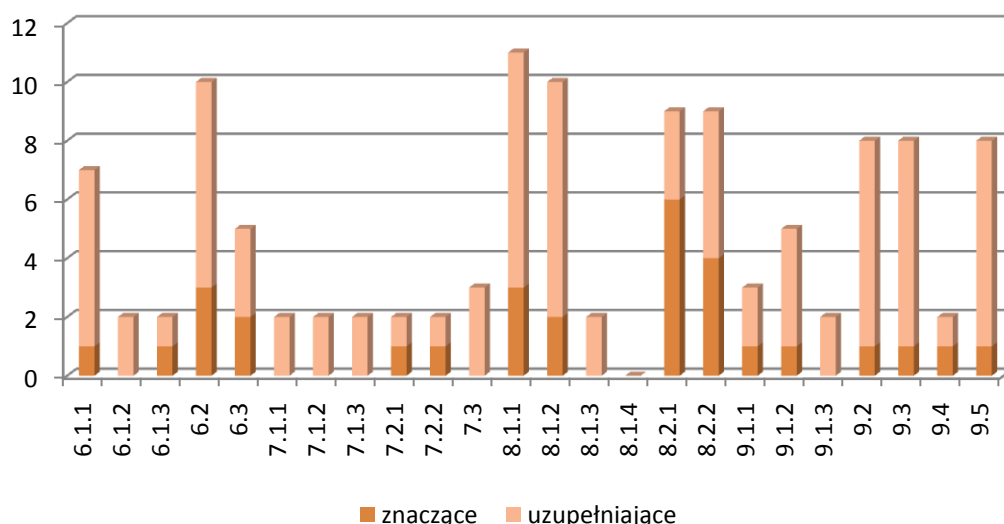
PO KL(R) 9.5 Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich

PROW 4.1 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju

Komentarz:

Inicjatywy wiejskie współfinansowane z PO KL(R) stanowią potencjalne narzędzie realizacji ustaleń lokalnych grup działania, zawartych w lokalnych strategiach rozwoju.

Realizacja oddolnych inicjatyw w oparciu o strategię daje szansę na skoordynowane i skoncentrowane na lokalnych potrzebach wsparcie.

Wykres 5 Obszary komplementarności w PO KL(R)

Źródło: opracowanie własne na podstawie macierzy zależności

Podsumowując wyliczone powyżej znaczące obszary komplementarności można stwierdzić, że największy potencjał komplementarności wykazuje działanie 8.2, a następnie działania 8.1.1 i 6.2. Zdecydowanie liczniejsza jest grupa obszarów uzupełniających, występują one licznie w priorytecie IX, działaniu 8.1, 6.1.1, 6.2.

5.1.5 Podsumowanie

- (1). Jedynymi dokumentami, w których można ewentualnie doszukiwać się rozstrzygnięć co do obecnie „eksploatowanych” obszarów komplementarności w mazowieckim regionalnym komponencie PO KL są plany działania dla poszczególnych priorytetów, w których zawarte są kryteria strategiczne promujące komplementarność w niektórych działaniach (naborach). W myśl przyjętej na potrzeby niniejszego badania definicji „obszaru komplementarności” nie jest o jednak wiedza pełna, gdyż nie wskazuje odpowiednich działań w innych programach, które wymagają powiązania z PO KL(R).
- (2). Zapisy dokumentów programowych (PO KL i SzOP PO KL) odnośnie komplementarności są na zbyt dużym poziomie ogólności by mogły stanowić podstawę do operacjonalizacji zagadnienia komplementarności. W kontekście bardziej satysfakcjonujących zapisów innego programu – RPO WM, zarządzanego regionalnie, można postawić tezę, iż problem komplementarności i koordynacji wsparcia byłby lepiej adresowany, gdyby wsparcie EFS również zostało bardziej zregionalizowane. W obecnym okresie programowania wskazane wydaje się opracowanie uzupełniającego wobec SzOP PO KL materiału przedstawiającego obszary potencjalnej komplementarności pomiędzy dostępnymi w regionie programami.
- (3). Wśród dotychczas dofinansowanych projektów trudno doszukać się zjawiska komplementarności. Beneficjenci nie wydają się starać o zdobycie dodatkowych punktów na ocenie za kryterium komplementarności³⁴. Powszechne są kłopoty z interpretacją kryterium komplementarności i nawet gdy we wniosku znajdzie się zapis, że projekt jest komplementarny to analiza dokumentacji pokazuje, że komplementarności faktycznie nie ma.
- (4). Należy zwrócić uwagę, iż pracownicy IP, którzy są odpowiedzialni za konstrukcję mechanizmów komplementarności na kolejne okresy (lata) w ramach planów działania, posiadają niewielką wiedzę o obecnie realizowanych projektach i ich komplementarności – ta jest po stronie IPII

³⁴ Wynikać to może zarówno z nieznanomości samego zagadnienia, jak i z niskiej wagi kryterium – co nie skłania do zapewnienia komplementarności.

bezpośrednio odpowiedzialnej za wdrażanie³⁵. Wydaje się konieczne by ten stan został zmieniony, gdyż niemożliwe jest formułowanie poprawnych rozwiązań na kolejne lata bez elementu uczenia na podstawie doświadczeń z okresów poprzednich.

- (5). Wiele z przykładów komplementarności podawanych przez przedstawicieli IP i IPII dotyczy zależności wewnątrz samego PO KL(R). Co do zasady nie jest to złe zjawisko, a komplementarność w ramach komponentu regionalnego też jest warta rozważania i stymulowania. Opisana sytuacja może jednak być równocześnie postrzegana jako symptom ograniczania się do „własnego podwórka”, braku woli, bądź wystarczających kompetencji, świadomości do myślenia o komplementarności w szerszym aspekcie – innych programów, funduszy. Wydaje się, że może pokutować przeświadczenie, że warunkiem koniecznym komplementarności jest ten sam wnioskodawca, ci sami przedstawiciele grupy docelowej. Zmiana tego stanu rzeczy wymaga działań w sferze instytucjonalno-systemowej.
- (6). W kontekście ustaleń odnośnie dotychczas realizowanych projektów oraz wyników macierzy zależności zasadne wydaje się podjęcie działań na rzecz zapewnienia komplementarności. Zarówno w sensie konstrukcji lepszych mechanizmów w obszarach już zidentyfikowanych, jak i skupienia uwagi na nowych obszarach charakteryzujących się wysokim potencjałem komplementarności.
- (7). Analiza macierzowa wskazała, że największy potencjał komplementarności z regionalnym komponentem PO KL wykazuje RPO WM. Na poziomie priorytetów PO KL(R) najbardziej komplementarny okazuje się być priorytet VIII Regionalne kadry gospodarki.
- (8). Działania w ramach których zidentyfikowano najwięcej znaczących obszarów komplementarności to 8.2 Transfer wiedzy, 8.1.1 Wspieranie rozwoju kwalifikacji zawodowych i doradztwo dla przedsiębiorstw i 6.2 Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia.
- (9). Większość ze zidentyfikowanych obszarów komplementarności gromadzi się w trzech skupiskach, na styku:
 - wsparcia inwestycyjnego dla przedsiębiorców (RPO WM) oraz pobudzania współpracy przedsiębiorców z sektorem B+R (PO KL(R))
 - rewitalizacji miast (RPO WM) oraz aktywizacji zawodowej bezrobotnych i społecznej osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (PO KL(R))
 - infrastruktury edukacji (RPO WM) oraz upowszechniania i podnoszenia jakości usług edukacyjnych w tym kształcenia zawodowego i ustawicznego (PO KL(R)).
- (10). Zarówno z dokumentów sprawozdawczych, jak i opinii respondentów wynika, że gdy mowa o komplementarności to koncentruje się na relacji EFS – EFRR, a konkretniej (PO KL(R) – RPO WM). Kwestia powiązań z PROW wydaje się pozostawać na uboczu tych rozważań. Można jedynie podejrzewać czy jest to kwestia realnego potencjału (co może sugerować macierz zależności), czy większej „bliskości kulturowej” programów i struktur wdrażania w ramach Polityki Spójności UE niż pomiędzy polityką spójności i Wspólną Polityką Rolną.

5.2 Mechanizmy zapewniania komplementarności

5.2.1 Obecnie stosowane mechanizmy

Programowanie i wybór projektów

Podstawowym mechanizmem służącym zapewnianiu komplementarności działań finansowanych z PO KL (R) z działaniami z innych programów wskazanym w planach działania poszczególnych

³⁵ Sytuacja ta nie jest wyrazem niekompetencji pracowników IP a raczej wynikiem konstrukcji systemu wdrażania PO KL(R), który nie zawiera mechanizmów wymiany informacji odnośnie m.in. realizacji zasady komplementarności we wdrażanych projektach.

priorytetów w województwie mazowieckim są kryteria strategiczne. Występują one w priorytetach VII, VIII i IX. Kryterium o treści:

Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji, finansowanymi w ramach PO IG lub RPO (jako planowane, należy traktować inwestycje w przypadku których na dzień składania wniosku o dofinansowanie beneficjent dysponuje oficjalnym stanowiskiem Instytucji przyznającej dofinansowanie o którym mowa w kryterium, o zakwalifikowaniu inwestycji do otrzymania dofinansowania)

obowiązuje w działaniach 8.1.1, 8.2.1, a w nieco zmodyfikowanej, rozszerzonej treści (gdzie sformułowanie: finansowanymi w ramach PO IG lub RPO zastąpiono sformułowaniem: finansowanymi ze źródeł innych niż Europejski Fundusz Społeczny) także w działaniach 9.1.1 i 9.1.2. Podobne kryterium obowiązuje również w działaniu 7.2.2³⁶ natomiast już w działaniu 7.2.1 choć cel kryterium wydaje się ten sam to treść jest inna:

Projekt jest skierowany do mieszkańców gminy, na terenie której już zrealizowano lub aktualnie realizowana jest inwestycja związana z rozbudową infrastruktury społecznej, współfinansowana z EFRR lub FS

Z jednej strony pojawia się bezpośrednie odniesienie do mieszkańców gminy co jest sformułowaniem konkretniejszym niż „projekt jest komplementarny”. Równocześnie jednak premiowana jest tylko sytuacja gdy projekt jest zrealizowany bądź aktualnie realizowany, bez opcji inwestycji planowanej – która zawiera kryterium powyżej.

Jeszcze inne sformułowanie pojawia się w treści kryterium dla działania 9.2:

Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż EFS.

Tym razem premiowane są zarówno inwestycje zrealizowane jak i planowane, ale te aktualnie realizowane już nie. Nie wyjaśniono też, jak to miało miejsce we wszystkich przypadkach powyżej, co należy rozumieć przez inwestycję planowaną. Jak wspomniano, wszystkie powyższe kryteria wydają się mimo wszystko mieć ten sam cel, a różnice w sformułowaniach są prawdopodobnie efektem niekonsekwencji.

Wszystkie wymienione kryteria tej grupy posiadają wagę od 5pkt do 8pkt, ale fakt, iż suma punktów do zdobycia różni się w poszczególnych naborach, waga kryterium komplementarności nie musi oddawać jego realnego znaczenia w ocenie projektu.

Druga grupa kryteriów strategicznych dotyczy działań wspierających inicjatywy lokalne na obszarach wiejskich (działania 6.3, 7.3, 9.5). We wszystkich tych działaniach premiowane jest:

doświadczenie projektodawcy lub jego partnerów³⁷ w projekcie we współpracy w ramach LGD lub partnerstw na rzecz rozwoju.

Ostatnią grupą kryteriów strategicznych służących komplementarności³⁸, są kryteria stymulujące:

³⁶ Tam mowa jest o komplementarności z projektami współfinansowanymi ze środków EFRR bądź FS.

³⁷ Tu znowu można znaleźć pewną niekonsekwencję, gdyż w działaniu 7.3 nie ma mowy o projektodawcy lub partnerze a beneficjencie.

³⁸ Mimo, że nie są za takie uznawane przez twórców planu działania i nie są wymieniane w części G planu.

wykorzystanie sprzętu ICT / specjalistycznych stanowisk do przeprowadzania zewnętrznych egzaminów zawodowych / centrów kształcenia na odległość utworzonych bądź zakupionych ze środków EFS w latach 2004-2006

Powyższy przypadek można zakwalifikować jako przykład bezpośredniej komplementarności międzyokresowej, która co prawda nie jest przedmiotem tego badania, ale niewątpliwie jest również zjawiskiem pozytywnym i godnym polecenia.

Wspomnieć należy też o kryterium strategicznym występującym w działaniu 9.1.1:

Projekt jest realizowany na obszarach o wskaźniku upowszechnienia edukacji przedszkolnej poniżej wartości średniej dla Województwa Mazowieckiego

Nie jest to mechanizm bezpośredniego wymuszania komplementarności i jak powyższy przypadek nie jest jako taki traktowany i wymieniany w części G planów działania dla priorytetów. Jednakże, jak zostanie to rozwinęte w rozdziale dotyczącym propozycji, takie kryteria służące koncentracji wsparcia, zarówno tematycznej jak i przestrzennej, mogą, w przypadku skoordynowanego wsparcia z innego programu (programów) stanowić skuteczniejsze i efektywniejsze, w sensie osiąganych rezultatów narzędzie komplementarności niż kryteria bezpośrednie.

Poza wymienionymi kryteriami strategicznymi w wymiarze programowania i wyboru projektów nie stwierdzono w komponencie regionalnym PO KL województwa mazowieckiego występowania mechanizmów zapewniania komplementarności wsparcia. Realizowane projekty systemowe nie odnoszą się do kwestii komplementarności. Nie zauważono by dobór kryteriów dostępu ukierunkowywał wsparcie w sposób pobudzający komplementarność. Takiej funkcji nie spełnia też podział naborów i dobór typów projektów w poszczególnych naborach.

Wymiar instytucjonalno systemowy

Organizacja systemu programowania i wdrażania programów z funduszy strukturalnych umocowanych regionalnie ((PO KL(R)) i RPO WM) stwarza sprzyjające warunki do dialogu, koordynacji wsparcia i, w konsekwencji, dbania o komplementarność.

Funkcje IP (PO KL(R)) i IZ RPO WM zlokalizowane są w Departamencie Strategii i Rozwoju Regionalnego Urzędu Marszałkowskiego. W ramach tego departamentu funkcjonuje też wyspecjalizowany wydział zajmujący się koordynacją i ewaluacją programów współfinansowanych ze środków UE.

Na poziomie wdrażania, zadania w ramach obu programów również skupione są w jednej instytucji – Mazowieckiej Jednostce Wdrażania Programów Unijnych – pełniącej funkcję IPII RPO WM i IPII PO KL(R)³⁹.

Z zapisów planów działania wynika, iż dodatkowo w celu zmaksymalizowania efektów działań podejmowanych w ramach dostępnych funduszy strukturalnych, we wrześniu 2009 r. uchwałą Zarządu Województwa Mazowieckiego została powołana Regionalna Grupa Sterująca Ewaluacją Województwa Mazowieckiego. Celem działania Grupy jest zachowanie zasady partnerstwa oraz koordynacji procesu ewaluacji Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007 -2013 oraz komponentu regionalnego Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007 – 2013 w województwie mazowieckim. Wśród zadań ww. grupy wskazano przeprowadzanie analiz i oceny komplementarności wsparcia udzielanego w ramach dostępnych w regionie funduszy strukturalnych oraz formułowanie rekomendacji dotyczących spójności działań prowadzonych w ramach programów operacyjnych, w celu osiągnięcia strategicznych celów społeczno-gospodarczych regionu.

Rolą Grupy jest wypracowanie mechanizmów służących zapewnieniu komplementarności wsparcia udzielanego w ramach dostępnych w regionie funduszy UE. Takie działania pozwolą na wybór

³⁹ Funkcję IPII PO KL(R) pełni również Wojewódzki Urząd Pracy, ale na potrzeby wyciągania ogólnych wniosków można ten fakt zignorować, gdyż dotyczy to tylko jednego działania, które dodatkowo nie jest istotne przez pryzmat potencjalnej komplementarności.

i dofinansowanie tych projektów, które wykazują spójność i powiązanie z innymi projektami, realizowanymi dzięki środkom z różnych funduszy UE.

W skład Grupy wchodzi przedstawiciele: Instytucji Zarządzającej Regionalnym Programem Operacyjnym Województwa Mazowieckiego; Instytucji Pośredniczącej 2 stopnia dla Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego; Instytucji Zarządzającej Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki; Instytucji Pośredniczącej dla Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki; Instytucji Pośredniczących 2 stopnia dla Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki; Mazowieckiego Biura Planowania Regionalnego oraz Krajowej Jednostki Oceny – Departamentu Koordynacji Polityki Strukturalnej w Ministerstwie Rozwoju Regionalnego.

Dodatkowo w ramach Grupy powołano *Zespół roboczy ds. komplementarności programów operacyjnych współfinansowanych z Funduszy Strukturalnych w województwie mazowieckim*. Jednakże do dnia dzisiejszego nie odbyło się ani jedno posiedzenie Zespołu, nie został ustalony również jego skład.

W założeniach rolę koordynacyjną pełnić powinien również Podkomitet Monitorujący PO KL. Jednak przegląd protokołów z dotychczasowych XI posiedzeń⁴⁰ nie wskazuje by kwestie koordynacji komplementarności wsparcia stanowiły znaczącą kwestię rozważaną przed PKM PO KL.

Ocena skuteczności i bariery stosowania mechanizmów

Przystępując do oceny mechanizmów zapewniania komplementarności przyjęto prosty model ich funkcjonowania. W jego ramach mechanizmy systemowo – instytucjonalne służą głównie budowaniu świadomości potrzeb i możliwości w instytucjach systemu zarządzania i wdrażania poszczególnych programów. To stwarza warunki (konieczne ale nie wystarczające) do projektowania skutecznych mechanizmów w dokumentach programowych⁴¹ i na etapie wyboru projektów. Równocześnie trzeba zaznaczyć, że samodzielnie mechanizmy systemowo – instytucjonalne nie prowadzą do komplementarności. Skuteczne mechanizmy na etapie wyboru projektów powinny zapewnić wybór, dofinansowanie i realizację komplementarnych projektów.

Rysunek 4 Logika funkcjonowania mechanizmów zapewniania komplementarności

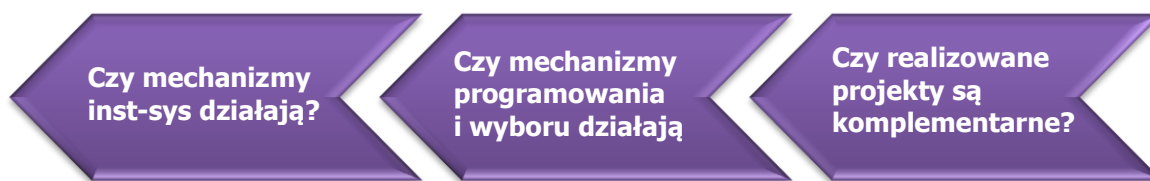
Źródło: Opracowanie własne

Ostateczną weryfikację skuteczności mechanizmów zapewniania komplementarności stanowią zatem projekty realizowane w ramach komponentu regionalnego PO KL w województwie mazowieckim, a dokładnie ocena jakościowa i ilościowa komplementarności w ramach tych projektów. W przypadku braku satysfakcjonującego poziomu komplementarności, bezpośrednich przyczyn należy szukać w mechanizmach na etapie wyboru projektów. Jeżeli mechanizmy te okażą się niedoskonałe, to w kolejnym kroku na zasadzie wstecznej propagacji warto przeanalizować sposób funkcjonowania wymiaru instytucjonalno – systemowego. Zgodnie z taką logiką poniżej przedstawiono wnioski z oceny mechanizmów zapewniania komplementarności badanego programu.

Rysunek 5 Logika oceny mechanizmów zapewniania komplementarności

⁴⁰ W tym 6 obiegowych.

⁴¹ W ramach niniejszego badania dotyczącego głównie PO KL(R) i typu on-going przez dokument programowy w tym kontekście rozumiemy plany działania priorytetów.

Źródło: Opracowanie własne

Odpowiedz na pytanie o komplementarność projektów realizowanych w PO KL(R) udzielona została już w podrozdziale 5.1.3. Choć w dokumentach sprawozdawczych oficjalnie wspomina się o realizacji takich projektów, to pracownicy IPII przyznają, że komplementarności nie ma, nie kojarzą takich projektów, a beneficjenci rzadko starają się o uzyskanie wysokiej punktacji za kryteria komplementarności. Zaś w przypadkach gdzie komplementarność jest deklarowana, jej faktyczne występowanie można poddać w wątpliwość.

Mechanizmy zawarte w planach działania są dość skromne, w zasadzie ograniczone do kryteriów strategicznych⁴² z nienajwyższymi wagami. Kryteria te mają dość ogólną formę nie przekazującą „z czym” i „w jaki sposób” należy / warto być komplementarnym. Mimo ogólnej treści kryteria różnią się między sobą co może być wyrazem pewnej niekonsekwencji. Kryteria pomijają niektóre działania, które jak wykazuje analiza, posiadają potencjał komplementarności. Nie stwierdzono w komponencie regionalnym PO KL województwa mazowieckiego występowania innych mechanizmów zapewniania komplementarności wsparcia. Realizowane projekty systemowe nie odnoszą się do kwestii komplementarności. Nie zauważono by dobór kryteriów dostępu ukierunkowywał wsparcie w sposób pobudzający komplementarność. Takiej funkcji nie spełnia też podział naborów i dobór typów projektów w poszczególnych naborach.

Próba identyfikacji przyczyn powyższych zastrzeżeń w mechanizmach instytucjonalno – systemowych prowadzi do następujących wniosków. Można zaryzykować stwierdzenie że zawodzi komunikacja zarówno poziomo, pomiędzy IP PO KL(R) i IZ RPO WM jak i pionowo pomiędzy IP i IPII PO KL(R). Na etapie programowania wsparcia PO KL(R) brakuje wiedzy odnośnie możliwości potencjalnej komplementarności z innymi programami. Podczas wywiadów pojawiały się następujące głosy:

- żeby ja mogła szukać komplementarności to musiałabym dobrze znać inne programy
- nikt z nas nie będzie się interesował innymi programami
- mnie jest łatwiej znaleźć komplementarność wewnątrz mojego programu, priorytetu

Konsekwencją tego może być dość wąskie pojmowanie samego pojęcia komplementarności, w kontekście jednego beneficjenta, bądź jednej grupy docelowej, co utrudnia efektywne wiązanie interwencji różnych programów.

- tylko JST może spełnić komplementarność bo robi dużo projektów
- tam osoba nieaktywna zdobędzie pracę, a ja ją przeszkolę [jako przykład komplementarności]

Równocześnie niepełna jest wiedza odnośnie dotychczas stosowanych mechanizmów komplementarności i efektów ich wdrożenia:

⁴² Co jak wskazuje dalsza analiza nie musi akurat stanowić dużego zastrzeżenia.

- [na pytanie o dotychczasowe mechanizmy] to nie jest pytanie do mojej instytucji
- [w kontekście komplementarności] szczegółowej wiedzy o projektach nie mam
- Nie mam wglądu do wniosków i nawet nie prowadziliśmy takiego rozeznania czy są projekty które spełniają te kryteria [komplementarności]

Co powoduje, że brakuje bazy, podstaw do konstruowania mechanizmów na kolejny rok.

Powyższa sytuacja jest jednak konsekwencją tego, że komplementarność nie jest postrzegana jako zagadnienie priorytetowe, ważne:

- komplementarność nie jest w jakimś specjalnym obszarze [naszego] zainteresowania
- województwo ma inne priorytety
- nie jest to coś co mamy z tyłu głowy
- nie mam z tym wiele wspólnego

W ramach istniejących mechanizmów systemowych nie została też zbudowana świadomość, że komplementarność warto, trzeba zapewnić, że jest to obowiązek, który trzeba poważnie potraktować. To prowadzi do naturalnej reakcji, tzn. nietraktowania jej poważnie:

- nie znam zapisów innych programów bo ich nie potrzebuję (...) gdyby był narzucony obowiązek to bym się interesowała

Niepokój budzi też fakt braku świadomości odnośnie funkcjonujących mechanizmów instytucjonalnych (grup, zespołów) i produktów ich prac. Mimo, iż wielu respondentów za remedium na wszelkie problemy z komplementarnością uważa powołanie zespołu, grupy która będzie się tym zajmować, to równocześnie nie kojarzy, czy zespół roboczy ds. komplementarności funkcjonuje, czy też nie⁴³.

Mając na uwadze powyższe można stwierdzić, że w obecnej sytuacji praktycznie niemożliwe jest tworzenie odpowiednich mechanizmów komplementarności na etapie programowania / wyboru projektów, bo póki co, nie zaistniała odpowiednia atmosfera, warunki do takich działań w wymiarze instytucjonalno – systemowym.

Pamiętając iż mamy do czynienia z ewaluacją on-going na potrzeby IP PO KL(R), trzeba zwrócić uwagę na fakt, iż występują też pewnie uwarunkowania, bariery komplementarności niezależne od instytucji w regionie, które w dużym stopniu determinują obecną sytuację. Przykładowo, system wskaźników PO KL w dość sztywny sposób ustala priorytety w ramach których regionalne programowanie jest już mocno ograniczone i w zasadzie jego naczelnym celem jest pilnowanie by wypełnić wskaźniki. Te natomiast w żaden sposób nie promują podejścia komplementarnego, jak i dopasowania do regionalnych potrzeb. Jeżeli priorytetem jest objąć wsparciem osoby +45, niepełnosprawne i zwolnione z pracy z przyczyn leżących po stronie pracodawcy, a mniej istotne (niewykazywane we wskaźnikach) jest to, czy wsparcie (np. szkoleniowe) będzie zgodne z potrzebami regionalnego rynku pracy, w tych samych branżach co wspierane przedsiębiorstwa, klastry to rzeczywista komplementarność (inna niż fasadowe zespoły i szukanie na siłę projektów powiązanych do wykazania w sprawozdaniach okresowych) zawsze będzie na marginesie, przegrywając z innymi priorytetami⁴⁴.

Drugim elementem niezależnym, tzn. niemożliwym do zmiany na obecnym etapie jest to, iż na etapie programowania, tworzenia programów operacyjnych zabrakło poważnej dyskusji o

⁴³ Mimo, iż jak wspomniano w raporcie zespół jeszcze się nie spotkał to podczas wywiadów pojawiła się osoba twierdząca że korzysta z materiałów przez zespół przygotowywanych i uważa je za pomocne.

⁴⁴ A niewątpliwie komplementarność może być konkurencyjna wobec innych celów, oczekiwać i skupienie się na jednym aspekcie ogranicza możliwości osiągnięcia innych.

komplementarności. Temat ten zyskiwał na popularności z czasem i zyskuje nadal. Tyle, że obecny stan zaawansowania wdrażania programów poważnie ogranicza pole możliwych działań. Nie można mówić o dostosowaniu kryteriów bądź synchronizowaniu harmonogramów naboru wniosków w działaniach gdzie środki zostały już zaangażowane. Tak samo dyskusja o ewentualnych modyfikacjach zakresu wsparcia, typach projektów, możliwa na etapie programowania, obecnie wydaje się już nie do przeprowadzenia m.in. ze względu na czaso- i pracochłonność procesu aktualizacji programu operacyjnego.

Tabela 7 SWOT – synteza oceny mechanizmów zapewniania komplementarności

Mocne strony	Słabe strony
• powołanie zespołu roboczego ds. komplementarności	• Mechanizmy ograniczają się do kryteriów strategicznych • Objęcie kryteriami bardzo ograniczonej liczby działań • Niedostatki w komunikacji pionowej (IP - IP II) • Brak świadomości istotności zagadnienia komplementarności
Szanse	Zagrożenia
• Skupienie funkcji IP PO KL, IZ RPO WM w jednym departamencie • Skupienie funkcji wdrożeniowych PO KL(R), RPO WM w jednej instytucji (MJWPU)	• Niedostatki w komunikacji poziomej (IP PO KL – IZ RPO WM) • Zaawansowanie programów • Nastawienie programów na inne priorytety niż komplementarność • Odmienne priorytety beneficjentów

Źródło: Opracowanie własne

5.2.2 Mechanizmy stosowane w innych województwach

Programowanie i wybór projektów

Na ok. 120 zidentyfikowanych mechanizmów promowania komplementarności w planach działania PO KL(R) innych województw ponad 90% stanowią kryteria strategiczne, 7% projekty systemowe, 3% kryteria dostępu⁴⁵.

Najpopularniejszym kryterium strategicznym jest proste odwołanie do komplementarności z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji, finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych, niż Europejski Fundusz Społeczny. Tak jak w samym PO KL(R) województwa mazowieckiego kryterium to występuje w wielu „odmianach”. Pojawiają się wyjaśnienia co należy rozumieć przez projekt planowany (beneficjent podpisał umowę o dofinansowanie realizacji projektu), stosowane jest doprecyzowanie, iż chodzi o środki EFRR i FS⁴⁶, bądź jeszcze konkretniej powiązanie z projektami infrastrukturalnymi realizowanymi w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego⁴⁷. Zamiast słowa komplementarny znaleźć też można sformułowanie, że projekt ma być skierowany do mieszkańców gminy, na terenie której już zrealizowano lub aktualnie realizowana jest inna inwestycja⁴⁸. Kryterium pojawia się w działaniach 6.1.1, 6.3, 7.2.1, 7.2.2, 7.3, 8.1.1, 9.1.1, 9.1.2, 9.2, 9.3, 9.4.

Znacznie rzadziej można spotkać bezpośrednie odwołania do konkretnych działań w innych programach. Pojawiają się one w województwie pomorskim w zakresie powiązań priorytetów VI, VII i IX PO KL z działaniami rewitalizacyjnymi oraz priorytetu VIII ze wsparciem dla przedsiębiorców.

Powszechnie stosowane są również dwa kolejne typy kryteriów wskazane wcześniej w odniesieniu do PO KL(R) mazowieckiego, tzn.:

⁴⁵ Na tym ogólnym statystycznym poziomie województwo mazowieckie nie jest więc wyjątkowe stosując jedynie kryteria strategiczne.

⁴⁶ Np. województwa lubelskie i kujawsko-pomorskie, działania 7.2.2, 7.3.

⁴⁷ Np. województwo kujawsko-pomorskie, działanie 6.1.1.

⁴⁸ Np. województwa dolnośląskie i kujawsko-pomorskie, działania 7.2.1.

- Doświadczenie we współpracy w ramach LGD, dla działań 6.3, 7.3 i 9.5
- wykorzystanie sprzętu ICT / specjalistycznych stanowisk do przeprowadzania zewnętrznych egzaminów zawodowych / centrów kształcenia na odległość utworzonych bądź zakupionych ze środków EFS w latach 2004-2006 – co jak wspomniano można uznać za mechanizm zapewniania komplementarności międzyokresowej

Zdaniem wykonawcy, skupić należy się na kryteriach, które oficjalnie nie są uznawane za mechanizmy zapewniania komplementarności (nie są wymieniane w części G planów działania), a jednak w sytuacji skoordynowanego podejścia w ramach kilku działań, programów mogą prowadzić do powstawania dodatkowych efektów synergii. Pierwsze z nich to kryteria prowadzące do koncentracji terytorialnej na obszarach z pewnych powodów uznanych za priorytetowe. Przykładowo:

- [zachodniopomorskie] Projekt realizowany na obszarze gmin lub skierowany do mieszkańców gmin wymienionych w załączniku do RPO tj. gmin w szczególnie niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej.
- [pomorskie] Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% osoby mieszkające poza Trójmiastem na obszarach słabych strukturalnie (zgodnie z Mapą załączoną do RPO)
- [lubuskie] Projekt obejmuje w 100% rolników zamieszkałych na terenie jednego z co najmniej trzech powiatów województwa lubelskiego, w których stopa bezrobocia II jest najwyższa

Kryteria te można spotkać we wszystkich priorytetach PO KL(R). Jak widać we wszystkich przytoczonych przypadkach wyznaczenie obszarów priorytetowych miało miejsce w ramach regionalnego programu operacyjnego co oznacza, że ukierunkowanie wsparcia EFS stanowi uzupełnienie skoncentrowanego na danych obszarach oddziaływania EFRR. Takie skoordynowane podejście rokuje szanse na wywołanie dodatkowych efektów synergii i skuteczniejsze rozwiązywanie problemów strukturalnych. Mimo, iż niekoniecznie musi dojść do sytuacji realizacji projektów przez tego samego beneficjenta.

Drugi przypadek to koncentracja tematyczna, przedmiotowa na określonych priorytetach województwa:

- [lubelskie] Projekt obejmuje szkolenia podnoszące i/lub umożliwiające zdobycie nowych kwalifikacji w co najmniej jednym z poniższych zakresów:
 - Infrastruktury drogowej i/lub transportu lotniczego i/lub
 - Infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i/lub
 - Odnawialnych źródeł energii i/lub
 - Budownictwa i/lub
 - Turystyki i/lub
 - Technologii medium/hi – tech.
- [dolnośląskie] Projekt obejmuje podnoszenie kwalifikacji pracowników przedsiębiorstw jednej lub wielu z następujących branż: hotelarstwo, turystyka, gastronomia, obsługa imprez masowych (zawody: hostessa, bileterzy, pracownicy usług ochrony, w tym ochrony osób i mienia, ochrony imprez masowych); usługi komunikacyjne, budownictwo, poligrafia, usługi w zakresie PR, promocji, reklamy.
- [kujawsko-pomorskie] Projekt zapewnia szkolenia dostosowane do określonych potrzeb pracowników lub umożliwiające zatrudnienie, w branżach uznanych za priorytetowe dla rozwoju województwa, a określonych w RSI m.in. związanych z sektorem usług turystycznych, transportowo-logistycznych, przetwórstwa rolno-spożywczego, przemysłu drzewno meblarskiego, chemicznego, poligraficznego, komputerowego oraz ICT.
- [łódzkie] Projekt zakłada kształcenie zawodowe na kierunkach związanych z turystyką, hotelarstwem, logistyką.

Kryteria te obowiązują głównie w działaniu 8.1, ale zdarzają się też w zakresie kształcenia zawodowego w tym ustawicznego (9.2, 9.3). Analogicznie do powyższej sytuacji, koncentracja wsparcia EFS i EFRR na branżach kluczowych, istotnych dla województwa pozwala na skoordynowane podejście i tworzy przesłanki do wywołania komplementarności. Przykładem koncentracji na branżach kluczowych jest też odwołanie do RIS powszechne dla działania 8.2.2.

Stosowane kryteria dostępu mają podobną treść do strategicznych, więc różnica tkwi w restrykcyjności warunku a nie jego treści. Przykłady:

- [dolnośląskie] Projekt realizowany w ramach dziedzin kluczowych dla gospodarki województwa dolnośląskiego, określonych w Dolnośląskiej Strategii Innowacji (Rozdział VII): projektowanie, wytwarzanie i zastosowanie materiałów zaawansowanych, technologie informacyjne, nauka i technologie na rzecz poprawy jakości życia, odnawialne i alternatywne źródła energii.
- [opolskie] Projekt zakłada realizację działań zgodnie z przewodnikiem pt. „Adaptacja Programu Innovation Assistant na Opolszczyznę” opracowanym w ramach wyodrębnionego projektu systemowego współpracy ponadnarodowej pn. „Opening Regional Innovation System in the Opolskie Voivodeship” (ORIS), realizowanego przez Opolskie Centrum Rozwoju Gospodarki w Opolu.

W zakresie projektów systemowych typowym przypadkiem projektu są:

- stypendia naukowe i wsparcie towarzyszące (np. szkolenia z zakresu komercjalizacji wiedzy) dla doktorantów kształcących się na kierunkach uznanych za szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju województwa (określonych w RSI)

Poza tym można spotkać przypadki zapewniania bezpośredniej komplementarności zarówno z EFRR (RPO) jak i środkami spoza funduszy strukturalnych:

- [łódzkie] Projekt przewiduje staże w przedsiębiorstwach wykorzystujących innowacyjne rozwiązania w zakresie instalacji ograniczających emisję CO₂/projekt zakłada udział doktorantów w stypendiach naukowych przewidujący badania z zakresu ograniczenia emisji CO₂. – komplementarne z projektem w ramach Europejskiego Programu Energetycznego na rzecz Naprawy Gospodarczej
- [dolnośląskie] Dla szkół i placówek oświatowych, które otrzymały wsparcie w ramach kluczowych z RPO - niezbędny sprzęt dydaktyczny, wartości ponad 30 mln zł., umożliwiające efektywne rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów, zwłaszcza w zakresie przedmiotów matematyczno-przyrodniczych oraz wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych.
- [dolnośląskie] 9 centrów kształcenia zawodowego skupiających konkretne branże i oferujących zajęcia praktyczne dla uczniów innych szkół dostaje środki na wyposażenie z RPO a z POKL zajęcia dodatkowe, współpraca z pracodawcami, sprzęt

Podsumowując przegląd mechanizmów promowania komplementarności w planach działania PO KL(R) innych województw można stwierdzić, że ogólny obraz nie różni się znacznie od sytuacji charakteryzującej PO KL(R) mazowiecki. W przeważającej mierze jako mechanizm komplementarności wykorzystywane są kryteria strategiczne, najczęściej odnoszące się do ogólnie pojmowanej komplementarności z EFRR bądź innymi środkami niż EFS. Równie częste są kryteria odwołujące się do doświadczeń we współpracy w ramach LGD oraz wykorzystania sprzętu zakupionego w poprzednim okresie. Jednakże wśród 120 przykładów znaleźć można mechanizmy wyróżniające się, kryteria

precyzyjnie wskazujące na cechy wymaganych powiązań, bądź wymuszające koncentrację wsparcia na obszarach priorytetowych dla województwa.

Wymiar instytucjonalno systemowy

Powszechnie jako mechanizm komplementarności w wymiarze instytucjonalno-systemowym wskazywany jest Podkomitet Monitorujący PO KL(R). Analiza funkcjonowania tego ciała w województwie mazowieckim wskazuje jednak, że może to być jedynie rola oficjalna niekoniecznie efektywnie pełniona. Poza PKM, jako mechanizmy komplementarności wskazywane są różnorodne zespoły i grupy funkcjonujące na poziomie roboczym głównie w urzędach marszałkowskich pełniących rolę przynajmniej IP PO KL(R) oraz IZ RPO (a niejednokrotnie również odpowiedzialne za bezpośrednie wdrażanie programów).

[Łódzkie, Kujawsko-Pomorskie]

cykliczne spotkania grup roboczych, w których uczestniczą przedstawiciele departamentów obsługujących poszczególne programy, w tym przede wszystkim „zespołu zadaniowego ds. koordynacji funduszy europejskich”, który omawia kwestie związane z wdrażaniem tych programów. Dzięki temu Urząd Marszałkowski dużo bardziej efektywnie jest w stanie wskazywać projektodawcą możliwość integracji działań projektowych przy połączonym wsparciu finansowym różnych Programów

Ponadto niektóre województwa decydują się na powołanie dodatkowych ciał na wyższym poziomie i o zasięgu „ponad-urzędowym”:

- Dolnośląska Rada Gospodarcza stwarza na poziomie regionu (województwa) wspólną platformę współpracy władzy samorządowej województwa dolnośląskiego oraz funkcjonujących w regionie agencji rozwoju regionalnego i organizacji przedstawicielskich, reprezentujących podmioty gospodarcze Dolnego Śląska. Rada ma za zadanie m.in. wspieranie wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, które zostały uznane przez Prezydium Rady za priorytetowe inicjatywy dla Dolnego Śląska.
- Łódzkie Forum Komplementarności - głównym zadaniem jest wypracowywanie mechanizmów komplementarności w celu uzyskania synergii interwencji poszczególnych programów wdrażanych w województwie, przeciwdziałanie podwójnemu finansowaniu, wypracowanie dobrych praktyk i wzmocnienie współpracy pomiędzy dysponentami środków publicznych.

Ocena efektywności funkcjonowania powyższych mechanizmów nie jest objęta przedmiotem niniejszego badania. Można jednak zaryzykować stwierdzenie, że o ile powoływanie zespołów roboczych, w ramach których możliwa jest dyskusja osób zaangażowanych w zarządzanie i wdrażanie poszczególnych programów jest uzasadnione, to mnożenie kolejnych ciał będzie mniej skuteczne niż pracowanie nad efektywnością mechanizmów podstawowych (PKM i wspomniany zespół / grupa robocza).

5.2.3 Propozycje mechanizmów zapewniania komplementarności

Założenia teoretyczne i uwarunkowania

Mimo powszechnej mody na komplementarność projektów w ramach funduszy unijnych, promowania tej idei przez KE, organizowania kolejnych grup i zespołów roboczych, realizacji kolejnych badań ewaluacyjnych i obowiązku oficjalnego sprawozdawania w zakresie wyników podejmowanych działań, rzeczywistość nadal nie jest zadowalająca. Komplementarności nadal nie ma, a jeżeli jest, to bardziej

w warstwie deklaratywnej we wniosku o dofinansowanie, niż w postaci znaczących dodatkowych efektów synergii w rzeczywistości.

Sytuacja ta skłania, by podejmując się zaproponowania systemu mechanizmów zapewniania komplementarności rozważyć czynniki, które mogą leżeć u podstaw sukcesu – efektywności zapewniania komplementarności projektów.

Program operacyjny możemy postrzegać jako złożony system, na który składa się m.in. szereg instytucji na kilku szczeblach (szczególnie w przypadku PO KL), teoria programu oparta na założeniach odnośnie potrzeb społeczeństwa i wpływu realizacji poszczególnych priorytetów na nie, system oceny i wyboru projektów z określonymi kryteriami, osobami oceniającymi projekty na poszczególnych etapach, beneficjenci, uwarunkowania na etapie realizacji projektów, odbiorcy efektów – a to tylko wycinek całości. Dodatkowo program operacyjny jest jedynie elementem szerszego systemu, jaki stanowią NSRO, a te wpisują się w jeszcze szerszy kontekst polityki rozwoju w Polsce prowadzonej na poziomie centralnym, ale także wszystkich samorządów. Powoduje to, iż liczba informacji do przetworzenia oraz elementów do skontrolowania, w celu osiągnięcia zamierzonego efektu (w tym przypadku komplementarności) jest zbyt duża i przekracza poziom powyżej którego „wkrada się” czynnik losowości i niepewności.

Dodatkowym utrudnieniem jest fakt, że wiele z czynników w ramach systemu jest poza kontrolą IP PO KL(R)⁴⁹. Jak powiedziano w systemie funkcjonuje wiele podmiotów – aktorów. Każdy z nich realizuje własne cele w ramach pewnych ograniczeń określonych przez podmiot na wyższym szczeblu w strukturze, który dąży do realizacji swoich celów. To prowadzi nas do problemu określonego w literaturze jako **principal-agent problem** bądź **theory of agency**⁵⁰. W ogólnym ujęciu problem sprowadza się do zaprojektowania mechanizmów, które skłonią podwładnego do działania w interesie przełożonego, mimo realizacji własnych celów. Pesymizm budzić może pogląd, iż bez niezwykle kosztownego monitoringu problem jest w zasadzie nierozwiązalny⁵¹.

Przyjmując za przedmiot nawet tylko wycinek systemu - PO KL(R), otrzymujemy kilka szczebli decyzyjnych pomiędzy IP i jej intencjami, działaniami a ostatecznym efektem wywołanym na skutek realizacji projektu. Każda relacja pomiędzy IP a IPII, IPII a ekspertami oceniającymi projekty, IPII a beneficjentami, beneficjentami a grupą docelową, to samodzielny przykład principal-agent problem. Rozpatrując je wspólnie mamy do czynienia z niezwykle złożonym zagadnieniem. Każda idea, pomysł na mechanizm komplementarności może zostać zniekształcony, błędnie zinterpretowany na każdym kolejnym szczeblu – zarówno przypadkowo, np. z powodu asymetrii informacji, jak i celowo, na skutek dążeń danego podmiotu do realizacji własnych celów (niekoniecznie zbieżnych z celami IP) w ramach pozostawionej mu swobody.

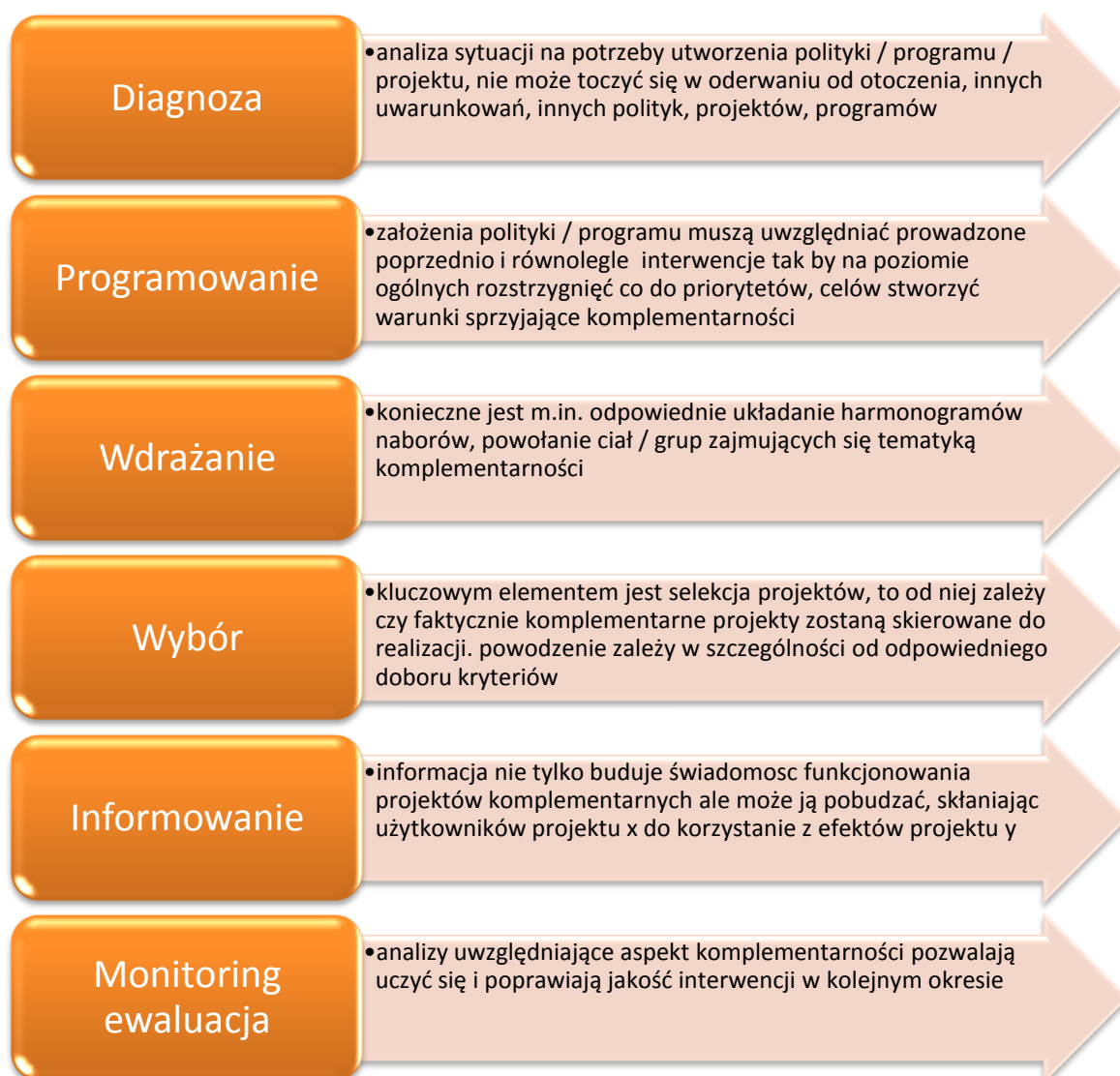
Mając na uwadze powyższe, proponowane mechanizmy komplementarności nie mogą przykładowo przyjąć formy oderwanych od szerszego kontekstu kryteriów strategicznych, ale całościowej koncepcji systemu zapewniania komplementarności dla PO KL(R). Przyjmując założenie, że działania mające zapewnić ostatecznie komplementarność projektów muszą być prowadzone na wielu etapach zarządzania funduszami strukturalnymi:

⁴⁹ Z racji przedmiotu i celu badania to właśnie ta instytucja wydaje się właściwa do uznania za centralny punkt systemu.

⁵⁰ S.A. Ross, *The Economic Theory of Agency: The Principal's Problem*, American Economic Review: Papers and Proceedings, nr LXI (2).

⁵¹ http://www.oup.com/uk/orc/bin/9780199286416/01student/interactive/lipsey_extra_ch09/page_18.htm (Oxford University Press)

Rysunek 6 Komplementarność na różnych etapach zarządzania funduszami strukturalnymi

Źródło: Opracowanie własne

Formułowane propozycje będą odnosić się głównie do kwestii wdrażania, wyboru i informowania – co uwzględnia kompetencje IP PO KL(R) oraz obecny stan wdrażania programów operacyjnych współfinansowanych z funduszy unijnych w perspektywie 2007 – 2013. Wykonawca zamierza jednak również przedstawić bardziej fundamentalne propozycje możliwe do wykorzystania w kolejnej perspektywie.

Wymiar instytucjonalno systemowy

W ramach oceny skuteczności dotychczasowych mechanizmów zapewniania komplementarności w mazowieckim PO KL(R) stwierdzono, że zawodzi komunikacja zarówno pozioma, pomiędzy IP i IZ RPO WM jak i pionowa, pomiędzy IP i IPII PO KL(R). Na etapie programowania wsparcia PO KL(R) brakuje wiedzy odnośnie możliwości potencjalnej komplementarności z innymi programami, a niewątpliwie wiedza ta jest warunkiem koniecznym sukcesu w zakresie zapewniania komplementarności pomiędzy programami.

Podstawa do rozwiązania powyższego problemu została już stworzona, jest to **Zespół roboczy ds. komplementarności**. Zespół ten jednak musi zacząć funkcjonować i spełniać swoją rolę. Istotne będą zarówno skład Zespołu – jeszcze nieokreślony oraz zakres prac. Nieco niepokoić może fakt, że Zespół jest powołany w ramach Regionalnej Grupy Sterującej Ewaluacją Województwa Mazowieckiego, co może prowadzić do naturalnego zawężenia składu i zakresu prac Zespołu do kwestii związanych z analizą i ewaluacją. Tymczasem rolą Zespołu powinna być także bieżąca (cykliczna) praca w zakresie corocznego programowania i wdrażania. W skład zespołu powinny wchodzić osoby mające w zakresie obowiązków przygotowywanie naborów, określanie ich zakresu i ramowych warunków. Mowa zatem o pracownikach IP PO KL(R) przygotowujących plany działania poszczególnych priorytetów oraz pracownikach IZ RPO WM i PROW zaangażowanych w kształtowanie harmonogramów naboru wniosków na kolejne lata i ewentualne modyfikacje kryteriów. Wskazany jest również udział pracownika Wydziału Koordynacji i Ewaluacji Programów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej oraz Wydziału Programowania Rozwoju Regionalnego.

Można wstępnie założyć, że zespół powinien się spotykać przynajmniej dwa razy do roku. Pierwsze spotkanie powinno służyć zaprezentowaniu planów poszczególnych instytucji na kolejny rok, tzn. planowanych naborów, zakresu wsparcia – projektów których się spodziewamy, celów które mają zostać osiągnięte, wstępnych przemyśleń odnośnie komplementarności, która może w związku z tym zaistnieć z innymi programami. Wymiana takich informacji, dyskusja i wysłuchanie innych stron może rozwiązać problem naturalnego ograniczania się do „własnego podwórka”, ograniczonej wiedzy o zakresie wsparcia i celach innych programów, kiedy pracuje się w gronie osób zajmujących się jednym programem. Podejście to pozwoli też uświadomić sobie, że „nasze” mechanizmy zapewniania komplementarności też nie funkcjonują w próżni i muszą być skoordynowane z mechanizmami w innych programach. Drugie spotkanie powinno podsumować etap roboczych dostosowań planów poszczególnych instytucji, tak by ostatecznie zatwierdzić plany na kolejny rok, uwzględniające potrzeby i możliwości, które dają wszystkie programy.

Funkcjonujący Zespół pozwoli również wypracować wspólną i zrozumiałą dla wszystkich definicję komplementarności oraz zbudować poczucie znaczenia tego zagadnienia wśród pracowników odpowiedzialnych za projektowanie mechanizmów jej zapewniania.

Na potrzeby realizacji powyższych postulatów, warto rozważyć pomysł wprowadzenia w procedury wdrażania RPO WM dokumentów odpowiadających planom działania dla priorytetów w PO KL(R), tzw. **rocznego planu działania RPO**. Jest zrozumiałe, że każda propozycja zmierzająca do wzrostu formalizacji działań i zwiększenia obowiązków będzie budzić opór, ale nie sposób zaprzeczyć, że dokument taki dałby poczucie pewnej elastyczności, możliwości dogadywania się co rok i co najważniejsze wymuszałby refleksje, jak wsparcie RPO WM funkcjonowało w roku n i jak w związku z tym może zadziałać w roku $n+1$. Przede wszystkim jako odpowiednik planów działania w PO KL(R) projekt takiego dokumentu stanowiłby skonkretyzowaną podstawę do dyskusji Zespołu o zapewnieniu komplementarności programów w kolejnym roku.

Odrębnych działań wymaga rozwiązanie kwestii niedostatecznej wiedzy IP PO KL(R) o bieżących efektach wdrażania Programu na poziomie projektów, która jest niezbędna do oceny skuteczności dotychczas stosowanych mechanizmów komplementarności i tym samym programowania mechanizmów na lata kolejne. Możliwym krokiem jest zapewnienie pracownikom IP PO KL(R) wglądu w kompletną dokumentację projektową (wnioski o dofinansowanie i wnioski o płatność w części sprawozdawczej). Jednak byłaby to tak znaczna liczba materiału, że wątpliwe jest by poddano go analizie prowadzącej do użytecznych wniosków na potrzeby generowania mechanizmów. Bardziej wykonalne wydaje się narzucenie IPII obowiązku przygotowywania **raportu o komplementarności**, dokumentu który prezentowałby możliwe szczegółowe (w stosunku do nakładów pracy jakie trzeba by poświęcić) informacje o komplementarności wśród projektów realizowanych w IP PO KL(R). Ogólnie rzecz biorąc dokument powinien prezentować analizę zarówno ilościową (np. punktacja poszczególnych projektów za kryterium komplementarności, wpływ jaki ma ono na ostateczną ocenę i ewentualny sukces – dofinansowanie, w zależności od działania, naboru, przyjętej wagi), jak i jakościową (ocena na próbie, studiach przypadku „jakości” komplementarności w projektach, zarówno założeń przyjętych we wniosku jak i efektów realizacji)⁵².

⁵² Wykonawca ma świadomość, że informacje o komplementarności już teraz mają swoje miejsce w odpowiednich dokumentach – założenia, opis mechanizmów znajduje się w części G planu działania dla priorytetu, a rezultaty omawiane są w

Niniejsze badanie prowadzone jest z punktu widzenia IP PO KL(R), stąd brak wystarczających informacji do oceny przepływu pionowej informacji pomiędzy IZ i IPII RPO WM. Jeżeli jednak jest on na poziomie odpowiadającym temu zastanowieniu w PO KL(R), to również tam wskazana jest analiza zjawiska komplementarności. Rozsądne w takim przypadku byłoby przygotowanie jednego raportu o komplementarności dla obu programów⁵³.

Kolejnym krytycznym czynnikiem powodzenia komplementarności są osoby oceniające merytorycznie wnioski – członkowie KOP. Przeprowadzone studia przypadków pokazują, że niejednokrotnie zdarza się, iż punkty za kryterium strategiczne w zakresie komplementarności są przyznawane, mimo że komplementarność z innymi projektami nie została zupełnie wykazana we wniosku. Zapisy wniosków są enigmatyczne, nie odwołują się do konkretnego projektu, z którym jest komplementarny wniosek. Czasem występuje też sytuacja, gdy nawet po pobieżnej analizie wniosku widać wyraźnie, że wniosek nie jest komplementarny ze wskazywanym projektem (rozbieżne funkcje, cele), a punkty zostają mimo to przyznane, najprawdopodobniej przez fakt zbieżności wnioskodawcy. Pokazuje to, że świadomość i decyzje ekspertów – osób które *de facto* stanowią samodzielny, niekontrolowany filtr odsiewający projekty dobre od złych mogą znacząco różnić się od sposobu w jaki komplementarność postrzega IP PO KL(R). Spostrzeżenia te są potwierdzane przez wyniki innych badań w ramach których stwierdzono, że choć eksperci sądzą, iż wystarczająco dobrze rozumieją pojęcie komplementarności, to mają bardzo zróżnicowane, nieporównywalne podejście do oceny kryterium komplementarności⁵⁴, które często prowadzi do promowania projektów które komplementarne wcale nie są⁵⁵.

Literatura wskazuje, że również wnioskodawcy, mimo częstego poczucia wystarczającego poinformowania o tym co to jest komplementarność, o korzyściach jakie daje realizacja projektów komplementarnych, w rzeczywistości nie wykazują się odpowiednim rozumieniem projektów komplementarnych⁵⁶.

Powyższe spostrzeżenia, odnośnie członków KOP oraz wnioskodawców, stanowią inspirację dla kolejnej grupy działań na rzecz komplementarności. Przede wszystkim trzeba stwierdzić, że podstawą do lepszej oceny są **bardziej precyzyjne kryteria**, pozwalające promować faktyczną komplementarność projektów i niepozostawiające pola do błędnych, subiektywnych interpretacji, zarówno przez ekspertów, jak i beneficjentów. Propozycje kryteriów zostaną omówione poniżej w ramach działań w obszarze programowania i wyboru projektów.

W świetle mogących powstawać wątpliwości odnośnie definicji i istoty komplementarności wskazane jest przygotowanie materiału, **publikacji informacyjnej** na ten temat. Dokument powinien pełnić funkcję swoistego uzupełnienia dla SzOP PO KL w części odpowiadającej komponentowi regionalnemu. Informacje powinny obejmować definicję komplementarności, przedstawienie obszarów komplementarności dla każdego (pod)działania PO KL(R), tzn. działań innych programów w których możliwa jest realizacja projektów komplementarnych wobec projektów danego działania PO KL(R), wyjaśnienie na czym może polegać komplementarność pomiędzy wskazanymi typami projektów (wykorzystanie rezultatów, wspólna funkcja, użytkownicy) oraz przykłady – dobre praktyki, jeżeli funkcjonują.

Szersze przedstawienie komplementarności w kształcie wskazanym powyżej powinno, co do zasady, mieć miejsce w dokumentach programowych, co z przyczyn obiektywnych nie jest wykonalne w odniesieniu do PO KL⁵⁷, jednakże możliwe jest do zrealizowania w SzOP RPO WM. Umieszczenie wszystkich wymienionych powyżej elementów w pkt. 13 „karty działania” może okazać się

sprawozdaniach okresowych i rocznych z realizacji. Oba źródła nie spełniają jednak roli jakiej oczekuje Wykonawca. Informacje prezentowane tam mają raczej wydźwięk propagandowo-promocyjny, niż przypominający krytyczną analizę, która może być przydatna w dyskusji o skuteczności mechanizmów komplementarności. Aczkolwiek nic nie stoi na przeszkodzie by informacje te stanowiły tło, bądź podstawę raportu o komplementarności.

⁵³ Szczególnie, że funkcję IPII IP PO KL(R) oraz IPII RPO WM pełni ta sama instytucja.

⁵⁴ *Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007-2013*, PSDB, maj 2010

⁵⁵ Znotowano przypadki maksymalnych ocen dla projektów, których wnioskodawcy wskazali jedynie numery priorytetów innych programów z którymi ich projekty rzekomo były komplementarne.

⁵⁶ *Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego...*, op.cit, s.135.

⁵⁷ Jak wspomniano już powyżej, stanowi to istotny argument za dalszą regionalizacją wsparcia EFS w kolejnej perspektywie finansowej UE.

niewykonalne, ale istnieje możliwość zapisania dodatkowych wyjaśnień pod każdą kartą działania⁵⁸. Istotne jest by informacje o komplementarności dostępne były w bezpośrednim sąsiedztwie kluczowych szczegółów dla danego działania (przede wszystkim: typy projektów, beneficjenci), gdyż można z dużym prawdopodobieństwem założyć, że typowy beneficjent nie będzie dążył do poszukiwania dodatkowych informacji w innych miejscach / dokumentach.

Zagadnienie komplementarności musi być wyeksponowanym elementem **szkoleń dla ekspertów** oceniających projekty, z uwzględnieniem elementów wskazanych powyżej w kontekście materiału informacyjnego. Dodatkowo warto rozważyć możliwość powierzenia oceny kryteriów komplementarności osobom posiadającym kompleksową wiedzę w zakresie rozwoju regionalnego a nie wąską specjalizację w ramach EFS⁵⁹.

Zasada komplementarności powinna być promowana w ramach **działań informacyjnych kierowanych do beneficjentów**, w szczególności takich jak szkolenia czy spotkania informacyjne. Na szkoleniach powinny być prezentowane dobre praktyki projektów komplementarnych. Ważne jest, by szkolenia nie koncentrowały się jedynie na budowaniu umiejętności poszukiwania projektów komplementarnych wśród już realizowanych czy planowanych, a na kreowaniu nowych przedsięwzięć zgodnie z zasadą komplementarności.

Rzetelna ocena komplementarności oferowanej przez dany projekt możliwa będzie jedynie pod warunkiem posiadania odpowiednich, wyczerpujących informacji zapisanych w wystandaryzowany, porównywalny między projektami sposób. Tymczasem w obowiązującym dla PO KL(R) formularzu wniosku o dofinansowanie nie ma miejsca / pola na zawarcie takich informacji. Co gorsza, w instrukcji wypełniania wniosku o dofinansowanie projektu nie pojawia się nawet słowo „komplementarność”. Prowadzi to do sytuacji w której informacje o komplementarności są rozproszone, pojawiają się w różnych miejscach wniosku, opisane w sposób budzący wątpliwości, czy faktycznie wnioskodawca opisuje komplementarność i uniemożliwiając ocenę⁶⁰.

Wykonawca przyjmuje, że zmiana kształtu wniosku o dofinansowanie nie jest możliwa. Zatem wskazane byłoby **dołączanie informacji do instrukcji wypełniania wniosku o dofinansowanie** projektu precyzującej w których polach wniosku (proponuje się pkt. 3.3 i/lub pkt. 3.4) i w jakim formacie powinny być przedstawiane dane dotyczące komplementarności, np.:

- Zaznaczenie nagłówkiem, że jest to opis komplementarności
- Wyliczenie projektów komplementarnych (tytuł, przedmiot, cele)
- Opisanie na czym komplementarność polega
- Opisanie dodatkowych efektów będących wynikiem komplementarności.

Programowanie i wybór projektów

Przystępując do opracowania propozycji mechanizmów zapewniania komplementarności na etapie programowania i wyboru projektów, Wykonawca napotkał szereg dylematów, które determinują zaproponowane następnie rozwiązania.

1. Jak wynika z oceny dotychczasowych mechanizmów, kryteria strategiczne w ogólnej formie nie muszą funkcjonować, gdyż ani oceniający ani beneficjenci nie czują się zobligowani do faktycznego poszukiwania i zapewniania komplementarności.
2. Z drugiej strony trzeba mieć na uwadze, że zawężenie definicji, zaostrenie kryteriów / warunków w sytuacji ograniczonej wiedzy programujących⁶¹ odnośnie potencjału, możliwości i uwarunkowań w jakich działają beneficjenci, może prowadzić do efektu odwrotnego niż zamierzony,

⁵⁸ Taką konstrukcję zastosowano przykładowo w SzOP RPO WSL, choć dodatkowe wyjaśnienia nie odnoszą się tam do komplementarności.

⁵⁹ Nie jest to trudne jeżeli uwzględnić, że powszechną praktyką jest angażowanie pracowników innych wydziałów, departamentów urzędów marszałkowskich do Komisji Oceny Projektów.

⁶⁰ Wnioski pochodzą z przeprowadzonych studiów przypadku – patrz załącznik.

⁶¹ Nie mamy tym razem na myśli braku znajomości realizowanych projektów, która była podnoszona przy okazji przedstawiania mechanizmów systemowo-instytucjonalnych, ale fundamentalną zasadą ekonomii jaką jest konieczność działania przy braku pełnej informacji.

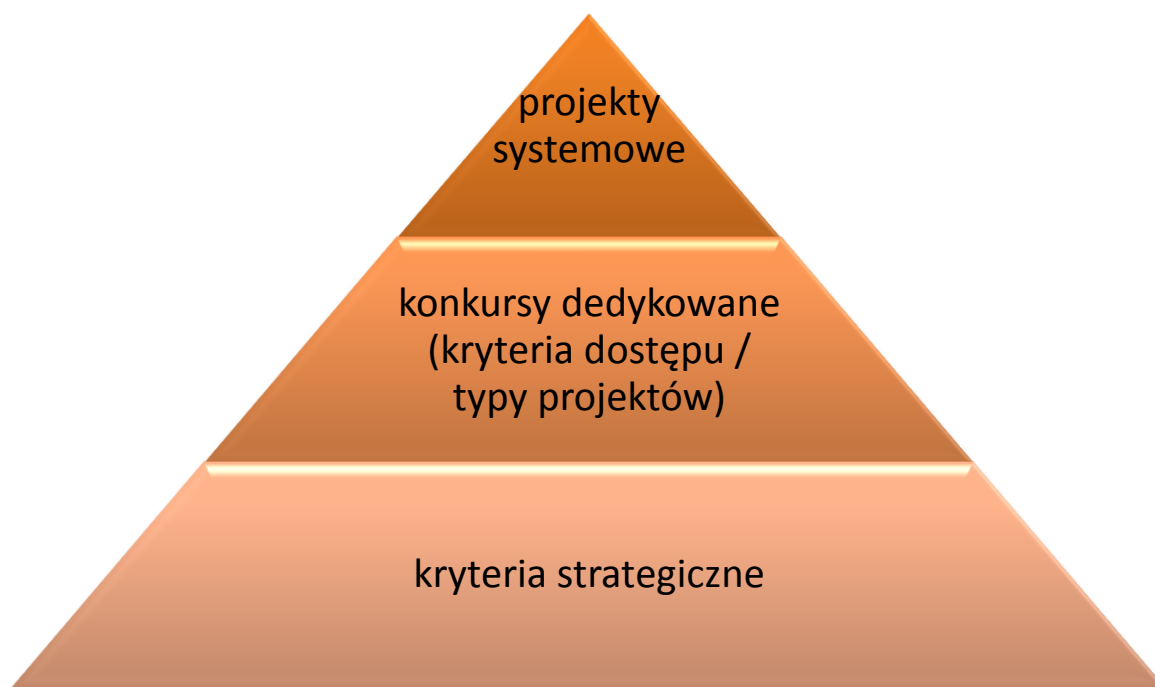
- tzn. eliminowania możliwych obszarów komplementarności, dodatkowych efektów które mogły wystąpić a nie ukierunkowywania na nie.
3. Przykładem konkretnego zagrożenia w myśl powyższej uwagi może być zawężanie pojęciowe komplementarności do komplementarności projektów dofinansowanych ze środków UE. Podczas gdy równie wartościowe lub cenniejsze mogą być powiązania z projektami finansowanymi z innych źródeł (np. inne krajowe środki publiczne, środki prywatne).
 4. Realnym zagrożeniem jest również dyskryminowanie w myśl zasady komplementarności beneficjentów, którzy są aktywni, rozwijają się w dłuższej perspektywie i już posiadają odpowiednie zasoby. Nie powinno się doprowadzać do sytuacji preferowania beneficjenta który pokazuje, że osiągnie rezultat X między innymi dzięki zasobowi Y zdobytemu w innym projekcie dofinansowanym ze środków UE, wobec beneficjenta który nabył zasób Y samodzielnie i jest równie zdolny do osiągnięcia rezultatu X.
 5. Dobre kryteria komplementarności powinny odnosić się nie do samego faktu zaistnienia komplementarności, ale dodatkowych rezultatów, które dzięki niej są osiągane. To jednak w praktyce jest niewykonalne, bo jak wskazują badania mierzenie efektu netto komplementarności w ramach obecnie funkcjonujących programów (i ich systemów monitoringu) jest niemożliwe nawet ex-post⁶² a tym bardziej ex-ante.
 6. Prowadzi to do sytuacji w której, w warunkach operacyjnych komplementarność może być osiągana kosztem innych efektów – kryterium komplementarności jest konkurencyjne wobec innych kryteriów, co nie powinno mieć miejsca.
 7. W ramach opisanej konkurencji, komplementarność najczęściej schodzi na dalszy plan, gdyż konstrukcja PO KL(R) kładzie nacisk na inne priorytety (generowanie liczby objętych wsparciem kobiet +45, niepełnosprawnych, innych wykluczonych grup, bez refleksji nad celowością tego wsparcia i dodatkowymi efektami które pojawiają się lub nie „przy okazji”).
 8. Praca nad kryteriami, które mają zapewnić komplementarność można przyrównać do łatania niedoskonałej rzeczywistości, co może prowadzić do niepożądanych efektów. Nawet najlepsze kryteria wyboru będą dobrze funkcjonowały jedynie jeżeli „jest z czego wybierać”, tzn. jeżeli istnieje wystarczająca podaż projektów posiadających daną cechę (komplementarność). W przeciwnym przypadku promowani będą sprawni wnioskodawcy zdolni dopasować dokumentację do kryteriów, co jednak jest z ich strony zabiegiem sztucznym, a nie zmianą jakościową filozofii podejścia do komplementarności⁶³.

Analizując dostępne mechanizmy na etapie programowania / wyboru projektów można stwierdzić, że co do zasady istota ich działania jest podobna – selekcja, oddzielanie projektów pożądaných od niepożądanych. Różnica leży w restrykcyjności filtra, skuteczności selekcji.

⁶² *Komplementarność działań realizowanych w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego...*, op.cit,

⁶³ Potwierdzenie tego podejrzenia można znaleźć w wynikach badania *Komplementarność i synergia interwencji realizowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w perspektywie finansowej 2004 – 2006*, PSDB dla MRR, 2010, gdzie 13% badanych beneficjentów przyznało oficjalnie, iż zdecydowała się na realizację projektu komplementarnego żeby zdobyć dodatkowe punkty na ocenie.

Rysunek 7 selektywność mechanizmów zapewniania komplementarności

Źródło: Opracowanie własne

Najbardziej restrykcyjny selektywny jest projekt systemowy⁶⁴. Wskazuje on arbitralnie przedmiot i beneficjenta nie pozostawiając żadnego pola elastyczności. Więcej swobody dają kryteria dostępu, bo choć określają sztywne warunki które muszą być spełnione, to nie określają a priori katalogu projektów, które zostaną wybrane. Najbardziej elastyczny mechanizm stanowi kryterium strategiczne – efekt jego zastosowania nie jest możliwy do dokładnego przewidzenia (spełnienie kryterium nie gwarantuje pozytywnej oceny a niespełnienie nie wyklucza uzyskania dofinansowania).

Projekty systemowe i kryteria dostępu tylko pozornie wydają się właściwszym rozwiązaniem w kontekście pobudzania komplementarności. W przeważającej liczbie przypadków ograniczona wiedza odnośnie potencjalnych pozytywnych i negatywnych rezultatów, które mogą nastąpić, a które nieświadomie eliminujemy stosując sztywną selekcję czyni je narzędziem ryzykownym. Wywoływanie komplementarności w oparciu o projekty systemowe bądź kryteria dostępu powinno mieć oparcie w szczegółowych rozstrzygnięciach strategicznych popartych dogłębną analizą potrzeb regionu⁶⁵.

W świetle powyższych uwag oraz oceny dotychczasowych mechanizmów zapewniania komplementarności i przeglądu mechanizmów stosowanych w innych województwach Wykonawca zakłada, że nadal najpowszechniej stosowanym narzędziem będą kryteria strategiczne. Ich efektywność powinna być jednak podniesiona. Może to nastąpić na skutek działań proponowanych w obszarze systemowo – instytucjonalnym a ponadto należy:

1. **Doprecyzować treść kryterium.** Proponuje się przede wszystkim ujednolicić zapisy odnośnie statusu / stopnia zaawansowania jaki musi posiadać projekt rozpatrywany w kontekście komplementarności:
 - a. Zrealizowany
 - b. Obecnie realizowany
 - c. Przewidziany do realizacji (wybrany do dofinansowania, umieszczony na liście rankingowej⁶⁶).

⁶⁴ Choć w celach badania wskazano również „podziału konkursów na poszczególne typy projektów”, to wykonawca nie postrzega w tym działaniu potencjału komplementarności, samodzielnego mechanizmu i nie rozpatruje go na dalszym etapie.

⁶⁵ Przykładowo, cytowane w ramach przeglądu mechanizmów innych województw dolnośląskie projekty systemowe dla kształcenia zawodowego i ustawicznego są instrumentem wdrożenia *Programu modernizacji kształcenia zawodowego w regionie*.

⁶⁶ W kontekście niedopasowania harmonogramów naborów poszczególnych programów do rozważenia pozostaje kwestia uwzględnienia projektów pozytywnie zweryfikowanych formalnie. Oczywiście nie istnieje w takiej sytuacji gwarancja realizacji,

W większości przypadków niewskazane natomiast jest ograniczanie katalogu źródeł dofinansowania projektów (np. do EFRR, czy funduszy strukturalnych), które mogą być wskazywane jako komplementarne⁶⁷. W tym miejscu warto również poruszyć wątek komplementarności międzyokresowej. Szczególnie w sytuacji nakładania się perspektyw finansowych⁶⁸ komplementarność z projektem inwestycyjnym realizowanym w ramach programów perspektywy 2004-2006 nie może być postrzegana jako mniej wartościowa (mniej efektywna) od komplementarności z programami obecnymi.

Przyznanie punktów nie może następować automatycznie na podstawie wskazania projektu i nazwania go komplementarnym. Ocena powinna bazować na analizie występowania faktycznych przejawów komplementarności. Można wręcz przydzielać sztywno punkty za poszczególne wymiary komplementarności, np. w kryterium z wagą 10pkt:

- a. Oceniany projekt wykorzysta efekty danego projektu do osiągnięcia (w większym stopniu) swoich celów (2 pkt)
- b. Oceniany projekt dzięki swoim efektom umożliwi danemu projektowi osiągnięcie (w większym stopniu) jego celów (2 pkt)
- c. Oceniany projekt pełni tę samą funkcję co dany projekt (0,5 pkt)
- d. Oceniany projekt będzie wykorzystywany przez tych samych użytkowników co dany projekt (0,5 pkt).

Przy czym możliwe byłoby wskazanie dwóch projektów komplementarnych.

2. **Punktowanie kryterium komplementarności** musi być celowe i przemyślane. Zbyt niska waga kryterium może uczynić je statystycznie nieistotnym (projekty wypełniające zasadę komplementarności, z maksymalną oceną kryterium nie będą wybierane do dofinansowania). Odwrotną, ale również negatywną sytuacją byłoby zdominowanie przez komplementarność innych priorytetów, które programujący zamierzają zrealizować. Ważne jest zatem by „czuć” faktyczną wagę kryterium, a to możliwe jest jedynie gdy wagi poszczególnych kryteriów sumują się zawsze do takiej samej wartości (dodanie przykładowo 5pkt. kryterium komplementarności może odbyć się jedynie odjęciem tej wartości innemu kryterium). Przy stałej sumie np. 40pkt. łatwiej jest zrozumieć, że 10pkt. to 25% oceny a 20pkt. 50% i przewidzieć konsekwencje takiej decyzji. Pożądany wydaje się stan, w którym przy przeciętnej ocenie pozostałych kryteriów, wysoka ocena kryterium komplementarności zapewnia przyznanie dofinansowania.
3. **Kryteria wspomagające.** Co do zasady kryteria powinny być rozłączne, co oznacza, że ten sam aspekt, cecha nie powinna wpływać na ocenę więcej niż jednego kryterium. W praktyce oznacza to, że faktyczne oddziaływanie kryterium komplementarności z inwestycjami finansowanymi z innych źródeł musi być rozpatrywane w kontekście innych kryteriów dotyczących pośrednio bądź bezpośrednio kwestii komplementarności. Te kryteria to przykładowo:
 - a. Doświadczenie we współpracy w ramach LGD
 - b. Realizacja projektu w partnerstwie organizacji pozarządowych z JST
 - c. wykorzystanie sprzętu ICT / specjalistycznych stanowisk do przeprowadzania zewnętrznych egzaminów zawodowych / centrów kształcenia na odległość utworzonych bądź zakupionych ze środków EFS w latach 2004-2006

Kroki które można podjąć to rozpatrywać wagi pary bądź grupy zidentyfikowanych kryteriów łącznie, albo zrezygnować w określonych przypadkach z kryterium ogólnej komplementarności np. na rzecz kryterium realizacji celów Lokalnej Strategii Rozwoju.

W kontekście wskazanych kryteriów oraz pojawiającego się w ramach identyfikacji obszarów wątku komplementarności wewnętrznej PO KL(R), warte rozważenia jest stworzenie dwóch odrębnych kryteriów komplementarności:

ale przynajmniej widać, że wskazywany projekt nie jest luźnym niezobowiązującym pomysłem, ale poważną koncepcją z przygotowaną poprawną dokumentacją.

⁶⁷ Ten postulat stoi w pewnym sensie w sprzeczności z obszarem badania, wskazaniem komplementarności z RPO WM i PROW, ale wynika z dążenia do zapewnienia komplementarności jako zjawiska generującego dodatkowe pozytywne efekty realizacji projektów.

⁶⁸ Przykładowo kwalifikowalność ZPORR zakończyła się w czerwcu 2009 r., czyli 2 i pół roku po rozpoczęciu kwalifikowalności programów obecnej perspektywy finansowej.

- a. Wewnętrznej – w ramach EFS (zarówno wewnątrz komponentu regionalnego jak i z centralnym, z programami i inicjatywami poprzedniego okresu – SPO RZL, ZPORR, EQUAL)
- b. Zewnętrznej – z projektami inwestycyjnymi finansowanymi z innych funduszy, głównie EFRR i EFFROW.

Najlepsza odpowiedź na pytanie w których działaniach warto stosować kryterium strategiczne komplementarności wydaje się brzmieć – **we wszystkich**. Podsumowanie obszarów komplementarności w ramach PO KL(R) pokazało, że wszystkie działania, poza – bardzo specyficznym - 8.1.4, posiadają przynajmniej dwa obszary uzupełniające komplementarności, a zdecydowana większość posiada przynajmniej jeden znaczący obszar komplementarności. Co ważniejsze, rozważania o obszarach komplementarności toczyły się na bazie ogólnych zapisów działań, typów projektów i celów szczebla co najmniej województwa. Tymczasem w warunkach lokalnych, na poziomie np. realizacji strategii rozwoju gminy zaistnieć mogą ciekawe i efektywne przykłady komplementarności których wykonawca badania, ani osoby programujące wsparcie w ramach planów działania dla priorytetów PO KL(R) nie są w stanie przewidzieć, a szkoda je wykluczyć. Potencjał komplementarności wyliczony dla poszczególnych działań może zaś posłużyć za wskazówkę przy ustalaniu wagi.

Jak wspomniano w rozdziale 5.2.2 duży potencjał, zdaniem Wykonawcy, tkwi w narzędziach służących **koncentracji terytorialnej** wsparcia na obszarach z pewnych powodów uznanych za priorytetowe. Realizacja skoordynowanego wsparcia w ramach kilku działań / priorytetów może prowadzić do komplementarności w sensie wywołania dodatkowych efektów synergii na wskazanych obszarach.

Naturalnym terenem na którym należy koncentrować kompleksowe (miękkie i twarde) działania są gminy / powiaty zapóźnione rozwojowo, o niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej, dotknięte strukturalnymi problemami. Praktyka wskazuje, że obszary te zwykle wyznaczane są na potrzeby RPO i w nim zapisane (tak uczyniły np. województwa pomorskie, zachodniopomorskie i lubuskie). W RPO WM nie dokonano tego typu rozstrzygnięć. Nie można również znaleźć żadnych wskazówek w Strategii Rozwoju Województwa Mazowieckiego. Mimo to wyznaczenie odpowiednich obszarów jest możliwe również w tym momencie, w oparciu o uzgodnione wskaźniki, np. bezrobocia, aktywności zawodowej, wykluczenia społecznego, ubóstwa, przedsiębiorczości. Dedykowane konkursy – w oparciu o kryterium dostępu – dla takich obszarów mają uzasadnienie w zasadzie w każdym priorytecie PO KL(R), m.in. dla działań 6.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 9.1, 9.3. A ze strony RPO WM m.in. w zakresie wsparcia dla przedsiębiorców, rewitalizacji, infrastruktury społecznej czy społeczeństwa informacyjnego. Uzupełnieniem dla kryterium dostępu, wymuszającego koncentrację może być kryterium strategiczne zapewniające bezpośrednią komplementarność w kształcie opisanym powyżej. Alternatywnie dla działań w których opisana koncentracja zostanie oceniona jako mniej zasadna możliwe jest zamiast kryterium dostępu od razu zastosowanie kryterium strategicznego jako narzędzia koncentracji. Oczywiście odpowiednie narzędzia (specjalne nabory bądź kryteria) muszą być też zastosowane w ramach RPO WM.

Koncentracja terytorialna mogłaby okazać się także efektywna w odniesieniu do obszarów wiejskich i małych miejscowości w powiązaniu np. z działaniami 3.2, 3.4, 4.1, ale możliwości skoordynowania wsparcia z centralnie zarządzanym PROW wydają się trudniej wykonalne.

Również **koncentracja przedmiotowa / tematyczna** ma w zamyśle służyć wywołaniu dodatkowych efektów synergii w obszarach uznanych za kluczowe z punktu widzenia rozwoju województwa. Przedmiotem zainteresowania mogą być przykładowo kluczowe branże gospodarki województwa, na których można skupić wsparcie w zakresie szkoleń dla przedsiębiorców (8.1.1, 8.1.2 PO KL), nawiązywania kooperacji przedsiębiorców z sektorem B+R (8.2 PO KL), ale także kształcenia zawodowego i ustawicznego (9.2, 9.3 PO KL). Skoordynowane wsparcie z RPO WM powinno obejmować wsparcie m.in.: wsparcie sektora B+R, budowę sieci nauka – gospodarka, rozwój przedsiębiorczości oraz wspieranie powiązań kooperacyjnych (1.1, 1.2, 1.5, 1.6 RPO WM). Niestety w dokumentach strategicznych dla województwa nie sposób znaleźć kluczowe branże. W pkt. 2.1.6 RIS wspomina się co prawda o znaczeniu sektora usług i pracach badawczo – rozwojowych, ale nie są to szczegółowe zapisy, poza tym stanowią element diagnozy a nie strategicznych rozstrzygnięć. Zaś w SRWM choć znajduje się lista „wiodących na Mazowszu dziedzin badań i nauki” to jest ona niezwykle

obszerna⁶⁹, zbyt obszerna by stanowić podstawę koncentracji wsparcia. Analogicznie do przypadku koncentracji terytorialnej możliwym do zastosowania mechanizmem są konkursy dedykowane w oparciu o kryterium dostępu (opcjonalnie uzupełniane potem bezpośrednim kryterium strategicznym komplementarności) bądź koncentracja jedynie w oparciu o kryterium strategiczne.

Trzeba jednoznacznie stwierdzić, że korzyści z obu opisanych powyżej propozycji koncentracji są uzależnione od jakości, trafności dokonanych rozstrzygnięć strategicznych odnośnie priorytetów na których należy się skupić.

Poza wskazanymi powyżej mechanizmami, w szczególnych przypadkach można rozważyć stosowanie kryterium (dostępu, bądź strategicznego), które promować będzie szczególny przejaw komplementarności. Inspiracji do konstrukcji takich kryteriów dostarczają opisy zjawiska komplementarności w konkretnych obszarach w rozdziale 5.1.4, przykładowo:

PO KL(R) 6.1.1 / 6.1.3 / 6.2 **Wsparcie osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy / Poprawa zdolności do zatrudnienia oraz podnoszenie poziomu aktywności zawodowej osób bezrobotnych / Wsparcie oraz promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia**

RPO WM 5.2 **Rewitalizacja miast**

Kryterium (dla PO KL(R)):

Projekt ujęty jest w Lokalnym Programie Rewitalizacji, gdzie wskazana jest jego logiczne powiązanie z przynajmniej jednym projektem inwestycyjnym zrealizowanym, bądź przewidzianym do realizacji w ramach działania 5.2 RPO WM *Rewitalizacja miast*.

PO KL(R) 8.1.2 **Wsparcie procesów adaptacyjnych i modernizacyjnych w regionie**
RPO WM 1.5 **Rozwój przedsiębiorczości**

Kryterium (dla RPO WM):

Przedsiębiorca jest partnerem uczestniczącym w przygotowaniu strategii zarządzania zmianą gospodarczą utworzonej w ramach działania PO KL 8.1.2 a przedmiot inwestycji jest zgodny z celami strategii.

lub

Przedsiębiorca korzystał z doradztwa w zakresie zmiany profilu działalności przedsiębiorstwa w ramach działania PO KL 8.1.2 a przedmiot inwestycji jest zgodny z ustaleniami poczynionymi w ramach projektu

PO KL(R) 8.2.1 **Wsparcie dla współpracy sfery nauki i przedsiębiorstw**
RPO WM 1.6 **Wspieranie powiązań kooperacyjnych o znaczeniu regionalnym**

Kryterium (dla PO KL(R)):

Partner (partnerzy) projektu wchodzi w skład powiązania kooperacyjnego utworzonego w ramach działania 1.6 RPO WM *Wspieranie powiązań kooperacyjnych o znaczeniu regionalnym*.

PO KL(R) 9.2/9.3 **Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego / Upowszechnienie formalnego kształcenia ustawicznego w formach szkolnych**
RPO WM 7.2 **Infrastruktura służąca edukacji**

⁶⁹ Dodatkowo opatrzona komentarzem: „opracowane zestawienie ma formułę otwartą”

Kryterium (dla RPO WM):

Beneficjent (szkoła) dokonał diagnozy potrzeb edukacyjnych w ramach działania PO KL 8.1.2 a inwestycja służy rozwijaniu kształcenia o podnoszeniu jakości w kierunkach wynikających z diagnozy, zgodnych z potrzebami regionalnego / lokalnego runku pracy.

PO KL(R) 9.5 Oddolne inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich**PROW 4.1 Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju****Kryterium (dla PO KL(R)):**

Projekt wynika wprost z zapisów lokalnej strategii rozwoju opracowanej przez Lokalną Grupę Działania i służy realizacji jej celów.

Powyższe przykłady mają pełnić jedynie rolę poglądową. Należy podkreślić, że co do zasady Wykonawca nie uważa stawiania tak szczegółowych kryteriów / warunków za właściwe, gdyż prowadzi to do generowania ryzyk wskazanych na wstępie (m.in. nieświadome eliminowanie obszarów komplementarności, w tym: ograniczanie się do projektów dofinansowanych ze środków unijnych, dyskryminowanie beneficjentów, którzy już posiadają zasoby potrzebne do realizacji danego projektu.). Natomiast zapisy bazujące na powyższych propozycjach kryteriów mogą być wykorzystywane jako przykłady w publikacji informacyjnej wyjaśniającej na czym może polegać komplementarność pomiędzy wybranymi typami projektów⁷⁰.

Propozycje kryteriów szczegółowych obrazują też istotny wątek (przewijający się przez analizę mechanizmów zarówno instytucjonalno-systemowych jak i mechanizmów programowania i wyboru) **komplementarności mechanizmów zapewniania komplementarności**. Także na etapie konstrukcji kryteriów komplementarności dla PO KL(R) trzeba brać pod uwagę, że podobne kryteria mogą występować po drugiej stronie, w innych programach. Z jednej strony rodzi to ryzyko dublowania rozwiązań i powstawania nielogicznych konstrukcji. Z drugiej, daje możliwość rozważenia sytuacji w której mimo, iż widzimy potencjał komplementarności w danym obszarze, to nie wdrażamy żadnego mechanizmu, gdyż mamy świadomość, że funkcjonuje on w drugim programie. Prowadzenie takich rozważań możliwe jest jednak tylko w sytuacji sprawnej wymiany informacji i koordynacji działań pomiędzy instytucjami działającymi w ramach poszczególnych programów⁷¹.

Mechanizmy systemowe na potrzeby kolejnej perspektywy finansowej

Możliwości zapewniania komplementarności na obecnym etapie wdrażania funkcjonujących w ramach NSRO programów są już mocno zawężone. Wynika to ze stanu zaawansowania programów, ale przede wszystkim pewnych rozstrzygnięć strategicznych i systemowych poczynionych na etapie programowania i w zasadzie niemożliwych do zmiany na obecnym etapie, więc stanowiących istotne ograniczenie. Powoduje to, że efektywność wdrażanych obecnie mechanizmów jest również z góry ograniczona i niezadowalająca.

W tym kontekście i w obliczu kolejnego okresu programowania należy formułować wnioski służące zapewnieniu komplementarności na etapie konstrukcji systemu wdrażania programów operacyjnych.

Jak wskazano powyżej, problem stanowią odmienne od komplementarności priorytety, które wynikają z konstrukcji programów i następnie kształtują postawy wdrażających i beneficjentów na etapie realizacji. Idea komplementarności musi być wyraźnie ujęta w treści programu, w priorytetach i nie chodzi tutaj o wyliczenie działań z którymi „nasze” działania mogą być związane. Niezbędne (z punktu widzenia EFS) wydaje się np. wskazanie określonych rezultatów, które zostaną osiągnięte w ramach innych inwestycji, ale na skutek wsparcia EFS i odwrotnie rezultatów które mają być osiągnięte w programie wspieranym z EFS, ale wymagają wsparcia innymi projektami. Powinno to doprowadzić do powstania listy **wskaźników charakteryzujących, kwantyfikujących komplementarność**. Tak by nie była ona niejasnym sloganem, niemającym szans w konfrontacji z określonymi liczbowymi

⁷⁰ Mechanizm opisany w ramach omówienia wymiaru systemowo – instytucjonalnego.

⁷¹ Patrz *Zespół roboczy ds. komplementarności* – w ramach omówienia mechanizmów wymiaru instytucjonalno-systemowego.

oczekiwaniemi wobec objętych szkoleniami kobiet powyżej 45 roku życia, długotrwale bezrobotnych bądź niepełnosprawnych.

Choć będzie to niewątpliwie trudne⁷², trzeba na bazie wcześniej ustalonych potencjalnych obszarów komplementarności **koordynować harmonogramy naborów wniosków**, tak by uniknąć spotykanej obecnie sytuacji, że w zasadzie nie ma projektów z którymi beneficjenci mimo dobrej woli mogliby wykazać komplementarność.

Jedną z głównych barier realizacji projektów komplementarnych może być jednak konkursowy tryb wyboru projektów i związana z nich idea oceniania każdego projektu samodzielnie i pojedynczo (zarówno jeżeli chodzi o porównanie z innymi projektami, jak i ocenę szerszego kontekstu w układzie dynamicznym a nie jako dane i niezmiennie otoczenie). Rozwiązaniem rokującym nadzieje na przyszłość w tym zakresie są nabory i ocena całych **portfeli powiązanych projektów** zamiast pojedynczych przedsięwzięć.

1. Portfel projektów nie powinien być prostą listą projektów, ale dokumentem o charakterze strategicznym, pokazującym logikę interwencji dla danego obszaru, wspólne cele i powiązania pomiędzy przedsięwzięciami.
2. Dopuszczalna powinna być sytuacja, że wartość portfela przekracza wnioskowaną wartość dofinansowania, a część przedsięwzięć jest finansowana z innych niż fundusze strukturalne źródeł.
3. Portfele powinny zakładać jak najszerze partnerstwo z liderem w postaci jednostki samorządu terytorialnego, bądź wyjątkowo innego podmiotu o dużym potencjale organizacyjnym. Wśród pozostałych partnerów powinni znaleźć się m.in. przedsiębiorcy, organizacje pozarządowe, partnerzy społeczni i gospodarczy.
4. Procedura oceny powinna zawierać element negocjacji, tzn. zakładać możliwość usuwania przedsięwzięć zbędnych i dodawania brakujących z punktu widzenia instytucji przyznającej dofinansowanie.
5. Po wyborze beneficjent byłby zobowiązany do realizacji wszystkich przedsięwzięć, zgodnie z przyjętym harmonogramem (przedkładana dokumentacja techniczna pojedynczych przedsięwzięć poddawana byłaby już jedynie ocenie formalnej). Do ustalenia pozostaje kwestia dopuszczalnej elastyczności na etapie wdrażania, tzn. ustalenia zasad na wypadek niezrealizowania części projektów, nieosiągnięcia wskaźników. Decyzja o cofnięciu dofinansowania dla całego portfela musiałaby być ostatecznością, gdyż byłoby to bardzo drastyczne posunięcie.
6. Problemy organizacyjne przy takiej ścieżce wyboru i realizacji byłyby nieuniknione a czas potrzebny na realizację długi. Oznacza to, że wybór portfela byłby jednoznaczny z objęciem go opieką ze strony instytucji wdrażającej i wspomaganiem, prowadzeniem realizacji na każdym etapie. Wybór do dofinansowania musiałby się odbyć na możliwie wczesnym etapie wdrażania programu by nie pojawiła się presja czasowa związana ze zbliżającym się końcem okresu kwalifikowalności⁷³.
7. Powodzenie takiej koncepcji wymaga łączenia projektów miękkich z twardymi czyli też łączenia dofinansowania EFS i EFRR. Najłatwiejszym rozwiązaniem tej kwestii byłby powrót do programów wielofunduszowych na kształt ZPORR i wydzielenie w ich ramach puli ogólnej, „ponadpriorytetowej”.
8. Kwestią problemową byłoby również umiejscowienie takiej koncepcji w istniejących ramach prawnych, ale już obecnie realizowane są koncepcje stanowiące namiastkę proponowanego rozwiązania i przyjmują one różne formy:
 - a. Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne w ramach RPO Województwa Pomorskiego – bazują na pomysły noty intencyjnej a ostatecznie doprowadzają do jednego wniosku

⁷² Planowanie w perspektywie kilku lat nie jest łatwym zadaniem, poza tym wiele czynników wpływających na tempo wdrażania programów w obecnej perspektywie miało charakter niezależny, m.in. opóźnienia w tworzeniu aktów legislacyjnych (przede wszystkim w obszarze pomocy publicznej i ocen oddziaływania na środowisko), zainteresowanie beneficjentów.

⁷³ Mimo niewątpliwych problemów mogłoby się jednak okazać, że nakład pracy ze strony instytucji wdrażających byłby mniejszy niż w przypadku obsługi setek wniosków na etapie oceny z których dofinansowanie otrzymuje kilkadziesiąt – co jest powszechnym zjawiskiem w obecnej perspektywie.

aplikacyjnego w oparciu o jedno studium wykonalności - formalnie w myśl ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju stanowią projekty konkursowe⁷⁴.

- b. Programy Rozwoju Subregionów w ramach RPO Województwa Śląskiego – portfele projektów bazujące na osobnych wytycznych IZ, łączące wsparcie kilku priorytetów i działające na podstawie partnerstwa wszystkich JST z danego podregionu, dla każdego projektu składany jest osobny wniosek o dofinansowanie i podpisana jest osobna umowa – formalnie w myśl uzppr każdy PRS stanowi projekt systemowy⁷⁵.
- c. Projekt kluczowy *Rozwój infrastruktury turystycznej subregionu południowego* – na projekt składa się 29 zadań realizowanych przez poszczególne samorządy terytorialne podregionu, dla każdego zadania składany jest osobny wniosek o dofinansowanie i podpisana jest osobna umowa – formalnie w myśl uzppr każdy PRS stanowi projekt indywidualny⁷⁶.

5.3 Wnioski i rekomendacje z badania

⁷⁴ *Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne w ramach RPO WP – przykład podejścia zintegrowanego*, R. Matczak, prezentacja na posiedzeniu grupy roboczej ds. polityki regionalnej w ramach KK NSRO.

⁷⁵ Projekty zintegrowane realizowane w ramach RPO WSL, T. Kupiec, prezentacja na posiedzeniu grupy ds. koordynacji i komplementarności w ramach KK NSRO.

⁷⁶ Ibidem.

Lp.	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja (strona w raporcie)	Adresat rekomendacji	sposób wdrożenia	Termin realizacji
Rekomendacje kluczowe (dotyczące istotnych kwestii realizacji programu, w sposób znaczący wpływających na jego skuteczną i efektywną realizację)					
1	Wnioski z IDI pozwalają zauważyć zjawisko ograniczania się do „własnego podwórka” pracowników IP PO KL(R), braku woli, bądź wystarczających kompetencji, świadomości do myślenia o komplementarności w szerszym aspekcie – innych programów, funduszy. (5.1.5, s.40) Na etapie programowania wsparcia PO KL(R) brakuje wiedzy odnośnie możliwości potencjalnej komplementarności z innymi programami. (5.2.1, s.44)	<u>Zespół roboczy ds. komplementarności</u> musi zacząć funkcjonować i spełniać swoją rolę. Rolą Zespołu powinna być cykliczna praca w zakresie corocznego programowania i wdrażania. W skład zespołu powinny wchodzić osoby mające w zakresie obowiązków przygotowywanie naborów, określanie ich zakresu i ramowych warunków - pracownicy IP PO KL(R), IZ RPO WM, PROW. Wskazany jest również udział pracownika Wydziału Koordynacji i Ewaluacji Programów współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej oraz Wydziału Programowania Rozwoju Regionalnego. Zespół powinien się spotykać przynajmniej dwa razy do roku. Pierwsze spotkanie powinno służyć zaprezentowaniu planów poszczególnych instytucji na kolejny rok, tzn. planowanych naborów, zakresu wsparcia – projektów których się spodziewamy, celów które mają zostać osiągnięte, wstępnych przemyśleń odnośnie komplementarności, która może w związku z tym zaistnieć z innymi programami. (5.2.3, s.52)	IP PO KL(R), IZ RPO WM	Niezwłoczne powołanie składu i organizacja pierwszego posiedzenia przed przyjęciem planów działania na 2011	IV kwartał 2010
2	Jako niepełną należy ocenić wiedzę pracowników IP PO KL(R) odnośnie dotychczas stosowanych mechanizmów komplementarności i efektów ich wdrożenia. Co powoduje, że brakuje bazy, podstaw do konstruowania mechanizmów na kolejny rok (5.2.1, s.45)	IPII powinna <u>przygotowywać raport o komplementarności</u>, dokument który prezentowałby możliwie szczegółowe (w stosunku do nakładów pracy jakie trzeba by poświęcić) informacje o komplementarności wśród projektów realizowanych w PO KL(R). Ogólnie rzecz biorąc dokument powinien prezentować analizę zarówno ilościową (np. punktacja poszczególnych projektów za kryterium komplementarności, wpływ jaki ma ono na ostateczną ocenę i ewentualny sukces – dofinansowanie, w zależności od działania, naboru, przyjętej wagi) jak i jakościową (ocena na próbie, studiach przypadku „jakości” komplementarności w projektach, zarówno założeń przyjętych we wniosku jak i efektów realizacji) (5.2.3, s.52)	IP PO KL(R), IZ RPO WM, MJWPU	Przygotowanie raportu przez MJWPU	I kwartał 2011

Lp.	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja (strona w raporcie)	Adresat rekomendacji	sposób wdrożenia	Termin realizacji
3	na etapie konstrukcji kryteriów komplementarności dla PO KL(R) trzeba brać pod uwagę, że podobne kryteria mogą występować po drugiej stronie, w innych programach (5.2.3, s.60)	warto rozważyć pomysł wprowadzenia w procedury wdrażania RPO WM dokumentów odpowiadających planom działania dla priorytetów w PO KL(R), tzw. <u>rocznego planu działania RPO</u> Przed wszystkim jako odpowiednik planów działania w PO KL(R) projekt takiego dokumentu stanowiłby skonkretyzowaną podstawę do dyskusji Zespołu o zapewnieniu komplementarności programów w kolejnym roku (5.2.3, s.52)	IZ RPO WM	Przygotowanie roboczego dokumentu na potrzeby spotkania zespołu roboczego ds. komplementarności	IV kwartał 2010
4	Wśród dotychczas dofinansowanych projektów trudno doszukać się zjawiska komplementarności. Beneficjenci nie wydają się starać o zdobycie dodatkowych punktów na ocenie za kryterium komplementarności. Powszechne są kłopoty z interpretacją kryterium komplementarności i nawet gdy we wniosku znajdzie się zapis, że projekt jest komplementarny to analiza dokumentacji pokazuje, że komplementarności faktycznie nie ma. (5.1.5, s.39) [nawet gdy] pomiędzy wymienianymi projektami brakuje faktycznej komplementarności [są one] pozytywne ocenianie względem kryterium komplementarności przez ekspertów (niedostateczna wiedza ekspertów). (5.1.3, s.27)	wskazane jest przygotowanie materiału, <u>publikacji informacyjnej</u> na temat komplementarności. Dokument powinien pełnić funkcję swoistego uzupełnienia dla SzOP PO KL w części odpowiadającej komponentowi regionalnemu. Informacje powinny obejmować definicję komplementarności, przedstawienie obszarów komplementarności dla każdego (pod)działania PO KL(R), tzn. działań innych programów w których możliwa jest realizacja projektów komplementarnych wobec projektów danego działania PO KL(R), wyjaśnienie na czym może polegać komplementarność pomiędzy wskazanymi typami projektów (wykorzystanie rezultatów, wspólna funkcja, użytkownicy) oraz przykłady – dobre praktyki, jeżeli funkcjonują. (5.2.3, s.53)	IP PO KL(R)	Przygotowanie materiału we współpracy z IZ RPO WM, w pierwszej kolejności dla działań najbardziej aktualnych ze względu na ogłaszane nabory	I kwartał 2011
5	świadomość i decyzje ekspertów – osób które de facto stanowią samodzielny, niekontrolowany filtr odsiewający projekty dobre od złych mogą znacząco różnić się od sposobu w jaki komplementarność postrzega IP PO KL(R) (5.2.3, s.53)	Zagadnienie komplementarności musi być wyeksponowanym elementem <u>szkoleń dla ekspertów oceniających projekty</u> z uwzględnieniem elementów wskazanych powyżej w kontekście materiału informacyjnego. Dodatkowo warto rozważyć możliwość powierzenia oceny kryteriów komplementarności osobom posiadającym kompleksową wiedzę w zakresie rozwoju regionalnego a nie wąską specjalizację w ramach EFS (5.2.3, s.54)	IP PO KL(R)	Wprowadzenie tematu komplementarności do szkoleń	Od IV kwartał 2010

Lp.	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja (strona w raporcie)	Adresat rekomendacji	sposób wdrożenia	Termin realizacji
6	Literatura wskazuje, że również wnioskodawcy, mimo częstego poczucia wystarczającego poinformowania o tym co to jest komplementarność, o korzyściach jakie daje realizacja projektów komplementarnych, w rzeczywistości nie wykazują się odpowiednim rozumieniem projektów komplementarnych (5.2.3, s.53)	Zasada komplementarności powinna być promowana w ramach <u>działań informacyjnych kierowanych do beneficjentów</u> , w szczególności takich jak szkolenia czy spotkania informacyjne. Na szkoleniach powinny być prezentowane dobre praktyki projektów komplementarnych (5.2.3, s.52)	IP PO KL(R)	Wprowadzenie tematu komplementarności do działań info-promo	Od I kwartał 2011
7	W obowiązującym dla PO KL(R) formularzu wniosku o dofinansowanie nie ma miejsca / pola na zawarcie informacji o komplementarności. W instrukcji wypełniania wniosku o dofinansowanie projektu nie pojawia się słowo „komplementarność”. (5.2.3, s.54)	Wskazane byłoby <u>dołączanie informacji do instrukcji wypełniania wniosku o dofinansowanie projektu</u> precyzującej w których polach wniosku (proponuje się pkt. 3.3 i/lub pkt. 3.4) i w jakim formacie powinny być przedstawiane dane dotyczące komplementarności (5.2.3, s.54)	IP PO KL(R)	Dla wszystkich naborów z kryterium komplementarności do dokumentacji konkursowej powinna być dołączana dodatkowa informacja na www.	Od IV kwartał 2010
8	Kryteria te mają dość ogólną formę nie przekazującą z czym i w jaki sposób należy / warto być komplementarnym. Mimo ogólnej treści kryteria różnią się między sobą co może być wyrazem pewnej niekonsekwencji. Kryteria pomijają niektóre działania, które jak wykazuje analiza, posiadają potencjał komplementarności (5.2.1, s.44)	<u>Stosowane kryterium strategiczne powinno być doprecyzowane</u> co do rozumienia projektów z którymi można wykazać komplementarność, sposobu pojmowania komplementarności, punktowania. Konstruując je trzeba również uwzględnić kwestię ogólnej punktacji grupy kryteriów, oraz innych kryteriów które są powiązane, odnoszą się również pośrednio do kwestii komplementarności. (5.2.3, s.56)	IP PO KL(R)	Zapisy doprecyzowanego kryterium powinny być wprowadzone w planach działania na kolejny rok	Od I kwartał 2011
9	Zdaniem wykonawcy skupić należy się na kryteriach które oficjalnie nie są uznawane za mechanizmy zapewniania komplementarności (nie są wymieniane w części G planów działania) a jednak w sytuacji skoordynowanego podejścia w ramach kilku działań, programów mogą prowadzić do powstawania dodatkowych efektów synergii. Pierwsze z nich to kryteria prowadzące do koncentracji terytorialnej na obszarach z pewnych powodów uznanych za priorytetowe. (5.2.2, s.47)	Proponuje się dedykowane konkursy – w oparciu o kryterium dostępu – dla wyznaczonych obszarów priorytetowych m.in. w działaniach 6.1, 6.2, 7.1, 7.2, 8.1, 9.1, 9.3. A ze strony RPO WM m.in. w zakresie wsparcia dla przedsiębiorców, rewitalizacji, infrastruktury społecznej czy społeczeństwa informacyjnego. Uzupełnieniem dla kryterium dostępu, wymuszającego koncentrację może być kryterium strategiczne zapewniające bezpośrednią komplementarność w kształcie opisanym powyżej. (5.2.3, s.58)	IP PO KL(R), IZ RPO WM, PKM, KM	Ogłoszenie konkursów dedykowanych wymaga wcześniejszego określenia priorytetów na poziomie samorządu (poziom komitetów monitorujących wydaje się wystarczający)	I kwartał 2011

Lp.	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja (strona w raporcie)	Adresat rekomendacji	sposób wdrożenia	Termin realizacji
10	Drugi przypadek to koncentracja tematyczna, przedmiotowa na określonych priorytetach województwa. (5.2.2, s.47)	Przedmiotem zainteresowania koncentracji tematycznej (mechanizm jak w przypadku koncentracji terytorialnej) powinny być kluczowe branże gospodarki województwa, na których można skupić wsparcie w zakresie szkoleń dla przedsiębiorców (8.1.1, 8.1.2 PO KL), nawiązywania kooperacji przedsiębiorców z sektorem B+R (8.2 PO KL), ale także kształcenia zawodowego i ustawicznego (9.2, 9.3 PO KL). Skoordynowane wsparcie z RPO WM powinno obejmować wsparcie m.in.: wsparcie sektora B+R, budowę sieci nauka – gospodarka, rozwój przedsiębiorczości oraz wspieranie powiązań kooperacyjnych (1.1, 1.2, 1.5, 1.6 RPO WM). (5.2.3, s.58)	IP PO KL(R), IZ RPO WM, PKM, KM	Ogłoszenie konkursów dedykowanych wymaga wcześniejszego określenia priorytetów na poziomie samorządu (poziom komitetów monitorujących wydaje się wystarczający)	I kwartał 2011
Rekomendacje horyzontalne (wykraczające poza program będący przedmiotem ewaluacji)					
11	Zapisy dokumentów programowych (PO KL i SzOP PO KL) odnośnie komplementarności są na zbyt dużym poziomie ogólności by mogły stanowić podstawę do operacjonalizacji zagadnienia komplementarności. W kontekście bardziej satysfakcjonujących zapisów innego programu – RPO WM, zarządzanego regionalnie, można postawić tezę, iż problem komplementarności i koordynacji wsparcia byłby lepiej adresowany gdyby wsparcie EFS również zostało bardziej zregionalizowane. (5.1.5, s.39)	Proponuje się by w przyszłej perspektywie finansowej UE wsparcie EFS zostało zregionalizowane na kształt obecnych RPO. W kontekście propozycji portfeli projektów, wskazane byłoby wręcz zintegrowanie na poziomie regionów wsparcia EFS i EFRR w ramach jednego programu operacyjnego tworzonego i zarządzanego przez samorząd województwa. (5.1.5, s.40)	MRR, KK NSRO	Działaniem możliwym ze strony Polski jest aktywny udział w debacie o przyszłości Polityki Spójności a potem właściwe programowanie kolejnych NSRO	2011-2013
12	System wskaźników PO KL w dość sztywny sposób ustala priorytety w ramach których regionalne programowanie jest już mocno ograniczone i w zasadzie jego naczelnym celem jest pilnowanie by wypełnić wskaźniki. A te w żaden sposób nie promują podejścia komplementarnego jak i dopasowania do regionalnych potrzeb (5.2.1, s.46)	W przyszłej generacji programów (szczególnie jeżeli EFS pozostanie odrębne od EFRR) niezbędne będzie wskazanie określonych rezultatów, które zostaną osiągnięte w ramach innych inwestycji, ale na skutek wsparcia EFS i odwrotnie rezultatów które mają być osiągnięte w programie wspieranym z EFS, ale wymagają wsparcia innymi projektami. Powinno to doprowadzić do powstania listy wskaźników charakteryzujących, kwantyfikujących komplementarność (5.2.3, s.60)	MRR, KK NSRO	Działaniem możliwym ze strony Polski jest aktywny udział w debacie o przyszłości Polityki Spójności a potem właściwe programowanie kolejnych NSRO	2011-2013

Lp.	Wniosek (strona w raporcie)	Rekomendacja (strona w raporcie)	Adresat rekomendacji	sposób wdrożenia	Termin realizacji
13	obecny stan zaawansowania wdrażania programów poważnie ogranicza pole możliwych działań. Nie można mówić o dostosowaniu kryteriów bądź synchronizowaniu harmonogramów naboru wniosków w działaniach gdzie środki zostały już zaangażowane (5.2.1, s.46)	Programując na potrzeby następnego okresu trzeba na bazie wcześniej ustalonych potencjalnych obszarów komplementarności koordynować harmonogramy naborów wniosków, tak by uniknąć spotykanej obecnie sytuacji, że w zasadzie nie ma projektów z którymi beneficjenci mimo dobrej woli mogliby wykazać komplementarność (5.2.3, s.61)	IP PO KL(R), IZ RPO WM	Działanie możliwe do wdrożenia na etapie programowania interwencji w kolejnej perspektywie finansowej UE	2013-
14	Jedną z głównych barier realizacji projektów komplementarnych może być jednak konkursowy tryb wyboru projektów i związana z nich idea oceniania każdego projektu samodzielnie i pojedynczo (5.2.3, s.61).	W przyszłości należy wdrożyć nabory i ocenę całych portfeli powiązanych projektów (projektów zintegrowanych) zamiast pojedynczych przedsięwzięć. Portfel projektów powinien być dokumentem o charakterze strategicznym pokazującym logikę interwencji dla danego obszaru, wspólne cele i powiązania pomiędzy przedsięwzięciami (5.2.3, s.61).	IP PO KL(R), IZ RPO WM, MRR	Działanie możliwe do wdrożenia na etapie programowania interwencji w kolejnej perspektywie finansowej UE, może wymagać zmian legislacyjnych	2013-

6 Aneksy

6.1 Studia przypadków

Celem przeprowadzenia studiów jest ocena poziomu komplementarności, który został osiągnięty przez dotychczasowe działania. Analizując poszczególne zapisy dotyczące komplementarności na poziomie wniosków, skupiono się głównie na wkomponowaniu komplementarności w szerszy niż tylko ten opisany we wniosku aspekt działań beneficjenta oraz na samym sposobie zapisu działań komplementarnych, pozwalających na ocenę tego kryterium.

Studium przypadków zostało przeprowadzone w oparciu o dostępne w Mazowieckiej Jednostce Wdrażania Programów Unijnych wnioski, które otrzymały punkty strategiczne za kryterium komplementarności. Do analizy zostały wybrane wnioski tylko z tych naborów, w których zaplanowana została ocena projektów w kryterium komplementarności.

W trakcie realizacji badania, zidentyfikowane zostały następujące nabory, w których wystąpiło kryterium komplementarności:

Priorytet VII

1/POKL/7.2.1/2010

Priorytet VIII

1/POKL/8.1./2010

Priorytet IX

1/POKL/9.1.1/2009

1/POKL/9.1.1/2010

1/POKL/9.1.2/2009

1/POKL/9.2/2009

1/POKL/9.3/2009

W okresie, w którym było realizowane badanie, wnioski w naborach w Priorytecie VII i VIII, były właśnie oceniane. W związku z tym faktem nie było możliwości wyłonienia pozytywnie ocenionych wniosków w kryterium komplementarności. Dlatego do dalszego badania nie wykorzystano wniosków konkursowych z priorytetu VII i VIII.

W priorytecie IX w naborach, w których stosowano kryterium komplementarności, zidentyfikowano następującą liczbę wniosków, która została oceniona ze względu na tym kryterium:

lp	nabór	Liczba wniosków pozytywnie ocenionych	W tym liczba wniosków ocenionych na kryterium komplementarności
1	1/POKL/9.1.1/2009	97	12
2	1/POKL/9.1.1/2010	67	7
3	1/POKL/9.1.2/2009	160	35
4	1/POKL/9.2/2009	45	7
5	1/POKL/9.3/2009	8	1

W celu wybrania najciekawszych przykładów komplementarności wszystkie wnioski, które zostały pozytywnie ocenione w kryterium komplementarności, zostały przejrane w siedzibie MJWPU w Warszawie. Spośród nich, wyłoniono próbę 9 wniosków do dalszej analizy, z czego w efekcie – do opracowania studiów przypadku wybrano 4 wnioski.

Oprócz wniosków konkursowych, do analizy zostały również wybrane dwa wnioski systemowe z Priorytetu VIII Regionalne kadry gospodarki, działania 8.2. Transfer wiedzy, poddziałanie 8.2.2. Regionalne strategie informacji. Podobnie jak w przypadku wniosków konkursowych, tylko w tym priorytecie udało się zidentyfikować wnioski, w których występowało kryterium komplementarności.

W toku dalszej analizy, do przybliżenia zagadnienia komplementarności w komponencie regionalnym PO KL, zostało wytypowane 5 wniosków, na podstawie których zostały opracowane studia przypadku.

Zakres studiów obejmuje:

- przedstawienie założeń działania w ramach którego realizowany był projekt PO KL(R),
- przedstawienie kontekstu w którym realizowany jest projekt, tzn. charakterystyki gminy i założeń strategicznych które w niej przyjęto w obszarze realizacji projektu PO KL(R),
- opisanie założeń projektu PO KL(R) oraz projektu(ów) wskazanego jako komplementarny,
- analizę sposobu w jaki beneficjenci opisują kwestię komplementarności we wniosku,
- analizę faktycznie zaistniałej komplementarności
- analizę sposobu w jaki kryterium komplementarności jest oceniane.

WNIOSKI ZE STUDIÓW PRZYPADKU

W kontekście pytań badawczych postawionych w ramach niniejszej ewaluacji, ze studia przypadku dostarczyły następujących spostrzeżeń (najczęściej potwierdzających ustalenia dokonane z wykorzystaniem innych źródeł – przede wszystkim wywiadów indywidualnych i grupowego):

- (1). W ramach przeglądu projektów konkursowych nie stwierdzono, żadnego projektu, który zakładałby komplementarność wewnętrzną pomiędzy priorytetami PO KL. Natomiast projekty zakładające komplementarność wewnętrzną są obecne wśród projektów systemowych, które wzajemnie uzupełniają swoje działania.
- (2). Zidentyfikowano nieliczne projekty komplementarne wobec projektów RPO WM oraz PROW. Najlepszy przykład stanowi komplementarność pomiędzy działaniem 7.2 z RPO WM a poddziałaniem 9.1.1 z PO KL. Najczęściej działania dotyczące edukacji prowadzone są w miejscach wyremontowanych lub zbudowanych w ramach projektów inwestycyjnych z działania 7.2. RPO WM.
- (3). Komplementarność w projektach systemowych wystąpiła tylko w VIII Priorytecie PO KL. W pozostałych Priorytetach nie stwierdzono projektów komplementarnych. Pracownicy MJWPU zgodnie przyznają, że nie ma mechanizmów motywujących instytucje korzystające ze środków w ramach projektów systemowych do przygotowywania projektów komplementarnych.
- (4). W wielu przypadkach, mimo iż we wnioskach o dofinansowanie są opisy dotyczące komplementarności z innymi projektami, w tym z projektami z RPO WM, to nawet pobieżna analiza tych opisów wskazuje, że wnioskowany projekt z projektem przedstawianym jako komplementarny nie ma żadnej wspólnoty celów. Nie można więc mówić w takich sytuacjach o świadomej komplementarności, a raczej o zdobyciu przez wnioskodawcy finansowania różnych przedsięwzięć i inwestycji z różnych źródeł. Poważne obawy budzi nie tylko fakt takiego wypełniania wniosków przez wnioskodawców, ale również pozytywne ocenianie kryterium komplementarności przez osoby oceniające wnioski. Świadczy to o nieprzygotowaniu osób oceniających wnioski do przeprowadzenia oceny kryterium komplementarności.
- (5). Zdarzają się sytuacje, gdy opis komplementarności kończy się tylko na sformułowaniu, że wniosek „spełnia kryteria strategiczne w zakresie komplementarności z inwestycjami zrealizowanymi i planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż EFS”, bez podania nazwy komplementarnego projektu, programu z którego jest finansowany oraz bez wyjaśnienia na czym polega komplementarność. W takich sytuacjach nie ma możliwości sprawdzenia (na etapie oceny wniosku) czy zachodzi komplementarność. Należy więc wprowadzić instrukcje wyjaśniającą, jak budować zapisy dotyczące komplementarności oraz jak oceniać to kryterium.
- (6). Wyrażnie negatywnie na sposób opisywania komplementarności wpływa fakt, iż nie istnieją żadne ustalenia odnośnie tego gdzie i jak należy opisywać komplementarność we wniosku o dofinansowanie. W związku z ograniczeniem liczby znaków opisy komplementarności są bardzo lapidarne. Mimo tego mają bardzo zróżnicowaną formę i pojawiają się w różnych punktach wniosku. Należałoby ujednolicić formę i zakres informacji niezbędnych do oceny kryterium komplementarności w projektach PO KL.
- (7). Powszechna jest praktyka powoływania się na komplementarność w PO KL z projektami, które dopiero będą składane do RPO WM lub właśnie zostały złożone, ale nie ma jeszcze decyzji o finansowaniu tych projektów. Taka sytuacja powoduje, że część beneficjentów, chcąc finansować projekty komplementarne z RPO WM albo czeka na ogłoszenie wyników konkursów przeprowadzanych w ramach RPO WM, albo ryzykuje i składa projekty dotyczące zasobów ludzkich, nie mając pewności, że część inwestycyjna projektu zostanie zrealizowana.
- (8). Przegląd kart ocen pokazuje, że komplementarność jest oceniana na zasadzie „zachodzi / nie zachodzi”. Mimo nielicznych projektów komplementarnych, realizowanych dotychczas, widać jednak, że jest to zjawisko którego natężenie / wartość można i należy stopniować. To będzie premiować projekty gdzie dodatkowe efekty synergii są rzeczywiście znaczne w stosunku do projektów gdzie komplementarność jest nieznaczna bądź wątpliwa.

OPIS STUDIÓW PRZYPADKU – PROJEKTY KONKURSOWE**PRIORYTET IX****DZIAŁANIE 9.1.**

Celem działania 9.1. priorytetu IX PO KL jest:

- tworzenie warunków równych szans edukacyjnych poprzez udzielenie wsparcia na rzecz instytucji systemu oświaty oraz osób napotykających na bariery o charakterze środowiskowym, ekonomicznym, geograficznym i zdrowotnym utrudniające lub uniemożliwiające dostęp do usług edukacyjnych,
- wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej instytucji systemu oświaty realizujących kształcenie w formach szkolnych (z wyłączeniem kształcenia osób dorosłych) ukierunkowane na rozwój kluczowych kompetencji oraz wzmocnienie zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia.

W uzasadnieniu Działania 9.1. priorytetu IX czytamy między innymi, że „warunkiem niezbędnym do podniesienia ogólnego poziomu wykształcenia społeczeństwa jest stworzenie warunków powszechnego dostępu do edukacji już od najwcześniejszych etapów wychowania i kształcenia tj. etapu edukacji przedszkolnej. Upowszechnienie edukacji przedszkolnej, a co za tym idzie, wyrównanie szans edukacyjnych dzieci, szczególnie z obszarów wiejskich, wymaga systemowego wdrożenia elastycznych form edukacji przedszkolnej przy jednoczesnym wzmocnieniu działającej sieci ośrodków przedszkolnych i uelastycznieniu ich oferty do rzeczywistych potrzeb dzieci i ich opiekunów. Jednocześnie niezbędne jest również przełamanie barier kulturowych poprzez przekonanie rodziców o znaczeniu wczesnej edukacji dla dalszego rozwoju dziecka i decyzji o skierowaniu dziecka do przedszkola”.

Cele i uzasadnienie działania 9.1. dotyczące dostępności do edukacji przedszkolnej zostały sprecyzowane w Poddziałaniu 9.1.1 Zmniejszenie nierówności w stopniu upowszechniania edukacji przedszkolnej. Celem tego poddziałania jest:

- tworzenie przedszkoli (w tym również uruchamianie innych form wychowania przedszkolnego na obszarach i w środowiskach o niskim stopniu upowszechnienia edukacji przedszkolnej (w szczególności na obszarach wiejskich),
- wsparcie istniejących przedszkoli (w tym również funkcjonujących innych form wychowania przedszkolnego) przyczyniające się do zwiększenia liczby dzieci uczestniczących w wychowaniu przedszkolnym lub jej utrzymania w przypadku placówek zagrożonych likwidacją m.in. poprzez wsparcie dla przedszkoli i innych form wychowania przedszkolnego zagrożonych likwidacją, wydłużenie godzin pracy, uruchomienie dodatkowego naboru dzieci, zatrudnienie dodatkowego personelu itp.,
- opracowanie i realizacja kampanii informacyjnych promujących edukację przedszkolną.

W tak skonstruowane cele wpisały się dwie gminy – beneficjenci priorytetu IX PO KL, które z sukcesem wystąpiły o środki z poddziałania 9.1.1. Ich projekty zostały pozytywnie ocenione w kryterium strategicznym komplementarność.

PRZYPADEK 1 – MIASTO WĘGRÓW

Miasto Węgrów znajduje się w środkowo - wschodniej części województwa mazowieckiego. Położone jest w obrębie tzw. niecki mazowieckiej, w otulinie rzeki Liwiec, lewego dopływu Bugu. Miasto leży w odległości około 80 km na wschód od Warszawy, przy ważnym szlaku komunikacyjnym łączącym stolicę Polski z Drohiczyńem, przy trasie na Siedlce oraz do Wyszkowa nad Bugiem. Węgrów jest ośrodkiem administracyjnym, oświatowym, kulturalnym i gospodarczym regionu.

Gmina miejska Węgrów zajmuje powierzchnię ok. 36 km², w 2009 roku liczyła ok. 12.900 mieszkańców. Położenie geograficzne sprawia, że Węgrów jest położony z dala od znaczących ośrodków edukacyjnych. Brak połączenia kolejowego ze stolicą powoduje, że oferta edukacyjna Warszawy nie jest łatwo dostępna dla mieszkańców miasta.

W mieście istnieje kilka zakładów, które dają jego mieszkańcom zatrudnienie, ale podaż pracy nie pokrywa zapotrzebowania na nią, co powoduje, że stopa bezrobocia w Węgrowie wynosiła na koniec 2009 roku 15,8% przy średniej krajowej 10% i 8% w województwie mazowieckim. Ponieważ bardzo dużą grupę bezrobotnych stanowi młodzież do 25 roku życia (27% ogółu bezrobotnych) oraz osoby z niskim wykształceniem (62% ogółu bezrobotnych), to zagadnienia edukacji oraz wykształcenie mieszkańców uznano za priorytety Węgrowa. Znalazło to swoje odzwierciedlenie w dokumentach strategicznych gminy i powiatu. Diagnozując sytuację w gminie, do słabych stron oświaty zaliczono między innymi nierówny dostęp do edukacji uwarunkowany statusem materialnym, miejscem zamieszkania uczniów i ich rodzin, słabe zabezpieczenie potrzeb dzieci i młodzieży w zakresie wychowania i organizacji czasu wolnego oraz braki w wyposażeniu szkół i placówek oświatowych w pomoce dydaktyczne.

W Strategii Rozwoju Miasta Węgrowa za cel postawiono sobie stymulowanie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego wraz z podniesieniem poziomu życia mieszkańców przez między innymi zwiększenie oferty edukacyjnej i zagospodarowanie wolnego czasu dla dzieci i młodzieży.

Na terenie gminy funkcjonują 3 przedszkola, z których korzysta 65% dzieci w wieku przedszkolnym zamieszkałych na terenie gminy. Oznacza to, że w gminie jest jeszcze 118 dzieci nie objętych wychowaniem przedszkolnym.

Złożony projekt zakładał objęcie opieką przedszkolną większej ilości dzieci, poszerzenie oferty edukacyjnej o atrakcyjne zajęcia dodatkowe i wydłużenie czasu pracy przedszkoli.

W celu realizacji projektu planuje się przeprowadzenie:

1. zajęć dla dzieci z zakresu problematyki równościowej (poznawanie różnych zawodów, kultury krajów europejskich, umiejętności posługiwania się różnymi narzędziami),
2. zapoznanie rodziców z konwencją o prawach dziecka,
3. zajęcia artystyczne dla dzieci – będą to zajęcia dodatkowe, wydłużające o 1 godzinę pracę przedszkola. Zajęcia mają wspierać rodzice, co stanowi formę zaangażowania społecznego rodziców.
4. zajęcia szachowe dla dzieci, które również mają na celu wydłużenie godzin pracy przedszkola, ale również rozwinięcie niezależnych procesów umysłowych u dzieci,
5. zajęcia dla dzieci nie objętych edukacją przedszkolną z terenu Węgrowa, które z różnych przyczyn nie uczęszczają do przedszkola. Zajęcia te będą prowadzona na kanwie programu edukacyjnego „Zabawy fundamentalne”, wspomagającego rozwój dzieci w wieku 0 – 6 lat. Realizacja tego zadania zostanie poprzedzona przeprowadzeniem szkolenia dla 24 nauczycielek.
6. wakacyjne przedszkole – czyli wydłużenie pracy przedszkola o kolejne tygodnie w miesiącu lipcu.

Cały projekt zostanie poprzedzony konferencją dla nauczycieli, rodziców i kadry zarządzającej projektem. W czasie konferencji wykład „Edukacja równościowa wymogiem i szansą wspólnego życia w Zjednoczonej Europie” poprowadzi wykwalifikowany socjolog.

Projekt zakończy się festynem nad Zalewem w Węgrowie dla rodzin dzieci, które wezmą udział w projekcie oraz dla mieszkańców Węgrowa. Festyn obejmie prezentację sceniczną ukazującą dorobek wszystkich grup, ekspozycję prac powstałych w czasie trwania projektu, turniej szachowy, teatrzyk, animacje, występy grupy tanecznej.

Wniosek został złożony w 2010 roku. Działania będą się odbywały od 1.08.2010 do 31.07.2011 roku.

Po analizie wniosku można stwierdzić, że za komplementarne zostały uznane przynajmniej dwa projekty.

Ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, ramach „Priorytetu I - Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmacnianiu konkurencyjności regionów Działanie 1.5 - Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego” miasto Węgrów zrealizowało projekt nr Z/2.14/I/1.4/1888/05 „e-Węgrów”.

W ramach projektu:

- została wykonana kompleksowa informatyzacja Urzędu Miasta, polegała na dostarczeniu sprzętu komputerowego, serwerów, oprogramowania antywirusowego, pakiet biurowy,
- została wykonana budowa czterech sieci teleinformatycznych w budynkach Urzędu Miasta oraz wykonanie połączeń światłowodowych między tymi sieciami,
- dostarczono i wdrożono oprogramowanie do obsługi Systemu Elektronicznego Obiegu Dokumentów,
- dostarczono oprogramowanie do Internetowego Biura Obsługi Interesanta,
- dostarczono zestawy do składania bezpiecznego podpisu elektronicznego,
- dostarczono dwa kioski multimedialne,
- utworzono Centrum Operacyjnego Społeczeństwa Informacyjnego,
- stworzono portal „Wrota Węgrowa”,
- wykonano publiczne punkty dostępu do Internetu

Całkowita wartość projektu wyniosła 740 839,60 PLN. Dofinansowanie z EFRR wyniosło 50% wartości projektu, drugie 50% sfinansował urząd miasta z własnych środków.

Drugi projekt to „Wykorzystanie doliny Liwca do celów turystycznych”. Projekt został dofinansowany ze środków unijnych w ramach Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004-2006, Priorytet I – Rozbudowa i Modernizacja Infrastruktury Służącej Wzmacnianiu Konkurencyjności Regionalnego, Działanie 1.4 – Rozwój turystyki i kultury. Inwestycję prowadziło Miasto Węgrów wraz z Powiatem.

Przedmiotem projektu było:

- wykonanie remontu zbiornika wodnego o powierzchni 8,64 ha,
- uformowanie trzech stawów o powierzchni 1,25 ha w istniejących naturalnych zagłębieniach terenu starorzecza Liwca,
- wykonanie 11 budowli hydrotechnicznych przepławki, przepusty, budowla piętrząca wodę, mnichy),
- budowa ścieżki pieszo - rowerowej o długości 2,36 km,
- budowa i urządzenie dwóch placów zabaw,
- budowa sześciu boisk (koszykówki, siatkówki, kometki),
- budowa dwóch pomostów,
- organizacja 10 stanowisk wędkarskich,
- wytyczenie dwóch miejsc piknikowych
- modernizacja parkingu i budowa dwóch nowych parkingów,
- wykonanie remontu magazynu sprzętu wodnego.

Termin rozpoczęcia realizacji projektu nastąpił 06.09.2006r., natomiast zakończenie realizacji projektu przypadło na 01.12.2007r.

Komplementarność tych projektów polega na tym, że w przypadku projektu „e-Węgrowiec”, na portalu „Wrota Węgrowa” finansowanego ze środków EPRR, będzie prowadzona promocja projektu „Otwarte przedszkole”, finansowanego z PO KL. Portal będzie wykorzystywany jako miejsce, gdzie będą umieszczane ogłoszenia dotyczące inicjatyw realizowanych w ramach projektu.

W przypadku drugiego projektu, „Wykorzystanie doliny Liwca do celów turystycznych”, komplementarność będzie polegała na tym, że na wyremontowanych w ramach ZPORR obiektach, zostanie przeprowadzony festyn na świeżym powietrzu, podsumowujący projekt.

[ocena komplementarności]

Mamy tu przykład komplementarności międzyokresowej oraz międzyfunduszowej.

Ten przykład pokazuje zastosowanie w celu komplementarności dwóch (a nawet trzech projektów), z których dwa były już zakończone. Jest to przykład efektywnego wykorzystania powstałej już infrastruktury (w tym przypadku portalu internetowego oraz terenów rekreacyjnych), finansowanej ze środków UE w poprzednim okresie programowania.

Pojawia się jednak pytanie dotyczące spójności celów projektów komplementarnych. Przyjmujemy, że komplementarność⁷⁷ to synergia i wzajemne uzupełnianie się świadomie podejmowanych działań przez skierowanie strumienia wsparcia na ich realizację dla efektywniejszego rozwiązania problemu bądź osiągnięcia założonego celu na poziomie – w tym przypadku – lokalnym. Portal www.komplementarnosc.eu wyróżnia 3 typy projektów komplementarnych:

- **Typ A – uzupełnianie się projektów** – projekty uzupełniają się przedmiotowo lub przestrzennie, a osiągnięcie efektów poszczególnych projektów nie jest uzależnione od realizacji drugiego z projektów;
- **Typ B – niesymetryczne dopełnianie się projektów** – jeden z projektów jest dopełnieniem drugiego (przedmiotowo lub przestrzennie), co oznacza, iż drugi projekt nie osiągnie efektów bez realizacji pierwszego;
- **Typ C – symetryczne dopełnianie się projektów** – projekty wzajemnie się dopełniają (przedmiotowo lub przestrzennie), tzn. żaden z nich nie osiągnie zamierzonych efektów bez realizacji drugiego.

Stosując taką typologię projektów komplementarnych możemy odpowiedzieć sobie na pytanie, w jakim typie komplementarności znajduje się analizowany przypadek.

Po pierwsze należy się zastanowić, czy projekt „Otwarte przedszkole – drogą do rozwoju i wyrównywania szans” udałoby się zrealizować bez pozostałych projektów. Prawdopodobnie, bez istnienia portalu „Wrota Węgrowa” informacje o projekcie i tak udałoby się przekazać opinii publicznej miasta, czy to za pomocą prasy lokalnej, czy plakatów. Zresztą we wniosku zostały wymienione także te źródła, a portal „Wrota Węgrowa” miał być jedną z kilku form promocji projektu. Festyn na zakończenie projektu prawdopodobnie mógłby się odbyć w innych miejscach niż zmodernizowany w ramach projektu „Wykorzystanie doliny Liwca do celów turystycznych” obszar rekreacyjny nad zalewem na rzece Liwiec. A więc wszystko wskazuje na to, że mamy do czynienia z Typem A, gdzie osiągnięcie poszczególnych efektów nie jest uzależnione od realizacji drugiego projektu – projekty uzupełniają się.

Z drugiej strony, portal „Wrota Węgrowa” powstał w ramach projektu „e-Węgrów” właśnie po to, by między innymi informować mieszkańców gminy o ważnych wydarzeniach czy projektach które są realizowane na obszarze gminy. Tereny nad zalewem zmodernizowano też właśnie w tym celu, aby

⁷⁷ Mechanizmy zapewnienia komplementarności działań pomiędzy Europejskim Funduszem Społecznym a Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego, materiał Ministerstwa Rozwoju Regionalnego RP.

mieszkańcy miasta mieli tereny, na których można wypocząć, czy gdzie można zorganizować na przykład festyn miejski.

Z powyższego wywodu wynika wyraźnie, że komplementarność między projektami zachodzi, choć wszystkie wskazane we wniosku projekty nie miały wspólnego celu bezpośredniego. Każdy z projektów powstał w innym celu, niemniej należy zaznaczyć, że cele, dla których powstały te projekty, uzupełniają się w sposób pośredni. Oznacza, to, że portal „Wrota Węgrowsa” nie powstał tylko w celu promocji projektu „Otwarte przedszkole”, ale między innymi w celu promocji podobnych inicjatyw jak projekt „Otwarte przedszkole”. Podobnie rzecz się ma z projektem „Wykorzystanie doliny Liwca do celów turystycznych”.

Podsumowując, projekt zakłada komplementarność międzyokresową i międzyprogramową, pomiędzy PO KL a EPRR i ZPORR. Projekty z programów EPRR i ZPORR zostały już zakończone i służą jako dopełnienie w kolejnych wnioskach składanych przez beneficjenta.

PRZYPADEK 2 – GMINA HALINÓW

Gmina Halinów położona jest w centralnej części województwa mazowieckiego. Wschodnia część gminy sąsiaduje z gminą Dębe Wielkie, od północy graniczy z poligonem wojskowym na terenie gminy Zielonka, od zachodu z miastem Sulejówką i od południa z gminą Wiązowna. Od 1 stycznia 1999 roku, w związku z nowym podziałem administracyjnym kraju, gmina Halinów wchodzi w skład powiatu mińskiego. Gmina zajmuje obszar 6309 ha (w tym obszar miasta – 284 ha). Według stanu na dzień 31 grudnia 2006 roku na terenie gminy zamieszkuje 12 tys. osób, w tym w mieście Halinów – ponad 3 tys. osób.

Gmina położona jest w odległości 10 km na wschód od granic Warszawy i zajmuje strategiczne położenie w transeuropejskim korytarzu transportowym Zachód-Wschód oraz w paśmie podwyższonej aktywności gospodarczej wzdłuż jednego z głównych kierunków rozwoju aglomeracji warszawskiej. Przez teren gminy przebiegają ważne szlaki komunikacyjne o znaczeniu transeuropejskim relacji: Berlin - Poznań - Warszawa - Terespol – Moskwa. Są to: odcinek drogi krajowej Nr 2 Świecko-Poznań-Warszawa-Siedlce-Terespol oraz odcinek linii kolejowej E-20 Kunowice-Poznań-Warszawa-Siedlce-Terespol (na terenie gminy znajdują się dwa przystanki osobowe).

Uzupełnieniem powiązań komunikacyjnych gminy Halinów z otoczeniem jest droga wojewódzka nr 637 (Warszawa-Węgrów) oraz droga wojewódzka Nr 721 (Józefów-Wiązowna-Duchnow-Brzeziny). Wyżej wymienione szlaki komunikacyjne sprawiają, że gmina posiada dogodne połączenia z Warszawą, która stanowi dla jego mieszkańców miejsce pracy, źródło korzystania z szeroko rozumianych usług oraz spędzania czasu wolnego. Od pewnego czasu obserwuje się wzrost zainteresowania mieszkańców Warszawy zamieszkiwaniem na terenie gminy Halinów. Wyrazem tego jest stały wzrost liczby ludności gminy, spowodowany migracjami. W latach 1994-2004 (stan na dzień 31 marca 2004) liczba mieszkańców wzrosła o 10,5%. O wzroście liczby mieszkańców świadczy o także liczba wydanych pozwoleń budowlanych. Otóż w latach 1997-2002 wydano łącznie 3360 pozwoleń na budowę, w tym 922 na budowę budynków mieszkalnych. Efektem tego zainteresowania jest rozwój połączeń komunikacyjnych z Warszawą – obecnie mieszkańcy mogą korzystać z oferty MZA, PKS oraz prywatnego transportu autobusowego.

Gmina Halinów, z racji swego korzystnego położenia, jest miejscem dużej aktywności gospodarczej. Większość podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie gminy to podmioty małe, zatrudniające poniżej pięciu osób. Są to z reguły powstałe w ostatnich latach firmy prywatne w sferze: handlu (295 podmiotów), usług (312 podmiotów), produkcji (76 podmiotów), transportu (76 podmiotów), gastronomii (15 podmiotów). Ich wzrastająca liczba (prawie dwukrotny wzrost w ciągu ostatnich siedmiu lat) świadczy o wysokiej dynamice rozwoju przedsiębiorczości na terenie gminy Halinów. Wśród wielu zakładów przemysłowych funkcjonujących na terenie Gminy wymienić można:

- Colgate-Palmolive Poland Sp. z o.o. (największy zakład, zatrudniający 512 pracowników),
- Meble Furniture (137 pracowników),
- PPHU „MARCIN DEKOR” (32 pracowników),
- Piekarnia „MEGMA” (35 pracowników),
- Zakład Garmażeryjny Henryk Miśko (17 pracowników),
- PPHU „NOSTA” Stanisław Nowak (14 pracowników),
- Mercor Spółka Jawna Robert i Krzysztof Morawscy (15 pracowników),
- Browar Mazowiecki Ireneusz Piasecki (10 pracowników).

Ponadto na terenie gminy zlokalizowany jest Bank Spółdzielczy, Agencja Banku PKO BP oraz instytucje ubezpieczeniowe.

Rolnictwo w gminie Halinów nie stanowi dominującej formy otrzymywania dochodów, a ma raczej charakter uzupełniający. W związku z tym, grunty rolne mogą stanowić potencjalną rezerwę terenów pod rozwój funkcji mieszkaniowych i nieuciążliwej dla środowiska przyrodniczego działalności gospodarczo-usługowej.

Gmina prowadzi dwa przedszkola publiczne, które funkcjonują w budynkach zespołów szkół. Ponadto gmina wyremontowała lokale nadające się na cele oświatowe i zorganizowała w nich różne formy

wychowania przedszkolnego, tworząc łącznie 145 nowych miejsc dla dzieci. Po przeprowadzeniu przez urząd gminy analiz demograficznych i prognoz dotyczących edukacji dzieci 6 letnich, zapewnienia wychowania przedszkolnego dzieciom 5 letnim i dostępu do edukacji przedszkolnej dzieciom 3 i 4 letnim stwierdzono, że w związku z dynamicznym przyrostem nowych mieszkańców w gminie, poziom uczestnictwa w różnych formach wychowania przedszkolnego będzie się pogarszał.

Jest to też związane z tym, że już dzisiaj większość dzieci nie biorących udziału w żadnych formach wychowania przedszkolnego, pochodzi z terenów wiejskich.

W związku z powyższym urząd gminy złożył w Mazowieckiej Jednostce Wdrażania programów Unijnych dwa wnioski. Jeden z nich, adresowany do PO KL, Priorytet IX, działanie 9.1., poddziałanie 9.1.1. nosi tytuł „Szansa dla przedszkolaka”.

Celem tego wniosku jest stworzenie warunków równych szans rozwojowych przez zwiększenie stopnia dostępności do przedszkola oraz upowszechnienia edukacji przedszkolnej dla rozwoju dziecka. W celu realizacji tak postawionego celu ogólnego, projekt zakłada upowszechnianie wiedzy o znaczeniu edukacji przedszkolnej dla rozwoju dziecka i wyrównywania szans edukacyjnych, wzrost dostępności do przedszkoli przez otwarcie nowych oddziałów przedszkolnych, organizację bezpłatnych zajęć o charakterze kompensacyjnym i korekcyjnym (muzycznych, ruchowych i logopedycznych), zmianę postaw rodziców przez działania wywołujące ich kompetencje wychowawcze.

Cały projekt będzie realizowany przez 3 lata (2010 – 2013) i obejmie swoim zasięgiem całą gminę Halinów. Działania skierowane są zarówno do rodziców, jak i do dzieci.

Działania skierowane do rodziców to:

- wykłady na temat znaczenia edukacji przedszkolnej dla rozwoju dziecka i osiągnięcia dojrzałości szkolnej,
- broszury informacyjne dotyczące wspomnianej problematyki, zawierające propozycję literatury dla rodziców oraz listę placówek oferujących pomoc,
- konsultacje psychologiczne i specjalistyczne dla rodziców,
- zajęcia otwarte dla rodziców, mające na celu zapoznanie rodzica z warsztatem pracy nauczyciela przedszkolnego oraz warsztatu pracy z małym dzieckiem,
- warsztaty umiejętności wychowawczych,
- szkolenie dotyczące przełamywania stereotypów ról kobiet i mężczyzn.

Warunkiem udziału rodziców w projekcie będzie ich aktywny współudział w tworzeniu i organizacji zajęć przedszkolnych przez pomoc w transporcie zakupów materiałów na zajęcia, sprzątanie po zajęciach lub pomoc w organizacji zajęć z dziećmi.

Działania skierowane do dzieci to:

- uruchomienie nowych oddziałów wychowania przedszkolnego (dwa nowe, 12 godzinne oddziały wychowania przedszkolnego),
- uruchomienie klubów przedszkolaka, dla dzieci nie objętych żadną formą wychowania przedszkolnego,
- wsparcie już istniejących przedszkoli o zajęcia specjalistyczne (muzyczno – ruchowe, logopedyczne i z języka angielskiego)
- wsparcie metodyczne nauczycieli wychowania przedszkolnego przez pomoc doradcy metodycznego oraz organizację seminariów szkoleniowych.

Wniosek został złożony w 2010 roku. Działania rozpoczną się 1 stycznia 2011 i będą trwały do 31 grudnia 2013 roku.

We wniosku zostało wprost zapisane, że projekt jest komplementarny z innym działaniem podjętym przez gminę Halinów w 2010 roku, tj. „Poprawa jakości kształcenia oraz dostępności infrastruktury edukacyjnej poprzez rozbudowę przedszkola oraz budowę hali sportowej przy Zespole Szkół w Halinowie”. Wniosek został złożony w ramach działania 7.2. RPO WM. Przedmiotem projektu jest

rozbudowa istniejącego budynku przedszkola oraz budowa hali sportowej przy Zespole Szkół w Halinowie.

Planowana rozbudowa przedszkola polega na dobudowaniu:

- od strony południowej: skrzydła budynku mieszczącego salę zajęć i blok sanitarny dla 25 dzieci,
- od strony północnej: nowego skrzydła mieszczącego dwie sale zajęć dla 50 dzieci, sanitariaty, szatnie oraz pokój nauczycielski,
- od wschodu: oszklonej wejściowej galerii komunikacyjnej, łączącej oba projektowane skrzydła z istniejącą częścią przedszkola. Galeria ta stanowi zarazem komunikację budynku przedszkola z istniejącym łącznikiem prowadzącym do budynku szkoły,
- od ogrodu zaś nowego tarasu z wyjściem na plac zabaw dla całego budynku przedszkola.

Projektowany budynek hali sportowej wraz z zapleczem jest parterowy w części hali sportowej i piętrowy w części socjalno-sanitarnej, niepodpiwniczony, z dachem dwuspadowym. Od strony południowo-wschodniej projektowany budynek będzie się łączył z budynkiem szkolnym przez projektowany łącznik - hol z wyjściami na boisko. Ściany sali gimnastycznej mają zostać wybudowane w technologii tradycyjnej, murowanej. Strop w części socjalno-sanitarnej, z trybunami na piętrze, będzie żelbetowy gęstożebrowy wylewany, a w hali sportowej nad zapleczami socjalno-sanitarnymi przekrycie na dźwigarach drewnianych przykrytych płytą warstwową z rdzeniem styropianowym. Dach nad łącznikiem ma być drewniany przekryty blachą trapezową. Budynek będzie podłączony do miejskiej sieci kanalizacyjnej, wodociągowej oraz elektrycznej, natomiast ogrzewanie zostanie zapewnione z kotłowni szkolnej opalanej olejem.

Oba projekty zostały pozytywnie zweryfikowane w ramach swoich priorytetów. Na razie środki na projekt „Poprawa jakości kształcenia oraz dostępności infrastruktury edukacyjnej poprzez rozbudowę przedszkola oraz budowę hali sportowej przy Zespole Szkół w Halinowie” z RPO nie zostały przyznane, ale projekt znajduje się na liście rankingowej projektów.

[ocena komplementarności]

Projekt „Szansa dla przedszkolaka” z PO KL nie ma możliwości pełnej realizacji bez jednoczesnej realizacji projektu „Poprawa jakości kształcenia oraz dostępności infrastruktury edukacyjnej poprzez rozbudowę przedszkola oraz budowę hali sportowej przy Zespole Szkół w Halinowie” z RPO WM. Mamy tu do czynienia z komplementarnością międzyprogramową pomiędzy RPO WM a komponentem regionalnym PO KL. Według wspomnianej wcześniej typologii, mamy tu do czynienia z projektami typu B, a więc sytuację, w której część projektu nie może być zrealizowana bez realizacji drugiego projektu. W przytoczonym opisie projektów widać dobrze, że nie da się zwiększyć liczby miejsc w placówkach wychowania przedszkolnego bez rozbudowy bazy oświatowej – czy to przez rozbudowę już istniejących obiektów (na co zdecydował się beneficjent składając wniosek do RPO), czy budowę całkiem nowych placówek. Wstrzymanie finansowania z RPO stawia pod znakiem zapytania realizację wszystkich działań w PO KL. Zaplanowana komplementarność, która jest dodatkową i ważną wartością tego przypadku. Zatrzymanie finansowania projektu z RPO, może postawić pod znakiem zapytania realizację projektu z PO KL.

Na przytoczonym przykładzie widać wyraźnie problem, jaki mają beneficjenci z nierównym rozpoczęciem naborów w PO KL oraz RPO. Beneficjent zaryzykował pracę przygotowawczą i złożenie wniosku do PO KL, mimo że w chwili składania wniosku nie był pewien (i nadal nie jest), czy wniosek komplementarny z RPO WM zostanie pozytywnie rozpatrzony. Bardzo ciekawe będą przyszłe decyzje beneficjenta, jeśli okaże się, że wniosek z PO KL zostanie przyjęty do realizacji, a wniosek z RPO WM będzie nadal na liście rankingowej. Czy beneficjent wycofa swój wniosek z PO KL? Czy będzie negocjował zmianę zakresu realizacji wniosku? Czy zaryzykuje pełną realizację działań, licząc, że otrzyma w przyszłości dofinansowanie z RPO WM? Można sobie wyobrazić, że sytuacja beneficjenta wyglądałaby całkiem inaczej, gdyby konkursy z RPO WM wystartowały wcześniej niż konkursy z PO KL. Rozstrzygnięcie konkursu dotyczącego inwestycji byłoby już prawdopodobnie dokonane, przez co w momencie składania wniosku do PO KL, beneficjent wiedziałby czy może liczyć na rozbudowę bazy przedszkolnej z RPO WM czy też nie. I pod takie warunki sformułowałby swój wniosek do PO KL.

Na koniec należy dodać, że jest to typowy przykład komplementarności pomiędzy PO KL i RPO WM. Finansowanie z jednego programu działań w instytucjach oświatowych, a z drugiego programu inwestycji w tych samych instytucjach, wydaje się najbardziej efektywnym sposobem planowania działań w gminie oraz wydatkowania unijnych pieniędzy w ramach omawianych programów.

DZIAŁANIE 9.2.

Celem działania 9.2. w Priorytecie IX komponentu regionalnego PO KL jest wzmocnienie atrakcyjności i podniesienie jakości oferty edukacyjnej szkół i placówek oświatowych prowadzących kształcenie zawodowe (z wyłączeniem kształcenia osób dorosłych) służące podniesieniu zdolności uczniów do przyszłego zatrudnienia.

Celem kształcenia zawodowego jest przygotowanie do wykonywania konkretnego zawodu. Kształcenie zawodowe w Polsce jest realizowane w systemie szkolnym w zasadniczych szkołach zawodowych, technikach, technikach uzupełniających oraz szkołach policealnych. Zawody, w których mogą kształcić szkoły zawodowe, określone są w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego.

Szkolnictwo zawodowe w obecnej sytuacji znacznie odbiega jakością od szkolnictwa ogólnego, przez co cieszy się znacznie niższym zainteresowaniem uczniów. Mając na uwadze ten fakt oraz zgodnie z zapotrzebowaniem rynku pracy, niezbędne jest zwiększenie potencjału szkół zawodowych i propagowanie korzyści płynących z wyboru tej ścieżki kształcenia. Jednocześnie modernizacja szkolnictwa zawodowego powinna być wspierana dodatkowymi zachętami dla uczniów, którzy podejmą kształcenie w tym kierunku. Wszystkie te działania przyczynią się do zwiększenia popularności wyboru kształcenia zawodowego jako ścieżki edukacyjnej, a także dostosowania jego oferty do potrzeb rynku pracy (szczególnie w wymiarze lokalnym i regionalnym). Dzięki temu system szkolnictwa zawodowego będzie w stanie dostarczyć na rynek pracy większą liczbę wykształconych specjalistów o kwalifikacjach odpowiadających aktualnym wymogom pracodawców.

PRZYPADEK 3 – POWIAT G.

2 lutego 2010 r. powiat G. złożył wniosek o dofinansowanie projektu „Profesjonalnie przygotowany kucharz małej gastronomii – szansą na dobry start zawodowy ucznia niepełnosprawnego”. Wniosek został złożony w ramach Działania 9.2. Podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego w Priorytecie IX Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki.

Projekt jest realizowany w jednym z zespołów szkół w G. w okresie od 1 września 2010 r. do 31 sierpnia 2011 r.

Celem projektu jest wyrównanie szans edukacyjnych w zakresie kształcenia zawodowego, w zawodzie kucharz małej gastronomii, uczniów o utrudnionym dostępie do edukacji przez uzupełnienie zajęć szkolnych dodatkowymi zajęciami z przedmiotów zawodowych. Wsparciem objętych zostanie 10 uczniów z drugiej klasy Zasadniczej Szkoły Zawodowej. Uczniowie ci to młodzież z dysfunkcją intelektualną w stopniu lekkim, z orzeczeniami o konieczności kształcenia specjalnego. Większość dzieci pochodzi z terenów wiejskich, z rodzin w złej sytuacji materialnej, niewydolnych wychowawczo lub patologicznych.

Wybierając osoby do projektu, zastosowano następujące kryteria:

- zainteresowanie i chęć udziału w nowych zajęciach wykraczających poza typowe zajęcia edukacyjne,
- problemy materialne,
- niewydolność wychowawcza rodzin i brak wsparcia dzieci w rozwoju zawodowym,
- utrudniony dostęp do edukacji dla dzieci z terenów wiejskich.

Założeniem projektu jest takie podniesienie kwalifikacji, by wzrosła możliwość podjęcia przez ucznia pracy po ukończeniu szkoły, w wyuczonym zawodzie.

W ramach projektu planowane jest uzupełnienie bazy dydaktycznej do prowadzenia zajęć, przez zakup wyposażenia potrzebnego do realizacji lekcji (opiekacze, patelnie, gofrownice, frytkownice, odzież ochronna itp.), zakupione zostaną także artykuły spożywcze niezbędne do przeprowadzenia zajęć oraz będą prowadzone zajęcia dodatkowe dla dzieci raz w tygodniu, po 4 godziny lekcyjne, dla dwóch 5 osobowych grup.

W trakcie realizacji projektu uczniowie będą tworzyli książkę kucharską „Gotowanie jest sztuką”.

Wnioskodawca we wniosku umieścił informację, że projekt jest komplementarny z projektem „Przebudowa budynku po dawnej siedzibie Wojskowej Komendy Uzupełnień w G. dla potrzeb Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej”, na które to działanie został złożony wniosek w działaniu 7.2. Infrastruktura służąca edukacji, w Priorytecie 7 - Tworzenie i poprawa warunków dla rozwoju kapitału ludzkiego w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Mazowieckiego 2007 - 2013.

Przedmiotem projektu jest dostosowanie budynku po dawnej siedzibie Wojskowej Komendy Uzupełnień dla potrzeb Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej w G.

Głównym celem projektu jest zabezpieczenie potrzeb lokalowych poradni. Zmiana siedziby poradni miała zwiększyć dostępność i jakość świadczonych tam usług. Projekt realizowany jest w okresie od 02.01.2007 do 31.12.2010 roku.

Projekt przeszedł pomyślnie wszystkie etapy oceny, lecz ze względu na ustalony poziom alokacji, umieszczony został na liście projektów spełniających minimum punktowe. Jednak z powodu braku środków finansowych nie został przyjęty do dofinansowania.

We wniosku projektu „Profesjonalnie przygotowany kucharz małej gastronomii – szansą na dobry start zawodowy ucznia niepełnosprawnego” finansowanego z PO KL, jest jedna informacja dotycząca komplementarności z projektem „Przebudowa budynku po dawnej siedzibie Wojskowej Komendy

Uzupełnień w G. dla potrzeb Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej” docelowo finansowanym z RPO WM:

„Zajęcia w poradni są kierowane między innymi do naszych uczniów. Ich efektem jest dobre przygotowanie do aktywnego poszukiwania pracy. Działania szkoły i poradni skierowane do ucznia niepełnosprawnego, wzajemnie się dopełniają i zwiększają szansę odnalezienia się na rynku pracy”.

[ocena komplementarności]

Niewątpliwie powyższe sformułowania są prawdziwe. Działania poradni psychologiczno – pedagogicznej są skierowane do ucznia niepełnosprawnego, a więc poradnia psychologiczno – pedagogiczna jest miejscem, w którym krzyżują się ścieżki wychowawców szkoły zawodowej oraz profesjonalistów pracujących w poradni. Jednak w działaniach opisanych we wniosku, jak również w rezultatach projektu, nie pojawia się żadna uwaga dotycząca udziału poradni w projekcie, konieczności kontaktu beneficjenta ostatecznego z poradnią, czy chociażby najdrobniejszego powiązania poradni z realizowanym projektem. Jeżeli za komplementarność przyjmiemy cytowaną już *synergę i wzajemne uzupełnianie się świadomie podjętych działań poprzez skierowanie strumienia wsparcia na ich realizację dla efektywniejszego rozwiązania problemu bądź osiągnięcia założonego celu na poziomie lokalnym*, to trzeba zauważyć, że w opisanym przypadku oba zadania nie uzupełniają się. Projekt „Profesjonalnie przygotowany kucharz małej gastronomii – szansą na dobry start zawodowy ucznia niepełnosprawnego” finansowany z PO KL toczy się w murach szkoły, nie biorą w nim udziału profesjonaliści z poradni psychologiczno – pedagogicznej. Zajęcia dotyczą gotowania i umiejętności przygotowywania różnych posiłków, prowadzone są wyłącznie przez nauczycieli powołanych do projektu. Projekt kończy się egzaminem i ani razu nie pojawia się w nim psycholog czy pedagog, który powodowałby „zwiększenie szansy odnalezienia się na rynku pracy”. Projekt nie zakłada wizyty beneficjentów ostatecznych w poradni psychologiczno – pedagogicznej, której potrzeby lokalowe zostałyby ewentualnie zabezpieczone w ramach realizacji projektu „Przebudowa budynku po dawnej siedzibie Wojskowej Komendy Uzupełnień w G. dla potrzeb Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej” w ramach RPO WM. Nie można więc przyjąć, że wspólne finansowanie obu projektów przyczyni się do efektywniejszego rozwiązania założonego celu, gdyż oba projekty mają odmienne cele i nie dopełniają się wzajemnie. Z przytaczanej wyżej typologii działań komplementarnych, wskazana we wniosku komplementarność nie mieści się w żadnym typie, gdyż w opisanym wniosku nie można mówić ani o uzupełnianiu się projektów, ani o niesymetrycznym dopełnianiu się projektów czy też o symetrycznym dopełnianiu się projektów.

Dodać należy, że oczywiście diagnoza i ocena komplementarności w projekcie „Profesjonalnie przygotowany kucharz małej gastronomii – szansą na dobry start zawodowy ucznia niepełnosprawnego” w ogóle nie przekreśla wartości projektu, jego potrzeby i konieczności realizacji w środowisku, w którym jest realizowany.

Należy jednak zwrócić większą uwagę na sposób oceniania projektów, a w szczególności na sposób przeprowadzenia oceny w kryterium strategicznym „komplementarność”, która to ocena, w tym przypadku, nie odnosi się do komplementarności. Można odnieść wrażenie, że wystarczyło napisać we wniosku jakiegokolwiek sformułowanie, które dotyczyłoby komplementarności, zawierałoby słowo „komplementarność”, by otrzymać punkty strategiczne w kategorii komplementarność. Wrażenie takie nie dotyczy tylko tego jednego wniosku – sytuacja taka miała miejsce w kilku złożonych projektach, którym przyznano finansowanie. Na przykład w innym wniosku, w działaniu 9.2, został znaleziony zapis „projekt jest komplementarny z inwestycją planowaną do realizacji na rok 2010 finansowaną w ramach RPO WM priorytet VII działanie 7.2 „Infrastruktura służąca edukacji”, bez podania nazwy projektu z RPO, opisu tej inwestycji oraz bez rozwinięcia w dalszej części wniosku tego, na czym polega komplementarność z „tajemniczą” inwestycją planowaną w ramach RPO⁷⁸. Bardzo możliwe, że wnioskodawca przyjął założenie, że MJWPU mając wgląd we wnioski złożone w ramach PO KL oraz RPO WM potrafi po nazwie wnioskodawcy odnaleźć i zidentyfikować wniosek złożony do RPO WM i tym samym ocenić jego komplementarność z PO KL. Należałoby więc określić, czy we wnioskach należy w jakiś sposób uzasadnić i opisać komplementarność z innymi projektami, czy wystarczy

⁷⁸ Formularz wniosku jest w posiadaniu Wykonawcy badania.

informacja, że projekty są komplementarne z innymi programami (w przypadku komplementarności międzyprogramowej) i poprzestać na takiej informacji wnioskującego.

Być może przypadki te wskazują też na inną kwestię - problem rozumienia zagadnienia komplementarności nie tylko przez beneficjentów projektów, ale również przez zespoły oceniające.

DZIAŁANIE 9.3

Celem tego działania jest zwiększenie uczestnictwa osób dorosłych w kształceniu ustawicznym w formach szkolnych przez podniesienie jego jakości i dostępności oraz zwiększenie znaczenia kształcenia ustawicznego jako czynnika oddziałującego na sytuację na rynku pracy.

W ramach Działania przewiduje się realizację działań informacyjnych ukierunkowanych na podniesienie świadomości społeczeństwa na temat korzyści płynących z formalnego kształcenia ustawicznego połączoną z usługami doradczymi dla osób zainteresowanych podjęciem tego typu kształcenia ustawicznego, w kontekście doboru odpowiedniego kierunku kształcenia do wymogów regionalnego rynku pracy. Wsparciem objęte zostaną również osoby dorosłe zainteresowane podjęciem kształcenia ustawicznego w formach szkolnych (uzupełnieniem lub podwyższeniem swojego wykształcenia lub kwalifikacji w profilu ogólnym i zawodowym). W ramach Działania zainteresowane osoby będą mogły również formalnie potwierdzić kwalifikacje uzyskane w drodze nieformalnej lub pozaformalnej.

Istotnym elementem Działania będzie również wsparcie placówek kształcenia ustawicznego, praktycznego i doskonalenia zawodowego prowadzących formalne kształcenie ustawiczne ukierunkowane na podniesienie jakości oferowanych usług edukacyjnych, dostosowanie programów i warunków nauczania do potrzeb regionalnego rynku pracy oraz rozwijanie innowacyjnych form kształcenia, które umożliwią bardziej efektywną i lepiej dostępną ofertę kształcenia (np. kształcenie w formie e-learningu).

PRZYPADEK 4 – CENTRUM KSZTAŁCENIA USTAWICZNEGO

Centrum Kształcenia Ustawicznego nr 3 w Warszawie to publiczna szkoła dla dorosłych z ponad sześćdziesięcioletnią tradycją, w której nauka jest bezpłatna.

Szkoła prowadzi nauczanie w liceum ogólnokształcącym, technikum, szkole zawodowej, liceum uzupełniającym i technikum uzupełniającym.

W skład centrum wchodzi:

- III Uzupełniające Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych,
- CXXVIII Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych,
- Gimnazjum dla Dorosłych Nr 159,
- Zasadnicza Szkoła Zawodowa Nr 19 dla Dorosłych,
- Technikum Nr 17 dla Dorosłych,
- Technikum Uzupełniające Nr 14 dla Dorosłych,
- Ośrodek Dokształcania Zawodowego.

Centrum prowadzi naukę w trybie stacjonarnym oraz zaocznym. W trybie zaocznym nauka odbywa się co dwa tygodnie, w soboty i niedziele. Słuchaczami Centrum są osoby dorosłe, które z różnych powodów nie były w stanie ukończyć dziennych szkół młodzieżowych. Większość z nich łączy naukę z pracą i obowiązkami rodzicielskimi, dlatego nie zawsze mogą uczestniczyć w zaplanowanych zajęciach szkolnych.

W zakresie szkolnictwa zawodowego szkoła kształci między innymi w zawodach:

- (fryzjer w zasadniczej szkole zawodowej),
- technik usług fryzjerskich (w technikum czteroletnim na podbudowie gimnazjum),
- technik usług fryzjerskich w technikum uzupełniającym.

Centrum prowadzi Ośrodek Dokształcania Zawodowego, który pełni funkcję koordynatora dokształcania zawodowego młodocianych pracowników - uczniów oddziałów wielozawodowych zasadniczych szkół zawodowych.

Ośrodek Doradztwa Zawodowego:

- organizuje - w zakresie teoretycznych przedmiotów - kształcenie młodocianych pracowników uczęszczających do oddziałów wielozawodowych w zasadniczych szkołach zawodowych prowadzonych przez Biuro Edukacji Urzędu m.st. Warszawy,
- koordynuje organizację dokształcania młodocianych w formie turnusów i konsultacji indywidualnych w ośrodkach stałych i sezonowych działających przy zespołach szkół - we współpracy z Biurem Edukacji,
- na podstawie informacji ze szkół opracowuje projekty organizacji nauki z uwzględnieniem zawodów i terminów, przedstawia je do zatwierdzenia w Biurze Edukacji, za pośrednictwem dyrektora Centrum,
- współdziała z innymi ośrodkami w organizowaniu turnusów o charakterze ogólnowojewódzkim i ogólnokrajowym,
- ustala corocznie organizację pracy ośrodków stałych i sezonowych na terenie m.st. Warszawy,
- przygotowuje plany turnusów dokształcania zawodowego i rozlicza ich realizację według wytycznych organu prowadzącego,

Ponadto w Centrum Kształcenia ustawicznego prowadzone są kursy języka angielskiego, na różnych poziomach zaawansowania. Kursy językowe prowadzone są w trybie śródrocznym i wakacyjnym.

Po ukończeniu każdego kursu uczestnik otrzymuje certyfikat ukończenia kursu oraz może kontynuować naukę w Centrum na jednym z kursów w celu przygotowania się do egzaminu Cambridge (PET, KET, FCE lub CAE) i zdawania go w CKU. Egzaminy organizowane są na miejscu bez

dodatkowych kosztów związanych z przystępowaniem do egzaminu w innym placówce egzaminacyjnej.

Nauka odbywa się w nowoczesnych salach multimedialnych wyposażonych w rozwiązania techniczne wspomagające skuteczną naukę języków obcych. Programy nauczania dobierane są z myślą o jak najefektywniejszej i najciekawszej formie przyswajania języka obcego i w oparciu o podręczniki spełniające wszelkie wymagania metodyczne i kryteria określone dla poszczególnych kursów. Oferta kursów językowych jest odpłatna.

W dniu 15 września 2010 r. została podpisana umowa na dofinansowanie projektu „E-liceum – pilotażowe wdrożenie e-learningu jako metody wspierającej nauczanie w CKU Nr 3 w Warszawie” w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, priorytet IX, działanie 9.3. „Upowszechnienie form kształcenia ustawicznego”.

Projekt jest realizowany od 1 października 2010 r. do 30 czerwca 2012 r.

Projekt skierowany jest do osób w wieku 18 – 64 lata zgłaszających z własnej inicjatywy chęć podjęcia kształcenia ustawicznego w formach szkolnych. Grupa docelowa to 200 osób dorosłych będących słuchaczami szkół ponadgimnazjalnych w CKU nr 3 w Warszawie.

Celem projektu jest rozwój innowacyjnych form kształcenia ustawicznego przez wprowadzenie e-learningu jako nowoczesnej metody uczenia się i nauczania w Centrum Kształcenia Ustawicznego nr 3. Zakłada się, że dzięki projektowi zwiększy się dostępność kształcenia dla dorosłych, podniesie się jakość i uatrakcyjni ofertę edukacyjną CKU nr 3. Ponadto projekt przyczyni się do zdiagnozowania zainteresowania taką formą nauczania.

Podstawową bolączką Centrum jest wysoki współczynnik „odpadania” słuchaczy. W roku szkolnym 2008 / 2009 spośród słuchaczy pierwszych dwóch semestrów odpadło bądź zrezygnowało aż 53% zapisanych. Jest to prawdopodobnie związane z trudnościami, jakie niesie pogodzenie konieczności uczestnictwa w zajęciach z innymi obowiązkami (rodzinnymi, zawodowymi itp.). Dlatego uważa się, że być może elektroniczna forma uczestnictwa w zajęciach, w trakcie których słuchacz sam będzie decydował o tym, kiedy bierze udział w zajęciach, ograniczy liczbę rezygnacji z nauki.

Grupa docelowa objęta projektem będzie liczyć 200 dorosłych osób – słuchaczy pierwszych semestrów szkół ponadgimnazjalnych w CKU nr 3. Rekrutacja będzie miała charakter otwarty i będzie prowadzona głównie przez stronę WWW CKU nr 3.

W ramach projektu będą prowadzone następujące działania:

- rekrutacja uczestników,
- przygotowanie nauczycieli do wdrożenia takiej metody nauczania, w tym przygotowanie materiałów do nauki online,
- technologiczne przygotowanie projektu, czyli wdrożenie platformy e-learningowej umożliwiającej śledzenie postępów uczniów oraz prowadzenie lekcji online,
- wdrożenie e-learningu, czyli roczne prowadzenie platformy e-learningowej, za pomocą której słuchacze będą mieli możliwość korzystania z umieszczonych na niej materiałów, konsultacji czatowych, udziału w forum, udziału w dyskusjach tematycznych, testach, a także będą mogli wypełniać ćwiczenia itp.
- podsumowanie projektu, na które będzie składało się wydanie publikacji podsumowującej realizację projektu, obejmującą wskazówki i zalecenia do wdrażania e-learningu w placówkach kształcenia ustawicznego.

W treści wniosku, znalazły się dwa zapisy dotyczące komplementarności z innymi programami, dzięki którym wniosek został (jako jedyny w naborze 1/POKL/9.3/2009) pozytywnie oceniony w kryterium strategicznym komplementarności.

Pierwszy zapis mówił, że „projekt spełnia kryteria strategiczne w zakresie komplementarności z inwestycjami zrealizowanymi i planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż EFS oraz wykorzystania platform e-learningowych wypracowanych na podstawie zwalidowanych rezultatów PIW EQUAL”. (*podkreślenie Collect Consulting*)

Jednocześnie zapis nie wskazywał konkretnie, o jakie projekty chodzi i z jakich dokładnie programów. W poprzednim przypadku, gdzie wnioskodawca również nie wskazał nazwy projektu komplementarnego, podał przynajmniej program oraz działanie, w którym złożył wniosek. W tym przypadku, wiemy jedynie, że projekt jest komplementarny z inwestycjami finansowanymi z innych niż EFS źródeł.

W dalszej części wniosku pojawia się informacja, że do realizacji wniosku zostaną wykorzystane dwie pracownice komputerowe, które zostały wyposażone ze środków unijnych w latach 2003/2004 i 2004/2005.

[ocena komplementarności]

Prawdopodobnie CKU nr 3 w Warszawie wyposażył pracownice komputerowe ze środków UE (w latach 2003 – 2005) z programu innego niż EFS i obecnie wykorzystuje te pracownice do realizacji „E-liceum – pilotażowe wdrożenie e-learningu jako metody wspierającej nauczanie w CKU nr 3 w Warszawie”. W takiej sytuacji moglibyśmy mówić o komplementarności międzyokresowej pomiędzy EFS z obecnego okresu programowania, a innym programem z poprzedniego okresu programowania (jednak z powodu braku informacji we wniosku, nie ma możliwości sprawdzenia, co to był za projekt). Mielibyśmy do czynienia z typem komplementarności polegającym na niesymetrycznym dopełnianiu się projektów (o ile projektu „E-liceum” nie dałoby się zrealizować bez wykorzystania sal komputerowych wyposażonych ze środków unijnych w latach 2003 – 2005). Ale nie można wykorzystać tego faktu do przyznania punktów za komplementarność, ponieważ w działaniu tym zawarto osobne kryterium strategiczne za wykorzystanie specjalistycznych stanowisk do przeprowadzania zewnętrznych egzaminów zawodowych zakupionych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006. Podsumowując, we wniosku nie została należycie opisana komplementarność, a punkty mimo to zostały przyznane. Pozostałe informacje dotyczące komplementarności podane we wniosku są niepełne i nie pozwalają z całą pewnością ustalić, czy zachodzi komplementarność czy też jest jej brak.

Informacje dotyczące komplementarności „rozrzucone” są w różnych miejscach wniosku (w celach, potencjale projektodawcy) i są niepełne. Należy przypuszczać, że oceniający przyznali punkty strategiczne za komplementarność, ponieważ nie ma instrukcji mówiącej o tym, jak dokładnie powinna być opisana komplementarność, w którym miejscu dokładnie opisana należy ją opisać, jak ma być przedstawiona itp. Beneficjent także nie ma informacji, jak powinien opisać komplementarność, co dokładnie należy napisać. Czy wystarczy informacja, że projekt jest komplementarny z innymi inwestycjami, czy należy opisać z jakimi, w jakim zakresie z jakich programów, działań itp.?

To drugi przykład wskazujący na konieczność precyzyjnego uregulowania kwestii opisu komplementarności we wnioskach, a także drugi przykład pozytywnego ocenienia kryterium strategicznego komplementarność, w sytuacji gdy komplementarność prawdopodobnie nie zachodzi.

OPIS STUDIUM PRZYPADKU – PROJEKTY SYSTEMOWE**PRIORYTET VIII****DZIAŁANIE 8.2****PODDZIAŁANIE 8.2.2**

Celem Priorytetu VIII jest podniesienie konkurencyjności wszystkich regionów kraju przez podniesienie poziomu adaptacyjności pracowników i przedsiębiorstw oraz wsparcie przedsiębiorstw (zwłaszcza małych i średnich) w dostosowaniu się do potrzeb regionalnych strategii rozwoju. Cel ten będzie realizowany przez wspieranie pracodawców przechodzących procesy restrukturyzacji, organizowanie doradztwa i szkoleń ułatwiających podwyższanie lub zdobywanie nowych kwalifikacji wśród pracowników przedsiębiorstw, a także zwiększenie dostępności szkoleń e-learningowych i udziału korzystających z nich osób. Z możliwości podnoszenia kwalifikacji zawodowych będą mogli skorzystać również dorosłe osoby pracujące, zainteresowane doskonaleniem bądź zmianą kwalifikacji zawodowych. W ramach Priorytetu wspierane będzie również tworzenie i rozwój sieci wsparcia innowacji i transferu technologii pomiędzy przedsiębiorstwami a instytucjami badawczo – rozwojowymi czy uczelniami, prowadzące do promowania i wykorzystywania osiągnięć naukowych w praktyce.

W celu wzmocnienia atrakcyjności regionów istotne będzie rozwijanie Regionalnych Strategii Innowacji oraz wspieranie transferu wiedzy w ramach współpracy pracowników przedsiębiorstw oraz jednostek naukowych w sektorach o strategicznym znaczeniu dla regionu. Do osiągnięcia powyższego zamierzenia przyczyni się również współfinansowanie stypendiów dla uczestników studiów doktoranckich, kształcących się na kierunkach uznanych za przyczyniające się w największym stopniu do wzmocnienia konkurencyjności i rozwoju gospodarczego regionu.

Działanie 8.2 Transfer wiedzy ma na celu zwiększenie transferu wiedzy i wzmocnienie powiązań sfery B+R z przedsiębiorstwami, służące rozwojowi gospodarczemu regionów. Jednym ze sposobów zwiększenia poziomu innowacyjności polskich przedsiębiorstw i nawiązania bliskich powiązań pomiędzy nauką i przemysłem jest zbudowanie na poziomie regionów partnerstwa na rzecz wspierania innowacji w regionie oraz wypracowanie konsensusu w zakresie wspólnych działań strategicznych. Realizacja działania przyczyni się do wzmocnienia korzystnych procesów i zmian, jakie obecnie zachodzą w poszczególnych regionach w zakresie właściwego pojmowania i wspierania innowacyjności przedsiębiorstw. Poprawie innowacyjności i zwiększeniu konkurencyjności regionu będzie sprzyjało również inwestowanie w młode kadry naukowe, realizowane za pomocą naukowych stypendiów doktoranckich.

Te założenia realizuje Poddziałanie 8.2.2 Regionalne Strategie Innowacji, w ramach którego finansowane jest tworzenie, rozwój i aktualizacja Regionalnych Strategii Innowacji (RSI) przez:

- studia, analizy, ekspertyzy,
- wsparcie szkoleniowo-doradcze dla podmiotów odpowiedzialnych za opracowanie i wdrażanie RSI,
- tworzenie i rozbudowę systemu monitorowania RSI,
- wsparcie tworzenia i rozwoju sieci współpracy i wymiany informacji między naukowcami a przedsiębiorcami w zakresie innowacji i transferu technologii na poziomie regionalnym i lokalnym, w szczególności przez:
 - kampanie informacyjne i imprezy służące kojarzeniu partnerów i promocji transferu wiedzy i innowacji,
 - rozwój systemu komunikowania się i wymiany informacji;
- stypendia naukowe i wsparcie towarzyszące (np. szkolenia z zakresu komercjalizacji wiedzy) dla doktorantów kształcących się na kierunkach uznanych za szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju województwa (określonych w RSI).

PRZYPADK 5 – MAZOWIECKA SIEĆ OŚRODKÓW DORACZO – INFORMACYJNYCH

Władze Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego (UMWM) uznały, że sprawnie działający regionalny system innowacji jest warunkiem koniecznym do budowania przewagi konkurencyjnej regionu. Według bazy REGON w województwie mazowieckim swoją siedzibę ma 627,3 tys. podmiotów gospodarczych, z czego 97,7% to podmioty prywatne. W regionie działa 24% wszystkich szkół wyższych z kraju, bardzo szybko rozwijają się nowe, innowacyjne branże. W związku z powyższym został przygotowany pilotażowy projekt mający na celu stworzenie i promocję Mazowieckiej Sieci Ośrodków Doradczo – Informacyjnych w zakresie innowacji (MSODI). Projekt pod nazwą „Opracowanie koncepcji funkcjonowania Mazowieckiej Sieci Ośrodków Doradczo – Informacyjnych w zakresie innowacji”, został sfinansowany ze środków PO KL, w Priorytecie VIII w poddziałaniu 8.2.2.

Projekt ten w zakresie innowacji jest istotnym elementem wdrażania uchwalonej przez Sejmik Województwa Mazowieckiego Regionalnej Strategii Innowacji dla Mazowsza na lata 2007-2015.

Celem projektu jest kształtowanie i promowanie postaw proinnowacyjnych oraz przedsiębiorczych w regionie. Projekt ma na celu utworzenie oraz rozwój potencjału regionalnych ośrodków doradczo-informacyjnych, działających w obszarze innowacji. Zadaniem ośrodków doradczo-informacyjnych będzie m.in. świadczenie usług doradczych i informacyjnych w zakresie utworzenia i zarządzania innowacyjną firmą, wdrażania innowacji, wsparcia działalności innowacyjnej od pomysłu do wdrożenia, jak również finansowania przedsięwzięć innowacyjnych. Ośrodki będą pełniły także funkcję promującą współpracę oraz postawy proinnowacyjne w regionie. Jednym z ważniejszych zadań ośrodków będzie też budowanie regionalnego partnerstwa wokół innowacji, w tym nawiązywanie współpracy z uczelniami wyższymi, firmami, izbami handlowymi i gospodarczymi, zrzeszeniami przedsiębiorstw oraz jednostkami samorządu terytorialnego. Celem nadrzędnym projektu jest budowanie potencjału i partnerstwa na poziomie regionu i podregionów.

Projekt miała na celu dokonanie inwentaryzacji i określenie obszarów funkcjonowania przedmiotowych ośrodków, tak w aspekcie podobnych, funkcjonujących obecnie inicjatyw, jak i wyselekcjonowanie potrzeb każdego subregionu, co w konsekwencji ma doprowadzić do budowy sprawnej i efektywnej sieci ośrodków oraz rzetelnego zaplanowania kosztów na realizację kolejnego etapu projektu, czyli rozpoczęcia działalności mazowieckiej sieci ośrodków doradczo-informacyjnych w zakresie innowacji.

Założeniem projektu jest budowa Sieci, opartej na Delegaturach Urzędu Marszałkowskiego Województwa Mazowieckiego, co pozwoli na skuteczną współpracę z subregionami oraz dotarcie do środowisk lokalnych.

Rezultatami projektu są:

- integracja środowisk działających na rzecz podniesienia poziomu innowacyjności w województwie mazowieckim,
- podniesienie świadomości przedsiębiorców w zarządzaniu firmą,
- nawiązanie współpracy z lokalnym biznesem, jednostkami samorządu terytorialnego, ośrodkami akademickimi, instytucjami otoczenia biznesu.

Projekt został uruchomiony 1 września 2009 roku i trwał do 30.05.2010.

Na działania związane z realizacją projektu składają się:

1. Prace przygotowawcze, w skład których weszły działania badawczo – analityczne, założenia funkcjonowania MSODI wraz ze strukturą zatrudnienia personelu, opracowanie założeń kampanii promocyjno – informacyjnej, opracowanie struktury organizacyjnej MSODI.
2. Kampania promocyjno – informacyjna, w tym przygotowanie portalu, informacyjnego, przygotowanie ulotek, plakatów, banerów, spotu TV, organizacja 5 regionalnych infoseminariów i konferencji,

3. Monitoring i ewaluacja projektu – przeprowadzenie badania skuteczności przeprowadzenia działań pilotażowych,
4. Zarządzanie projektem.

To ostatnie zadanie okazało się najważniejsze z punktu widzenia komplementarności projektu. Kluczową rolę w projekcie mieli do odegrania koordynatorzy regionalni – pracownicy delegatur UM w Siedlcach, Radomiu, Płocku, Ostrołęce i Ciechanowie. Koordynatorzy regionalni zostali zaangażowani w organizację infoseminariów na swoim terenie, nawiązali współpracę z uczelniami wyższymi i przedsiębiorcami z branż strategicznych i innowacyjnych. Na ich barkach leżała też promocja projektu w regionie. Gro zadań merytorycznych oraz w zakresie gromadzenia danych i informacji niezbędnych do przeprowadzenia analiz w projekcie, było realizowanych właśnie przez koordynatorów regionalnych.

W celu należytego przygotowania koordynatorów regionalnych do realizacji projektu, zostali oni objęci szkoleniami realizowanymi w ramach projektu systemowego „Podniesienie kompetencji kadr UMWM odpowiedzialnych za proces implementacji RSI – budowa nowoczesnych, profesjonalnych kadr Mazowsza”, finansowanego również z PO KL, priorytet VIII, poddziałanie 8.2.2.

Projekt „Podniesienie kompetencji kadr UMWM odpowiedzialnych za proces implementacji RSI – budowa nowoczesnych, profesjonalnych kadr Mazowsza” był projektem, który miał na celu podniesienie kwalifikacji 30 pracowników UMWM w zakresie innowacyjności, szczególnie w zakresie realizacji Regionalnej Strategii Innowacyjności.

[ocena komplementarności]

Mamy tu do czynienia z komplementarnością wewnętrzną, wewnątrz poddziałania, w ramach priorytetu VIII PO KL, a nawet w ramach jednego działania. Jest to też komplementarność typu C, gdzie działania z dwóch projektów dopełniają się symetrycznie. Realizacja celów projektu „Opracowanie koncepcji funkcjonowania Mazowieckiej Sieci Ośrodków Doradczo – Informacyjnych w zakresie innowacji” byłaby niemożliwa bez kompetentnych koordynatorów regionalnych, od których pracy zależała jakość projektu. Z drugiej strony, projekt „Podniesienie kompetencji kadr UMWM odpowiedzialnych za proces implementacji RSI – budowa nowoczesnych, profesjonalnych kadr Mazowsza” miał za zadanie objąć swoimi działaniami osoby odpowiedzialne za wdrażanie RIS województwa mazowieckiego, a więc między innymi właśnie osoby odpowiedzialne za pilotażowy projekt dotyczący działania MSODI. Zatem realizacja celów jednego projektu nie byłaby w pełni możliwa bez udziału drugiego projektu. Tak rozumiana komplementarność jest sposobem najefektywniejszego wydatkowania środków unijnych.

6.2 Podsumowanie wywiadów (IDI i FGI)

WNIOSKI OGÓLNE

1. Przygotowanie planów działania stanowi najważniejszy element pracy osób odpowiedzialnych za priorytety,
2. Jednocześnie, osoby zajmujące się priorytetami w Urzędzie Marszałkowskim nie mają wiedzy jakie projekty są komplementarne, ile ich jest itp. Planowanie prowadzone jest intuicyjnie bez odwołania się do twardych danych,
3. RPO ruszyło później. A to jest program inwestycyjny. Więc wiele działań z wniosków jeszcze się nie zadziało. PO KL nie ma do czego być komplementarnym.
4. Jest kłopot ze zrozumieniem co oznacza spełnienie tego kryterium. Beneficjenci mają problem ze zrozumieniem tego kryterium, uważają, że dotyczy ono wcześniejszego finansowania ze środków UE w ogóle a nie finansowania, które rozwija realizowany projekt poprzez efekt synergii. Stąd pomysł, że może należy rozważyć jakąś akcję informacyjną dla beneficjentów przybliżającą problematykę komplementarności,
5. Zdaniem pracowników Mazowieckiej Jednostki, ilość projektów komplementarnych jest śladowa,

OBSZARY KOMPLEMENTARNOŚCI

Komplementarność międzyprogramowa

- Priorytet 6.3 – działanie, przewidziane na małe granty – do 50 tys. Wspieranie inicjatyw lokalnych. Może być komplementarne z działaniem lokalnych grup działania, które są też przewidziane w programie PR OW.
- Priorytet 7.1. z RPO⁷⁹
- Priorytet 7.3 PO KL może być komplementarny z PROW,
- Priorytet 8 może być komplementarny z 2.3 czy 5 z RPO,
 - W priorytecie 8.1.1. jest zaprojektowane w ramach kryteriów strategicznych, że minimum 50% uczestników projektu jest szkolonych w tematyce realizowanej bądź planowanej do realizacji na terenie województwa mazowieckiego w ramach poddziałania 1.5 lub działania 2.3 RPO.
- RPO 7.2 Infrastruktura dla edukacji z PO KL ,
 - 9.1.1. zmniejszanie nierówności w dostępie do edukacji przedszkolnej, Infrastruktura,
 - 9.1.2. wyrównywanie szans edukacyjnych z grup o utrudnionym dostępie do edukacji, oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych,
 - 9.2. PO KL podniesienie atrakcyjności i jakości szkolnictwa zawodowego,
- PROW Lokalne Grupy działania z PO KL w działaniu 9.5 inicjatywy edukacyjne na obszarach wiejskich

Komplementarność wewnątrzprogramowa (PO KL)

⁷⁹ Respondent nie wskazał konkretnych działań RPO WM, wobec których zakłada komplementarność.

- o Priorytety 6 i 8. W jednym z nich można zdobyć pracę, w drugim podnieść swoje kwalifikacje,
- o Priorytet 9.4 (wysoko kwalifikowane kadry oświaty) i 9.2. (podniesienie poziomu szkolnictwa zawodowego),

Bariery

- o Złe rozumienie przez beneficjentów terminu komplementarności,
- o Nierówny start programów (*RPO wystartowało później niż PO KL*),
- o *(jest parę bardzo szczegółowych spostrzeżeń dotyczących bardzo konkretnych poddziałań – np. podmiot który prowadzi własną działalność gospodarczą i może uzyskać wsparcie w jednym działaniu PO KL, nie jest w wykazie beneficjentów w innym działaniu i to powoduje, że ni może realizować projektów komplementarnych – może jakoś osobno to opisać? – RK)*
- o Komplementarność nie jest sednem pracy osób odpowiedzialnych za planowanie i wdrażanie priorytetów. Przyznają one, że nie jest to kwestia, która specjalnie je zajmuje i na którą poświęcają dużą ilość czasu i zaangażowania. Wobec dużej liczby obowiązków nie są w stanie zająć się dobrze jeszcze komplementarnością. Zdaje się, że jest to pochodna podejścia do komplementarności ich zwierzchników oraz tego, że zakres obowiązków pracowników skłania do skupiania się na swoim priorytecie, co najwyżej programie, a kwestie ponadprogramowe wydają się abstrakcyjne i zbyt odległe.

MECHANIZMY ZAPEWNIAJĄCE KOMPLEMENTARNOŚĆ

1. Pracownikom urzędu marszałkowskiego bardzo trudno jest sobie zaproponować mechanizmy zapewniające komplementarność.
2. Pojawiły się w zasadzie trzy pomysły:
 - a. powoływać zespoły robocze
 - b. mieć przestrzeń na wzajemne informowanie się o prowadzonych działaniach (spotkania)
 - c. stworzenie mapy projektów, tak aby było geograficznie widać, które rejony można uzupełnić o działania z innego programu.
3. Pojawiła się też sugestia, że może należałoby twarde żądać komplementarności w projektach, tak jak się żąda realizacji wskaźników. Wtedy urzędnik przymuszony decyzją przełożonego musiałby znaleźć jakieś rozwiązanie problemu małej ilości projektów komplementarnych,
4. Pracownicy mazowieckiej jednostki wnieśli kilka pomysłów na mechanizmy zapewniające komplementarność:
 - a. Przeznaczyć wszystkie punkty strategiczne na kryteria dotyczące komplementarności. Istnieje jednak obawa, że takie podejście zaowocowałoby ograniczeniem dostępu do środków dla beneficjentów, którzy mają dobre projekty, ale nie komplementarne,
 - b. Ogłoszenie konkursów dedykowanych w ramach działań. Pomysł polega na tym, że do każdego działania ogłaszać dwa konkursy: jeden otwarty, a drugi dedykowany dla projektów komplementarnych.
 - c. Wprowadzenie finansowania działań z dwóch projektów jednocześnie. Jest to jednak mechanizm, który w obecnej sytuacji prawnej niemożliwy do realizacji, choć może być do rozważenia w kolejnym okresie programowania.
5. Osobną propozycją był pomysł na koordynowanie ogłaszania konkursów między projektami, tak aby np. nabór do PO KL odbywał się po rozstrzygnięciu naboru do RPO, bo tylko wtedy można wykazać komplementarność projektów związanych z rozwojem zasobów ludzkich z projektami inwestycyjnymi. Pomysł wydaje się bardzo rozsądny, jednak w praktyce chyba niemożliwy do zrealizowania.

INSTYTUCJONALNO – ORGANIZACYJNY WYMIAR KOMPLEMENTARNOŚCI

1. Od niedawna działa zespół roboczy ds. komplementarności,
2. Pracownicy Urzędu marszałkowskiego odpowiedzialni za priorytety PO KL wiedzą, że działa zespół, mieli do czynienia z efektami jego pracy i są zadowoleni z jego działania. Głównie dlatego, że wspiera ich w planowaniu spraw związanych z komplementarnością,
3. Jednocześnie, pracownicy UM nie potrafili podać składu tego zespołu
4. Pracownicy Mazowieckiej Jednostki nie wiedzieli nic o pracy zespołu ani nawet o jego istnieniu,
5. Tematyka związana z komplementarnością jest traktowana jako dodatkowe obciążenie. Pracownicy rozliczani są ze wskaźników w związku z czym prawidłowe rozłożenie i realizacja wskaźników jest ich głównym problemem. Kwestie związane z komplementarnością, podobnie jak kwestie związane z innowacyjnością czy ponadregionalnością projektów traktowane są jako sprawy drugorzędne,
6. Komitety Monitorujące, Instytucja Zarządzająca, Instytucje Pośredniczące nie podejmują w sposób znaczący (a czasem nawet możliwy do zauważenia) tematyki komplementarności projektów. Jedynym organem który wypowiada się w sprawach związanych z komplementarnością jest MRR.
7. Nie ma pomysłów na zmiany organizacyjne, które mogłyby przyczynić się do zwiększenia ilości projektów komplementarnych. Dla wielu respondentów, powołanie zespołu robczego ds. komplementarności w zupełności wystarczy i nie ma potrzeby innego układania organizacji instytucji.

6.3 Benchmarking

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Dolnośląskie	6.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> W ramach wsparcia oferowanego przez projekt uczestnicy projektu podejmą subsydiowane zatrudnienie u pracodawcy, który realizował/realizuje lub będzie realizował projekt w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.	Bezpośrednio
Kujawsko-Pomorskie	6.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest powiązany z przedsięwzięciami/projektami infrastrukturalnymi realizowanymi w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego województwa kujawsko-pomorskiego.	Bezpośrednio lub po modyfikacji: powiązanie projektów z przedsięwzięciami kluczowymi z punktu widzenia rozwoju regionu
Lubelskie	6.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest powiązany z przedsięwzięciami/projektami infrastrukturalnymi realizowanymi w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Lubelskiego, Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej, Strategii Rozwoju Województwa Lubelskiego na lata 2006 – 2020 oraz zapotrzebowaniem lokalnego rynku pracy i obejmuje szkolenia podnoszące i/lub umożliwiające zdobycie nowych kwalifikacji w co najmniej jednym z poniższych zakresów: a) Infrastruktury drogowej i/lub transportu lotniczego i/lub b) Infrastruktury wodno-kanalizacyjnej i/lub c) Odnawialnych źródeł energii i/lub d) Budownictwa i/lub e) Turystyki i/lub f) Technologii medium/hi – tech. Ww. szkolenia muszą kończyć się dokumentem zgodnym z Rozporządzeniem Ministra Edukacji i Nauki z 3 lutego 2006 r. w sprawie uzyskiwania i uzupełniania przez osoby dorosłe wiedzy ogólnej, umiejętności i kwalifikacji zawodowych w formach pozaszkolnych, zawierającym informacje dotyczące przede wszystkim zakresu szkoleń i liczby godzin szkoleniowych.	<u>Bezpośrednio lub po modyfikacji:</u> powiązanie projektów z przedsięwzięciami kluczowymi z punktu widzenia rozwoju regionu
Pomorskie	6.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowi minimum 30% osób zamieszkujących obszar/obszary zdegradowane, na których realizowany/realizowane są projekty, które uzyskały dofinansowanie w ramach Poddziałania 3.2.1. Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013.	<u>Bezpośrednio</u> w odniesieniu do działania 5.2 PRO WM (grupa docelowa – 50%)

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Zachodniopomorskie	6.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt realizowany na obszarze gmin lub skierowany do mieszkańców gmin wymienionych w załączniku nr 6 do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego tj. gmin w szczególnie niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej.	<u>Bezpośrednio lub po modyfikacji</u> : wsparcie tylko obszarów wiejskich
Łódzkie	6.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź realizowanymi, finansowanymi z innych źródeł niż Europejski Fundusz Społeczny	<u>Bezpośrednio</u>
Pomorskie	6.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w co najmniej 30% osoby zamieszkujące obszar/obszary zdegradowane, na których realizowany/realizowane są projekty, które uzyskały dofinansowanie w ramach Poddziałania 3.2.1. Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013.	<u>Po modyfikacji</u>
Dolnośląskie	6.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Beneficjent lub jego partnerzy w projekcie formalnie wchodzi lub wchodził w skład poniższych partnerstw: - Lokalnych Grup Działania, które jako partnerstwa trójsektorowe, składające się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego, powstały w ramach <i>Pilotażowego Programu Leader +</i> realizowanego w Sektorowym Programie Operacyjnym <i>Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006</i> oraz w ramach <i>Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013</i> ,	nieuzasadnione
Zachodniopomorskie	6.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt realizowany na obszarze gmin lub skierowany do mieszkańców gmin wymienionych w załączniku nr 6 do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego tj. gmin w szczególnie niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej.	<u>Bezpośrednio</u>
Łódzkie	6.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Realizacja projektu w partnerstwie organizacji pozarządowych z JST. Planuje się, że powyższe kryterium wpłynie na aktywację małych podmiotów działających na terenach wiejskich, które w partnerskiej formie realizacji projektu z JST otrzymają większe szanse na pozyskiwanie wsparcia dla lokalnych społeczności. Kryterium ma również na uwadze aktywizację Lokalnych Grup Działania funkcjonujących na obszarach wiejskich, co stanowi działanie komplementarne z Osią 4 LEADER PROW 2007-2013.	<u>Bezzasadne</u>

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Łódzkie	6.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź realizowanymi, finansowanymi z innych źródeł niż Europejski Fundusz Społeczny	<u>Bezzasadne</u>
Dolnośląskie	7.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest skierowany do mieszkańców gminy, na terenie której już zrealizowano lub aktualnie realizowana jest inwestycja związana z rozbudową infrastruktury społecznej, współfinansowana z EFRR lub FS.	<u>Stosowany</u>
Kujawsko-Pomorskie	7.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest skierowany do mieszkańców gminy, na terenie której już zrealizowano lub aktualnie realizowana jest inwestycja związana z rozbudową infrastruktury społecznej, współfinansowana z EFRR lub Funduszu Spójności.	<u>Stosowany</u>
Lubelskie	7.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest skierowany do mieszkańców gminy, na terenie której już zrealizowano lub aktualnie realizowana jest inwestycja związana z rozbudową infrastruktury społecznej, współfinansowana z EFRR lub Funduszu Spójności.	<u>Stosowany</u>
Łódzkie	7.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt stanowi element realizowanego Lokalnego Programu Rewitalizacji finansowanego z EFRR lub FS.	<u>Bezpośrednio</u>
Opolskie	7.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny ze zrealizowanymi bądź będącymi w realizacji inwestycjami związanymi z rozbudową infrastruktury społecznej, współfinansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny.	<u>Stosowany</u>

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Pomorskie	7.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% osoby posiadające miejsce zamieszkania (w rozumieniu przepisów Kodeksu Cywilnego) poza Trójmiastem na obszarach słabych strukturalnie (zgodnie z Mapą nr 4 w Załączniku graficznym <i>Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013</i>). zdefiniowane jako charakteryzujące się niekorzystnymi wskaźnikami w zakresie: – dochodów własnych, – bezrobocia, – odsetka osób korzystających ze świadczeń pomocy społecznej, w stosunku do średniej dla wszystkich gmin wiejskich, wiejsko-miejskich i miast do 35 tys. mieszkańców w województwie pomorskim. Listę obszarów słabych strukturalnie ustalono wg danych pochodzących ze statystyki publicznej, dostępnych na początek roku 2007 (patrz: Mapa nr 4 w Załączniku graficznym <i>Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013</i>). W oparciu o te dane będzie ona obowiązywać do końca 2010 r., kiedy nastąpi jej aktualizacja. Zastosowanie kryterium zapewni komplementarność z działaniami podejmowanymi w ramach <i>Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013</i>.	Np. 80% beneficjentów to mieszkańcy gmin w szczególnie niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej
Pomorskie	7.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w co najmniej 30% osoby zamieszkałe na obszarach zdegradowanych, na których realizowane są projekty, które uzyskały dofinansowanie w ramach Poddziałania 3.2.1. Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne i/lub Poddziałania 8.1.2. Lokalna infrastruktura wspierająca rozwój gospodarczy (typ projektu: kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne) <i>Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013</i>.	Bezpośrednio w odniesieniu do działania 5.2 RPO WM
Zachodniopomorskie	7.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt realizowany na obszarze gmin lub skierowany do mieszkańców gmin wymienionych w załączniku nr 6 do <i>Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego</i> tj. gmin w szczególnie niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Projekt stanowi element realizowanego Lokalnego Programu Rewitalizacji finansowanego z EFRR bądź innego źródła finansowania.	Bezpośrednio

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Zachodniopomorskie	7.2.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt realizowany na obszarze gmin lub skierowany do mieszkańców gmin wymienionych w załączniku nr 6 do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego tj. gmin w szczególnie niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej.	<u>Bezpośrednio</u>
Kujawsko-Pomorskie	7.2.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest skierowany do mieszkańców gminy, na terenie której już zrealizowano lub aktualnie realizowana jest inwestycja związana z rozbudową infrastruktury społecznej, współfinansowana z EFRR lub Funduszu Spójności.	<u>Stosowany</u>
Lubelskie	7.2.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest skierowany do mieszkańców gminy, na terenie której już zrealizowano lub aktualnie realizowana jest inwestycja związana z rozbudową infrastruktury społecznej, współfinansowana z EFRR lub Funduszu Spójności.	<u>Stosowany</u>
Dolnośląskie	7.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Beneficjent lub jego partnerzy w projekcie formalnie wchodzi lub wchodził w skład poniższych partnerstw: - Lokalnych Grup Działania, które jako partnerstwa trójsektorowe, składające się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego, powstały w ramach <i>Pilotażowego Programu Leader</i> + realizowanego w Sektorowym Programie Operacyjnym <i>Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006</i> oraz w ramach <i>Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013</i> , oraz/lub	<u>Stosowany</u> (Beneficjent jest podmiotem posiadającym doświadczenie we współpracy w ramach LGD lub partnerstw na rzecz rozwoju.)
Lubelskie	7.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Wnioskodawca lub jego partnerzy w projekcie są podmiotami posiadającymi doświadczenie we współpracy w ramach Lokalnych Grup Działania, PPWOW lub partnerstw na rzecz rozwoju.	<u>Stosowany</u>
Lubelskie	7.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest skierowany do mieszkańców gminy, na terenie której zrealizowano, jest realizowana, bądź planowana do realizacji inwestycja związana z rozbudową infrastruktury społecznej, współfinansowana z EFRR lub FS.	<u>Stosowanie nieuzasadnione</u>

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Zachodniopomorskie	7.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt realizowany na obszarze gmin lub skierowany do mieszkańców gmin wymienionych w załączniku nr 6 do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego tj. gmin w szczególnie niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej.	<u>Bezpośrednio</u>
Łódzkie	7.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Realizacja projektu w partnerstwie organizacji pozarządowych z JST. Planuje się, że powyższe kryterium wpłynie na aktywację małych podmiotów działających na terenach wiejskich, które w partnerskiej formie realizacji projektu z JST otrzymają większe szanse na pozyskiwania wsparcia dla lokalnych społeczności. Kryterium ma również na uwadze aktywizację Lokalnych Grup Działania funkcjonujących na obszarach wiejskich, co stanowi działanie komplementarne z Osią 4 LEADER PROW 2007-2013.	<u>Możliwy do zastosowania</u>
Łódzkie	7.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź realizowanymi finansowanymi z innych źródeł niż Europejski Fundusz Społeczny	<u>Stosowanie nieuzasadnione</u>
Dolnośląskie	8.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową projektu stanowią wyłącznie pracodawcy i ich pracownicy działający w branżach wskazanych w ramach projektu systemowego realizowanego w ramach Poddziałania 8.1.4: hotelarska, restauracyjna, działalność uzdrowiskowa, informatyczna, produkcja wyrobów chemicznych, produkcja sprzętu i urządzeń radiowych, telewizyjnych i telekomunikacyjnych, (branże o największym potencjale rozwojowym w województwie)	<u>Po modyfikacji</u> (dostosowanie branż województwa, wskazana komplementarna koncentracja w RPO, potrzebne wcześniej przeprowadzone badania z 8.1.4)
Dolnośląskie	8.1.1	<u>Kryterium dostępu</u> Projekt obejmuje podnoszenie kwalifikacji pracowników przedsiębiorstw jednej lub wielu z następujących branż: hotelarstwo, turystyka, gastronomia, obsługa imprez masowych (zawody: hostessa, bileterzy, pracownicy usług ochrony, w tym ochrony osób i mienia, ochrony imprez masowych); usługi komunikacyjne, budownictwo, poligrafia, usługi w zakresie PR, promocji, reklamy. (związane z EURO 2012)	<u>Po modyfikacji</u> (dostosowanie branż województwa, wskazana komplementarna koncentracja w RPO)

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Kujawsko-Pomorskie	8.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada realizację wsparcia szkoleniowego i/lub doradztwa z zagadnień o profilu technicznym dotyczącym jednej lub kilku z następujących branż: biotechnologiczna, budownictwo, chemiczna, elektroniczna, elektromechaniczna, elektrotechniczna, informatyczna, logistyczna, meblarska, mechaniczna, metalurgiczna, poligraficzna, rolno-spożywcza, teleinformatyczna, telekomunikacyjna, transport. (związane z branżami wskazanymi w RIS)	<u>Po modyfikacji</u> (dostosowanie branż województwa, wskazana komplementarna koncentracja w RPO)
Kujawsko-Pomorskie	8.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny do projektów realizowanych w ramach Działania 9.3. Wnioskodawca ma podpisaną umowę lub projekt znajduje się na liście wniosków zatwierdzonych do współfinansowania ze środków EFS.	<u>Bezpośrednio</u>
Lubelskie	8.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, będącymi w realizacji, bądź planowanymi do realizacji, finansowymi ze źródeł wspólnotowych innych niż EFS.	<u>Bezzasadne</u> Zbyt ogólny zapis, nieprowadzący do faktycznej komplementarności
Opolskie	8.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Wnioskodawca jest lub był Partnerem Programu „Opolskie - tutaj zostaję”.	<u>Po modyfikacji</u> Musiałyby istnieć podobne inicjatywy w mazowieckim
Pomorskie	8.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% mikroprzedsiębiorstwa posiadające siedzibę lub wyodrębnioną formalnie jednostkę (oddział, filia) poza Trójmiastem na obszarach słabych strukturalnie (zgodnie z zapisami dokumentu rejestrowego właściwego ze względu na rodzaj prowadzonej działalności) oraz ich pracownicy (zgodnie z Mapą nr 4 w Załączniku graficznym <i>Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013</i>).	<u>Po modyfikacji</u> Bardzo dobry przykład skoordynowanego podejścia. Do aplikacji potrzebne wyznaczenie obszarów i odpowiadające wsparcie w RPO
Pomorskie	8.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest w całości komplementarny z inwestycjami planowanymi do realizacji/realizowanymi/zrealizowanymi w przedsiębiorstwie, będącym beneficjentem pomocy publicznej, które zostały dofinansowane (beneficjent pomocy publicznej posiada podpisaną umowę o dofinansowanie) z Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013 w ramach Osi Priorytetowej 1, Działanie 1.1 i 1.2.	<u>Bezpośrednio</u> Dobry przykład uzupełniający kryterium powyżej. Najpierw skupienie geograficzne potem kryterium bezpośrednie.

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Pomorskie	8.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% przedsiębiorstwa z województwa pomorskiego wchodzących w skład tzw. klastra kluczowego (zgodnie ze stosowną decyzją Zarządu Województwa Pomorskiego w sprawie nadania statusu klastra kluczowego).	<u>Po modyfikacji</u> Przy założeniu, że są rozstrzygnięcia odnośnie wspierania konkretnych klastrów (RIS)
Pomorskie	8.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% osoby i/lub podmioty wyłącznie z obszaru jednego powiatu, zgodnie z priorytetowymi kierunkami działań i/lub rodzajami/typami projektów wskazanymi w Powiatowym Programie Na Rzecz Zatrudnienia i Spójności Społecznej (PPnRZiSS) właściwym dla obszaru zamieszkania/ zlokalizowania grup docelowych określonych w projekcie.	<u>Po modyfikacji</u> Przykład który po modyfikacji może służyć jako kryterium wymuszania bezpośredniej komplementarności ale bez wskazywania konkretnego działania / programu a raczej konieczności realizacji celu strategii / programu lokalnego
Zachodniopomorskie	8.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Minimum 50% uczestników projektu jest szkolonych na potrzeby przedsięwzięć, które otrzymały dofinansowanie w ramach RPO WZ lub min. 50% uczestników projektu stanowią pracownicy firm zlokalizowanych w strefach inwestycyjnych dofinansowanych z RPO WZ.	<u>Bezpośrednio</u> Tylko czy to zwiększa efektywność? Czy szkoleni pracownicy firm nie dostających dotacji z RPO mniej się nauczą?
Zachodniopomorskie	8.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zapewnia szkolenia dostosowane do określonych potrzeb pracowników lub umożliwiające zatrudnienie, w branżach uznanych za priorytetowe dla rozwoju województwa, a określonych w RSI m.in. związanych z sektorem usług turystycznych, transportowo-logistycznych, przetwórstwa rolno-spożywczego, przemysłu drzewno meblarskiego, chemicznego, poligraficznego, komputerowego oraz ICT.	<u>Po modyfikacji</u> Przy założeniu istnienia branż priorytetowych w RIS
Dolnośląskie	8.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest realizowany w branżach: górniczej, hutniczej, cukrowniczej, włókienniczej, kolejowej, elektromaszynowej, motoryzacyjnej, służbie zdrowia. Projekt może obejmować inne branże przechodzące procesy adaptacyjne i modernizacyjne o znacznym nasileniu w województwie – o ile wnioskodawca przedstawi uzasadnienie w wniosku o dofinansowanie projektu.	<u>Po modyfikacji</u> Przy założeniu identyfikacji branż przejściowych w RPO/strategii możliwe wsparcie komplementarne
Łódzkie	8.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada rozwój kwalifikacji w zawodach dotyczących usług logistycznych, turystycznych (w tym turystyki konnej) oraz usług hotelarskich poprzez komplementarność z projektami kluczowymi regionu z innych programów operacyjnych. (branże istotne w łódzkim, turystyka wynika z projektów kluczowych)	<u>Po modyfikacji</u> Przy założeniu identyfikacji branż w RPO/strategii możliwe wsparcie komplementarne

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Lubelskie	8.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt obejmuje w 100% rolników zamieszkałych (w rozumieniu przepisów Kodeksu Cywilnego) na terenie jednego z co najmniej trzech powiatów województwa lubelskiego, w których stopa bezrobocia II (tj. udział bezrobotnych w liczbie pracujących poza rolnictwem indywidualnym) wg stanu na dzień 31.12.2009 r. jest najwyższa. Rezultatem projektu jest podjęcie zatrudnienia/samozatrudnienia poza rolnictwem (do dnia złożenia końcowego wniosku o płatność) przez co najmniej 20% uczestników projektu.	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem, że są specyficzne obszary warte wsparcia w ten sposób i komplementarnie z RPO
Opolskie	8.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Wnioskodawca jest lub był Partnerem Programu „Opolskie - tutaj zostaję”.	<u>Po modyfikacji</u> Musiłyby istnieć podobne inicjatywy w mazowieckim
Pomorskie	8.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% mikroprzedsiębiorstwa posiadające siedzibę lub wyodrębnioną formalnie jednostkę (oddział, filia) poza Trójmiastem na obszarach słabych strukturalnie (zgodnie z zapisami dokumentu rejestrowego właściwego ze względu na rodzaj prowadzonej działalności) oraz ich pracownicy (zgodnie z Mapą nr 4 w Załączniku graficznym Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013).	<u>Po modyfikacji</u> Bardzo dobry przykład skoordynowanego podejścia. Do aplikacji potrzebne wyznaczenie obszarów i odpowiadające wsparcie w RPO
Pomorskie	8.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% przedsiębiorstwa z województwa pomorskiego wchodzących w skład tzw. klastra kluczowego (zgodnie ze stosowną decyzją Zarządu Województwa Pomorskiego w sprawie nadania statusu klastra kluczowego).	<u>Po modyfikacji</u> Przy założeniu, że są rozstrzygnięcia odnośnie wspierania konkretnych klastrów (RIS)
Pomorskie	8.1.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% mikroprzedsiębiorstwa posiadające siedzibę lub wyodrębnioną formalnie jednostkę (oddział, filia) poza Trójmiastem na obszarach słabych strukturalnie (zgodnie z zapisami dokumentu rejestrowego właściwego ze względu na rodzaj prowadzonej działalności) oraz ich pracownicy (zgodnie z Mapą nr 4 w Załączniku graficznym Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013).	<u>Po modyfikacji</u> Bardzo dobry przykład skoordynowanego podejścia. Do aplikacji potrzebne wyznaczenie obszarów i odpowiadające wsparcie w RPO
Dolnośląskie	8.2.1	<u>Kryterium dostępu</u> Projekt realizowany w ramach dziedzin kluczowych dla gospodarki województwa dolnośląskiego, określonych w Dolnośląskiej Strategii Innowacji (Rozdział VII): projektowanie, wytwarzanie i zastosowanie materiałów zaawansowanych, technologie informacyjne, nauka i technologie na rzecz poprawy jakości życia, odnawialne i alternatywne źródła energii.	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem odpowiednich zapisów w RIS i skoordynowanym skoncentrowaniem w RPO

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Kujawsko-Pomorskie	8.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> 1. Wnioskodawca realizuje bądź planuje do realizacji (ma podpisaną umowę) inwestycję finansowaną ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny, w szczególności z: a) Osi priorytetowej 3. Rozwój infrastruktury społecznej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (komplementarność w zakresie wsparcia inwestycji w infrastrukturę edukacyjną), b) Osi priorytetowej 4. Rozwój infrastruktury społeczeństwa Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (komplementarność w zakresie społeczeństwa informacyjnego), c) Osi priorytetowej 5. Wzmocnienie konkurencyjności przedsiębiorstw Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (komplementarność w zakresie przedsiębiorczości, badań i rozwoju, wsparcia inwestycji w kształcenie), d) Osi priorytetowej 7. Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (komplementarność w zakresie wsparcia inwestycji w infrastrukturę edukacyjną, społeczną, kulturalną, turystyczną, sportową), e) EFR albo EFRROW (komplementarność w zakresie adaptacyjności), f) Programem Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka (komplementarność w zakresie innowacyjności, przedsiębiorczości, społeczeństwa informacyjnego, badań i rozwoju).	<u>Po modyfikacji</u> Nie wydaje się by formalne wykazanie faktu realizacji inwestycji z EFRR bez wskazania konkretnych efektów synergii przynosiło efekty
Łódzkie	8.2.1	<u>Projekt systemowy</u> Projekt przewiduje staże w przedsiębiorstwach wykorzystujących innowacyjne rozwiązania w zakresie instalacji ograniczających emisję CO ₂ /projekt zakłada udział doktorantów w stypendiach naukowych przewidujący badania z zakresu ograniczenia emisji CO ₂ . – komplementarne z projektem w ramach Europejskiego Programu Energetycznego na rzecz Naprawy Gospodarczej	<u>Po modyfikacji</u> Jeżeli istnieją kluczowe projekty warte wsparcia komplementarnego stażami tego typu.
Lubelskie	8.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt obejmuje staże i szkolenia praktyczne dla pracowników przedsiębiorstw w jednostkach naukowych reprezentujących strategiczne dla regionu dziedziny nauki określone w Regionalnej Strategii Innowacji Województwa Lubelskiego.	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem, że są kluczowe dziedziny nauki w RIS
Opolskie	8.2.1	<u>Kryterium dostępu</u> Projekt zakłada realizację działań zgodnie z przewodnikiem pt. „Adaptacja Programu Innovation Assistant na Opolszczyznę” opracowanym w ramach wyodrębnionego projektu systemowego współpracy ponadnarodowej pn. „Opening Regional Innovation System in the Opolskie Voivodeship” (ORIS), realizowanego przez Opolskie Centrum Rozwoju Gospodarki w Opolu.	<u>Po modyfikacji</u> Musiałyby istnieć podobne inicjatywy w mazowieckim

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Pomorskie	8.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% przedsiębiorstwa z województwa pomorskiego wchodzących w skład tzw. klastra kluczowego (zgodnie ze stosowną decyzją Zarządu Województwa Pomorskiego w sprawie nadania statusu klastra kluczowego).	<u>Po modyfikacji</u> Przy założeniu, że są rozstrzygnięcia odnośnie wspierania konkretnych klastrów (RIS)
Dolnośląskie	8.2.2	<u>Projekt systemowy</u> stypendia naukowe dla doktorantów kształcących się na kierunkach uznanych za szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju województwa (określonych w RSI)	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem odpowiednich zapisów w RIS i skoordynowanym skoncentrowaniem w RPO
Kujawsko-Pomorskie	8.2.2	<u>Projekt systemowy</u> stypendia naukowe i wsparcie towarzyszące (np. szkolenia z zakresu komercjalizacji wiedzy) dla doktorantów kształcących się na kierunkach uznanych za szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju województwa (określonych w RSI)	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem odpowiednich zapisów w RIS i skoordynowanym skoncentrowaniem w RPO
Lubelskie	8.2.2	<u>Kryterium strategiczne</u> stypendia naukowe i wsparcie towarzyszące (np. szkolenia z zakresu komercjalizacji wiedzy) dla doktorantów kształcących się na kierunkach uznanych za szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju województwa (określonych w RSI)	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem, że są kluczowe dziedziny nauki w RIS
Pomorskie	8.2.2	<u>Projekt systemowy</u> Stypendia naukowe i wsparcie towarzyszące (np. szkolenia z zakresu komercjalizacji wiedzy) dla doktorantów kształcących się na kierunkach uznanych za szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju województwa (określonych w RSI).	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem, że są kluczowe dziedziny nauki w RIS
Zachodniopomorskie	8.2.2	<u>Projekt systemowy</u> Stypendia naukowe i wsparcie towarzyszące (np. szkolenia z zakresu komercjalizacji wiedzy) dla doktorantów kształcących się na kierunkach uznanych za szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju województwa (określonych w RSI)	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem, że są kluczowe dziedziny nauki w RIS
Dolnośląskie	9.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny.	<u>Stosowane</u>

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Dolnośląskie	9.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada utworzenie przedszkola/innej formy wychowania przedszkolnego w miejscowościach, w których przedszkola nie funkcjonują lub na obszarach wiejskich.	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem, że podobna koncentracja wsparcia w RPO
Łódzkie	9.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji (beneficjent podpisał umowę o dofinansowanie realizacji projektu), współfinansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny.	<u>Stosowane</u>
Zachodniopomorskie	9.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt realizowany na obszarze gmin lub skierowany do mieszkańców gmin wymienionych w załączniku nr 6 do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego tj. gmin w szczególnie niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej.	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem, że podobna koncentracja wsparcia w RPO
Zachodniopomorskie	9.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny.	<u>Stosowane</u>
Dolnośląskie / Lubelskie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada realizację programów rozwojowych wyłącznie w szkołach/szkole i/lub placówkach oświatowych zlokalizowanych na obszarach wiejskich / grupy docelowe dotknięte powodzią (rozumianych jako tereny położone poza granicami administracyjnymi miast – obszary gmin wiejskich oraz części wiejskie (leżące poza miastem) gmin miejsko – wiejskich).	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem, że podobna koncentracja wsparcia w RPO
Dolnośląskie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie sprzętu ICT zakupionego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006.	<u>Stosowane</u>

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Dolnośląskie	9.1.2	<u>Projekt systemowy</u> Dla szkół i placówek oświatowych, które otrzymały wsparcie w ramach kluczowych z RPO - niezbędny sprzęt dydaktyczny, wartości ponad 30 mln zł., umożliwiający efektywne rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów, zwłaszcza w zakresie przedmiotów matematyczno-przyrodniczych oraz wykorzystywania technologii informacyjno-komunikacyjnych.	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem, że są odpowiednie projekty kluczowe w RPO
Kujawsko-Pomorskie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie sprzętu ICT zakupionego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006 i 2007-2009 lub specjalistycznego sprzętu ułatwiającego kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zakupionego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006.	<u>Stosowane</u>
Kujawsko-Pomorskie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> 1. Wnioskodawca realizuje bądź planuje do realizacji (ma podpisaną umowę) inwestycję finansowaną ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny, w szczególności z: a) Oś priorytetowa 3. Rozwój infrastruktury społecznej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (komplementarność w zakresie wsparcia inwestycji w infrastrukturę edukacyjną), b) Oś priorytetowa 7. Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (komplementarność w zakresie wsparcia inwestycji w infrastrukturę edukacyjną), c) EFR albo EFRROW (komplementarność w zakresie edukacji), d) Program Leonardo da Vinci (komplementarność w zakresie innowacyjnych rozwiązań edukacyjnych podnoszenia jakości kształcenia), e) Priorytet III PO KL (komplementarność w zakresie edukacji), Projekty systemowe w ramach Poddziałania 9.1.2, Działania 9.2 i 9.4 PO KL (komplementarność w zakresie edukacji).	<u>Bezzasadne</u> Nie wydaje się by formalne wykazanie faktu realizacji inwestycji z EFRR bez wskazania konkretnych efektów synergii przynosiło efekty
Łódzkie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie sprzętu zakupionego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006	<u>Stosowane</u>
Łódzkie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji (beneficjent podpisał umowę o dofinansowanie realizacji projektu), współfinansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny	<u>Stosowane</u>

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Lubelskie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie specjalistycznego sprzętu ułatwiającego kształcenie uczniów ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi zakupionego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego bądź ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny	<u>Stosowane</u>
Pomorskie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% osoby i/lub podmioty wyłącznie z obszaru jednego powiatu, zgodnie z priorytetowymi kierunkami działań i/lub rodzajami/typami projektów wskazanymi w Powiatowym Programie Na Rzecz Zatrudnienia i Spójności Społecznej (PPnRZiSS) właściwym dla obszaru zamieszkania/ zlokalizowania grup docelowych określonych w projekcie.	<u>Po modyfikacji</u>
Pomorskie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w co najmniej 30% uczniowie szkół podstawowych i/lub gimnazjalnych i/lub ponadgimnazjalnych, zamieszkujący na obszarach zdegradowanych, na których realizowane są projekty, które uzyskały dofinansowanie w ramach Poddziałania 3.2.1 Kompleksowe przedsięwzięcia rewitalizacyjne Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007 – 2013.	<u>Bezpośrednio</u>
Pomorskie, Opolskie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie sprzętu ICT zakupionego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004 – 2006.	<u>Stosowane</u>
Zachodniopomorskie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt realizowany na obszarze gmin lub skierowany do mieszkańców gmin wymienionych w załączniku nr 6 do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego tj. gmin w szczególnie niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej.	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem, że podobna koncentracja wsparcia w RPO
Zachodniopomorskie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny.	<u>Stosowane</u>

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Zachodniopomorskie	9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie sprzętu ICT zakupionego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004 – 2006.	<u>Stosowane</u>
Dolnośląskie	9.2	<u>Projekt systemowy</u> 9 centrów kształcenia zawodowego skupiających konkretne branże i oferujących zajęcia praktyczne dla uczniów innych szkół dostaje środki na wyposażenie z RPO a z POKL zajęcia dodatkowe, współpraca z pracodawcami, sprzęt	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem, że są odpowiednie projekty kluczowe w RPO
Kujawsko-Pomorskie	9.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie specjalistycznych stanowisk do przeprowadzania zewnętrznych egzaminów zawodowych zakupionych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006.	<u>Stosowane</u>
Kujawsko-Pomorskie	9.2	<u>Kryterium strategiczne</u> 1. Wnioskodawca realizuje bądź planuje do realizacji (ma podpisaną umowę) inwestycję finansowaną ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny, w szczególności z: a) Oś priorytetowa 3. Rozwój infrastruktury społecznej Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (komplementarność w zakresie wsparcia inwestycji w infrastrukturę edukacyjną), b) Oś priorytetowa 7. Wspieranie przemian w miastach i w obszarach wymagających odnowy Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Kujawsko-Pomorskiego na lata 2007-2013 (komplementarność w zakresie wsparcia inwestycji w infrastrukturę edukacyjną), c) EFR albo EFRROW (komplementarność w zakresie edukacji), d) Program Leonardo da Vinci (komplementarność w zakresie innowacyjnych rozwiązań edukacyjnych podnoszenia jakości kształcenia), e) Priorytet III PO KL (komplementarność w zakresie edukacji), Projekty systemowe w ramach Poddziałania 9.1.2, Działania 9.2 i 9.4 PO KL (komplementarność w zakresie edukacji).	<u>Bezzasadne</u> Nie wydaje się by formalne wykazanie faktu realizacji inwestycji z EFRR bez wskazania konkretnych efektów synergii przynosiło efekty
Łódzkie	9.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie sprzętu zakupionego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006.	<u>Stosowane</u>

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Łódzkie	9.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji (beneficjent podpisał umowę o dofinansowanie realizacji projektu), współfinansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny	<u>Stosowane</u>
Łódzkie	9.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada kształcenie zawodowe na kierunkach związanych z turystyką, hotelarstwem, logistyką.	<u>Po modyfikacji</u> Przy założeniu identyfikacji pożądanых branż w powiązaniu ze wsparciem z RPO
Lubelskie	9.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji (beneficjent podpisał umowę o dofinansowanie realizacji projektu), współfinansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny	<u>Stosowane</u>
Zachodniopomorskie	9.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie specjalistycznych stanowisk do przeprowadzania zewnętrznych egzaminów zawodowych zakupionych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006.	<u>Stosowane</u>
Zachodniopomorskie	9.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny.	<u>Stosowane</u>
Dolnośląskie	9.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny.	<u>Po modyfikacji</u> Ogólny zapis, potrzebna jasna definicja komplementarności oraz jednoznaczna skala, jeżeli ma to doprowadzić do faktycznej synergii

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Kujawsko-Pomorskie	9.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie specjalistycznych stanowisk do przeprowadzania zewnętrznych egzaminów zawodowych zakupionych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006.	<u>Stosowane</u>
Łódzkie	9.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie sprzętu zakupionego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006.	<u>Stosowane</u>
Łódzkie	9.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji (beneficjent podpisał umowę o dofinansowanie realizacji projektu), współfinansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny	<u>Po modyfikacji</u> Ogólny zapis, potrzebna jasna definicja komplementarności oraz jednoznaczna skala, jeżeli ma to doprowadzić do faktycznej synergii
Łódzkie	9.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada kształcenie zawodowe na kierunkach związanych z turystyką, hotelarstwem, logistyką.	<u>Po modyfikacji</u> Przy założeniu identyfikacji pożądanых branż w powiązaniu ze wsparciem z RPO
Lubelskie	9.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji (beneficjent podpisał umowę o dofinansowanie realizacji projektu), współfinansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny	<u>Po modyfikacji</u> Ogólny zapis, potrzebna jasna definicja komplementarności oraz jednoznaczna skala, jeżeli ma to doprowadzić do faktycznej synergii
Pomorskie	9.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% osoby posiadające miejsce zamieszkania (w rozumieniu przepisów Kodeksu Cywilnego) poza Trójmiastem na obszarach słabych strukturalnie (zgodnie z Mapą nr 4 w Załączniku graficznym <i>Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013</i>) i/lub podmioty posiadające siedzibę lub wyodrębnioną formalnie jednostkę na jego terenie.	<u>Po modyfikacji</u> Bardzo dobry przykład skoordynowanego podejścia. Do aplikacji potrzebne wyznaczenie obszarów i odpowiadające wsparcie w RPO

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Pomorskie	9.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny.	<u>Po modyfikacji</u> Ogólny zapis, potrzebna jasna definicja komplementarności oraz jednoznaczna skala, jeżeli ma to doprowadzić do faktycznej synergii
Pomorskie	9.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie specjalistycznych stanowisk do przeprowadzania zewnętrznych egzaminów zawodowych zakupionych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006.	<u>Stosowane</u>
Zachodniopomorskie	9.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny.	<u>Stosowane</u>
Zachodniopomorskie	9.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie specjalistycznych stanowisk do przeprowadzania zewnętrznych egzaminów zawodowych zakupionych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004 – 2006 oraz wykorzystanie wyposażenia Centrów Kształcenia Zawodowego i Praktycznego zakupionych ze środków EFS w latach 2004 – 2006.	<u>Stosowane</u>
Dolnośląskie	9.4	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny.	<u>Po modyfikacji</u> Ogólny zapis, potrzebna jasna definicja komplementarności oraz jednoznaczna skala, jeżeli ma to doprowadzić do faktycznej synergii
Łódzkie	9.4	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji (beneficjent podpisał umowę o dofinansowanie realizacji projektu), współfinansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny	<u>Po modyfikacji</u> Ogólny zapis, potrzebna jasna definicja komplementarności oraz jednoznaczna skala, jeżeli ma to doprowadzić do faktycznej synergii

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Lubelskie	9.4	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie centrów kształcenia na odległość utworzonych w ramach SPO RZL 2004-2006 w procesie przekwalifikowania nauczycieli szkolnych w kierunku kształcenia ustawicznego (osób dorosłych)	<u>Do zastosowania</u>
Lubelskie	9.4	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji (beneficjent podpisał umowę o dofinansowanie realizacji projektu), współfinansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny	<u>Po modyfikacji</u> Ogólny zapis, potrzebna jasna definicja komplementarności oraz jednoznaczna skala, jeżeli ma to doprowadzić do faktycznej synergii
Pomorskie	9.4	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% osoby i/lub podmioty wyłącznie z obszaru jednego powiatu, zgodnie z priorytetowymi kierunkami działań i/lub rodzajami/typami projektów wskazanymi w Powiatowym Programie Na Rzecz Zatrudnienia i Spójności Społecznej (PPnRZiSS) właściwym dla obszaru zamieszkania/ zlokalizowania grup docelowych określonych w projekcie.	<u>Po modyfikacji</u>
Pomorskie	9.4	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% osoby posiadające miejsce zamieszkania (w rozumieniu przepisów Kodeksu Cywilnego) poza Trójmiastem na obszarach słabych strukturalnie (zgodnie z Mapą nr 4 w Załączniku graficznym <i>Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013</i>) i/lub podmioty posiadające siedzibę lub wyodrębnioną formalnie jednostkę na jego terenie.	<u>Po modyfikacji</u> Bardzo dobry przykład skoordynowanego podejścia. Do aplikacji potrzebne wyznaczenie obszarów i odpowiadające wsparcie w RPO
Pomorskie	9.4	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji (beneficjent podpisał umowę o dofinansowanie realizacji projektu), współfinansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny	<u>Po modyfikacji</u> Ogólny zapis, potrzebna jasna definicja komplementarności oraz jednoznaczna skala, jeżeli ma to doprowadzić do faktycznej synergii
Zachodniopomorskie	9.4	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż Europejski Fundusz Społeczny.	<u>Stosowane</u>

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Dolnośląskie	9.5	<u>Kryterium strategiczne</u> Beneficjent lub jego partnerzy w projekcie formalnie wchodzi lub wchodził w skład poniższych partnerstw: - Lokalnych Grup Działania, które jako partnerstwa trójsektorowe, składające się z przedstawicieli sektora publicznego, gospodarczego i społecznego, powstały w ramach <i>Pilotażowego Programu Leader +</i> realizowanego w Sektorowym Programie Operacyjnym <i>Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich 2004-2006</i> oraz w ramach <i>Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007-2013</i> , i/lub - partnerstw na rzecz rozwoju, realizowanych przez partnerstwa	<u>Bezpośrednio</u>
Kujawsko-Pomorskie	9.5	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie centrów kształcenia na odległość na wsiach, utworzonych w ramach Działania 2.1 SPO Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006).	<u>Stosowane</u>
Łódzkie	9.5	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie centrów kształcenia na odległość na wsiach, utworzonych w ramach Działania 2.1 SPO Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006).	<u>Stosowane</u>
Pomorskie	9.5	<u>Kryterium strategiczne</u> Grupę docelową w projekcie stanowią w 100% osoby posiadające miejsce zamieszkania (w rozumieniu przepisów Kodeksu Cywilnego) poza Trójmiastem na obszarach słabych strukturalnie (zgodnie z Mapą nr 4 w Załączniku graficznym <i>Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Pomorskiego na lata 2007-2013</i>) i/lub podmioty posiadające siedzibę lub wyodrębnioną formalnie jednostkę na jego terenie.	<u>Po modyfikacji</u> Bardzo dobry przykład skoordynowanego podejścia. Do aplikacji potrzebne wyznaczenie obszarów i odpowiadające wsparcie w RPO
Pomorskie	9.5	<u>Kryterium strategiczne</u> Projektodawca lub jego partnerzy w projekcie są podmiotami posiadającymi doświadczenie we współpracy w ramach LGD lub partnerstw na rzecz rozwoju.	<u>Stosowane</u>
Pomorskie	9.5	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie centrów kształcenia na odległość na wsiach, utworzonych w ramach Działania 2.1 SPO Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006).	<u>Stosowane</u>

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Zachodniopomorskie	9.5	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt realizowany na obszarze gmin lub skierowany do mieszkańców gmin wymienionych w załączniku nr 6 do Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Zachodniopomorskiego tj. gmin w szczególnie niekorzystnej sytuacji społeczno-ekonomicznej.	<u>Po modyfikacji</u> Pod warunkiem, że podobna koncentracja wsparcia w RPO
Zachodniopomorskie	9.5	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie centrów kształcenia na odległość na wsiach, utworzonych w ramach Działania 2.1 SPO Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006).	<u>Stosowane</u>
Dolnośląskie	Horyzontalne	<u>Instytucjonalno-systemowe</u> Dolnośląska Rada Gospodarcza stanowi regionalny mechanizm systemowy zapewniający komplementarność udzielanego wsparcia w ramach PO KL z działaniami finansowanymi z innych środków, m.in. z EFRR. Została powołana Uchwałą Zarządu Województwa Dolnośląskiego Nr 2196/II/05. Rada stwarza na poziomie regionu (województwa) wspólną platformę współpracy władzy samorządowej województwa dolnośląskiego oraz funkcjonujących w regionie agencji rozwoju regionalnego i organizacji przedstawicielskich, reprezentujących podmioty gospodarcze Dolnego Śląska. Rada ma za zadanie m.in. wspieranie wspólnych przedsięwzięć gospodarczych, które zostały uznane przez Prezydium Rady za priorytetowe inicjatywy dla Dolnego Śląska.	<u>Po modyfikacji</u>
Dolnośląskie, Łódzkie, Kujawsko-Pomorskie, Lubelskie	Horyzontalne	<u>Instytucjonalno-systemowe</u> mechanizmem systemowym zapewniającym koordynację i komplementarność procesu wdrażania Priorytetów PO KL z działaniami realizowanymi w ramach RPO dla Województwa Dolnośląskiego jest Podkomitet Monitorujący Program Operacyjny Kapitał Ludzki – delegowanie reprezentantów departamentów obsługujących poszczególne programy do składu Podkomitetu Monitorującego i Komitetu Monitorującego	<u>Stosowany</u>
Łódzkie, Kujawsko-Pomorskie	Horyzontalne	<u>Instytucjonalno-systemowe</u> cykliczne spotkania grup roboczych, w których uczestniczą przedstawiciele departamentów obsługujących poszczególne programy, w tym przede wszystkim „zespołu zadaniowego ds. koordynacji funduszy europejskich”, który omawia kwestie związane z wdrażaniem tych programów Dzięki temu Urząd Marszałkowski dużo bardziej efektywnie jest w stanie wskazywać projektodawcą możliwość integracji działań projektowych przy połączonym wsparciu finansowym różnych Programów	<u>Po modyfikacji</u>

Województwo	Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu	Możliwość aplikacji w mazowieckim POKL
Łódzkie	Horyzontalne	<u>Instytucjonalno-systemowe</u> powołanie Uchwałą Zarządu Województwa Łódzkiego nr 647/2009 Forum Komplementarności. Głównym zadaniem Forum jest wypracowywanie mechanizmów komplementarności w celu uzyskania synergii interwencji poszczególnych programów wdrażanych w województwie, przeciwdziałanie podwójnemu finansowaniu, wypracowanie dobrych praktyk i wzmocnienie współpracy pomiędzy dysponentami środków publicznych. Forum Komplementarności posiada sformalizowaną strukturę oraz regulamin działania określony w Uchwale Zarząd Województwa Łódzkiego nr 647/2009.	<u>Po modyfikacji</u> Powoływanie nowych ciał ma sens tylko jeżeli nie będą dublowały funkcji dotychczasowych i będą dostosowane do systemu wdrażania FE w regionie

6.4 Mechanizmy stosowane w województwie mazowieckim

Obszar (np. działanie, poddziałanie)	Rodzaj instrumentu
6.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projektodawca lub jego partnerzy w projekcie są podmiotami posiadającymi doświadczenie we współpracy w ramach LGD lub partnerstw na rzecz rozwoju.
7.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest skierowany do mieszkańców gminy, na terenie której już zrealizowano lub aktualnie realizowana jest inwestycja związana z rozbudową infrastruktury społecznej, współfinansowana z EFRR lub FS.
7.2.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji współfinansowanymi ze środków EFRR lub FS (jako planowane, należy traktować inwestycje w przypadku których na dzień składania wniosku o dofinansowanie beneficjent dysponuje oficjalnym stanowiskiem Instytucji przyznającej dofinansowanie o którym mowa w kryterium, o zakwalifikowaniu inwestycji do otrzymania dofinansowania).
7.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Beneficjent jest podmiotem posiadającym doświadczenie we współpracy w ramach LGD lub partnerstw na rzecz rozwoju.
8.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji, finansowanymi w ramach PO IG lub RPO (jako planowane, należy traktować inwestycje w przypadku których na dzień składania wniosku o dofinansowanie beneficjent dysponuje oficjalnym stanowiskiem Instytucji przyznającej dofinansowanie o którym mowa w kryterium, o zakwalifikowaniu inwestycji do otrzymania dofinansowania).
8.2.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji, finansowanymi w ramach RPO lub PO IG (jako planowane, należy traktować inwestycje w przypadku których na dzień składania wniosku o dofinansowanie beneficjent dysponuje oficjalnym stanowiskiem Instytucji przyznającej dofinansowanie o którym mowa w kryterium, o zakwalifikowaniu inwestycji do otrzymania dofinansowania).
9.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest realizowany na obszarach o wskaźniku upowszechnienia edukacji przedszkolnej poniżej wartości średniej dla Województwa Mazowieckiego

9.1.1	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł innych niż Europejski Fundusz Społeczny (jako planowane, należy traktować inwestycje w przypadku których na dzień składania wniosku o dofinansowanie beneficjent dysponuje oficjalnym stanowiskiem Instytucji przyznającej dofinansowanie o którym mowa w kryterium, o zakwalifikowaniu inwestycji do otrzymania dofinansowania).
9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie sprzętu ICT zakupionego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006.
9.1.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi, realizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł innych niż Europejski Fundusz Społeczny (jako planowane, należy traktować inwestycje w przypadku których na dzień składania wniosku o dofinansowanie beneficjent dysponuje oficjalnym stanowiskiem Instytucji przyznającej dofinansowanie o którym mowa w kryterium, o zakwalifikowaniu inwestycji do otrzymania dofinansowania).
9.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie specjalistycznych stanowisk do przeprowadzania zewnętrznych egzaminów zawodowych zakupionych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004- 2006.
9.2	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt jest komplementarny z inwestycjami zrealizowanymi bądź planowanymi do realizacji finansowanymi ze źródeł wspólnotowych innych niż EFS.
9.3	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie specjalistycznych stanowisk do przeprowadzania zewnętrznych egzaminów zawodowych zakupionych ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w latach 2004-2006.
9.5	<u>Kryterium strategiczne</u> Projekt zakłada wykorzystanie centrów kształcenia na odległość na wsiach, utworzonych w ramach Działania 2.1 SPO Rozwój Zasobów Ludzkich 2004-2006)

9.5

Kryterium strategiczne

Projektodawca lub jego partnerzy w projekcie są podmiotami posiadającymi doświadczenie we współpracy w ramach LGD lub partnerstw na rzecz rozwoju.

6.5 Macierz zależności

(załącznik przekazano w wersji elektronicznej w formacie *.xlsx)

		KL_R	KL_R	KL_R	KL_R	KL_R	KL_R	KL_R	KL_R	KL_R	KL_R
		6.1.1	6.1.2	6.1.3	6.2	6.3	7.1.1	7.1.2	7.1.3	7.2.1	7.2.2
KL_C	1.1	2,0,1,0=3	2,0,2,0=4	2,0,2,1=5	1,0,1,0=2	1,1,1,1=4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,1,0=2	0,0,0,0=0
KL_C	1.2	1,0,1,1=3	2,0,1,1=4	1,0,1,0=2	0,0,0,0=0	1,0,1,0=2	2,0,1,1=4	1,0,1,1=3	2,0,2,1=5	0,0,0,0=0	1,0,1,1=3
KL_C	1.3.1	0,0,1,0=1	0,0,1,0=1	0,0,0,0=0	1,0,0,0=1	0,0,0,0=0	0,0,1,0=1	0,0,1,0=1	1,0,1,0=2	0,1,0,0=1	0,0,0,0=0
KL_C	1.3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	1.3.3	0,0,2,0=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,1,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	1.3.4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	1.3.5	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	1.3.6	0,0,1,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,2,0=2	0,0,2,0=2	0,0,2,0=2	0,0,2,0=2	0,0,2,0=2
KL_C	1.3.7	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.1.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.1.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.1.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.2.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.2.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.3.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.3.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.1.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.1.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.3.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.3.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.3.4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.4.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.4.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,2,0=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.4.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	4.1.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,0,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	4.1.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,0,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	4.1.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	4.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	5.1.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	5.1.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0

[illegible]

		KL_R 6.1.1	KL_R 6.1.2	KL_R 6.1.3	KL_R 6.2	KL_R 6.3	KL_R 7.1.1	KL_R 7.1.2	KL_R 7.1.3	KL_R 7.2.1	KL_R 7.2.2
RPO	7.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	7.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	2,0,2,1=5	0,0,0,0=0
RPO	7.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,1,2,1=5	1,1,2,1=5	1,1,1,0=3	0,0,0,1=1	0,0,0,1=1
		2,4,1,2=9	0,3,0,0=3	1,4,1,2=8	9,7,11,16=43	2,0,1,2=5	1,2,2,2=7	1,2,2,2=7	1,2,1,0=4	3,4,3,5=15	1,2,1,2=6
PROW	1.1	0,0,1,0=1	0,0,1,0=1	0,0,1,0=1	0,0,1,0=1	0,0,1,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,1,0=1
PROW	1.2	0,0,0,0=0	0,0,1,0=1	0,0,1,0=1	0,0,2,2=4	0,0,1,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,1,0=1
PROW	1.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.5	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.6	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.7	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.8	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.9	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.10	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	2.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	2.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	2.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	2.4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	3.1	0,1,1,1=3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,2,1=3	0,2,2,2=6	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	3.2	0,1,2,1=4	0,1,1,0=2	0,0,0,0=0	0,0,2,0=2	0,2,1,1=4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	3.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	3.4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	4.1	0,1,2,1=4	0,1,1,0=2	0,0,0,0=0	0,0,2,1=3	0,2,2,2=6	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	4.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	4.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
		0,3,6,3=12	0,2,4,0=6	0,0,2,0=2	0,0,9,4=13	0,7,7,8=22	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,2,0=2
		3,7,13,4=27	2,7,7,1=17	3,5,7,2=17	13,12,23,20=68	4,8,10,11=33	2,2,6,3=13	2,2,6,3=13	3,2,5,1=11	4,4,5,5=18	2,1,5,3=11

		KL_R	KL_R	KL_R	KL_R	KL_R	KL_R	KL_R	KL_R	KL_R	
		7.3	8.1.1	8.1.2	8.1.3	8.1.4	8.2.1	8.2.2	9.1.1	9.1.2	9.1.3
KL_C	1.1	0,0,0,0=0	1,0,0,0=1	1,0,0,0=1	1,0,0,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	1.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	1.3.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	1.3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	1.3.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	1.3.4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	1.3.5	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	1.3.6	0,0,2,0=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	1.3.7	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.1.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,0,1=2	1,0,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.1.2	0,0,0,0=0	1,0,1,0=2	1,0,1,0=2	1,0,1,0=2	0,0,0,1=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.1.3	0,0,0,0=0	1,0,0,0=1	1,0,0,0=1	1,0,0,0=1	0,0,0,1=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.2.1	0,0,0,0=0	1,0,1,0=2	1,0,1,0=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.2.2	0,0,0,0=0	1,0,1,0=2	1,0,1,0=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.3.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	2.3.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.1.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,1,1=3	0,0,0,0=0
KL_C	3.1.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,1,1=3	1,0,1,1=3	1,0,0,0=1
KL_C	3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.3.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.3.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,2,0	0,0,0,0=0
KL_C	3.3.4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,2,0	1,0,2,0
KL_C	3.4.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.4.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	3.4.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	4.1.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,2,1=3	0,0,1,2=3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	4.1.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	4.1.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,1,0=2	0,0,0,0=0
KL_C	4.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,1,1,1=4	1,1,1,0=3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	5.1.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	5.1.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0

		KL_R 7.3	KL_R 8.1.1	KL_R 8.1.2	KL_R 8.1.3	KL_R 8.1.4	KL_R 8.2.1	KL_R 8.2.2	KL_R 9.1.1	KL_R 9.1.2	KL_R 9.1.3
KL_C	5.1.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	5.2.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	5.2.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	5.2.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	5.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	5.4.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	5.4.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	5.5.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,0,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C	5.5.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,0,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
		0,0,2,0=2	5,0,3,0=8	5,0,3,0=8	5,0,1,0=6	0,0,0,2=2	2,1,3,3=9	2,1,2,3=8	1,0,1,1=3	4,1,7,2=14	2,0,2,0=4
RPO	1.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,0=1	1,2,2,2=7	1,1,2,1=5	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,1,0=1
RPO	1.2	0,0,0,0=0	0,1,0,2=3	0,1,0,2=3	0,0,0,0=0	0,1,0,0=1	1,1,2,2=6	1,1,2,1=5	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	1.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	1.4	0,0,0,0=0	1,1,1,2=5	1,1,1,2=5	0,0,0,1=1	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	1.5	0,1,0,0=1	1,2,2,2=7	1,2,1,2=6	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	2,2,2,2=8	1,1,2,2=6	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	1.6	0,0,0,0=0	0,1,1,1=3	0,0,1,1=2	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	1,2,2,2=7	1,2,2,1=6	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	1.7	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,1,0,0=1	0,0,0,1=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	1.8	0,0,0,0=0	0,0,0,1=1	0,0,0,1=1	0,0,0,0=0	0,1,0,0=1	2,2,2,2=8	1,1,2,2=6	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	2.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,1=1	0,0,0,1=1	0,0,0,1=1	1,0,0,0=1	1,0,1,0=2	0,0,0,0=0
RPO	2.2	0,0,0,0=0	0,0,1,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,1=1	0,0,0,0=0	0,0,1,0=1	0,0,0,0=0	1,1,1,1=4	0,0,0,0=0
RPO	2.3	0,0,0,0=0	1,2,2,2=7	1,1,1,2=5	0,0,0,0=0	0,0,0,1=1	1,2,2,2=7	1,2,2,2=7	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	3.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	3.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	4.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	4.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	4.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	4.4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	5.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	5.2	0,1,0,1=2	0,2,1,1=4	0,2,2,1=5	0,1,1,1=3	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,1,1,2=5	1,1,1,2=5	0,1,1,1=3
RPO	6.1	0,0,0,1=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	6.2	0,0,0,0=0	1,2,1,1=5	1,1,0,1=3	0,0,0,0=0	0,1,1,0=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0

		KL_R 7.3	KL_R 8.1.1	KL_R 8.1.2	KL_R 8.1.3	KL_R 8.1.4	KL_R 8.2.1	KL_R 8.2.2	KL_R 9.1.1	KL_R 9.1.2	KL_R 9.1.3
RPO	7.1	0,0,0,0=0	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	7.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,2,2,2=7	1,2,2,2=7	0,1,2,2=5
RPO	7.3	0,0,0,1=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
		0,2,0,3=5	4,13,9,14=40	4,9,6,13=32	0,1,1,2=4	0,19,1,15=35	8,11,12,14=45	6,8,13,10=37	3,3,3,4=13	4,4,5,5=18	0,2,4,3=9
PROW	1.1	0,0,0,0=0	0,0,1,0=1	0,0,1,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.3	0,0,0,1=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.4	0,0,0,0=0	0,0,1,0=1	0,0,1,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.5	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.6	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.7	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.8	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.9	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.10	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	2.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	2.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	2.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	2.4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	3.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,1,0,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	3.2	0,1,2,1=4	1,2,2,2=7	1,2,1,2=6	0,0,0,0=0	0,1,1,0=2	1,1,1,1=4	1,1,1,1=4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	3.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,1=1	0,0,0,1=1	0,0,0,1=1	1,0,0,0=1	1,0,1,0=2	0,0,0,0=0
PROW	3.4	0,0,0,0=0	1,1,0,0=2	1,1,0,0=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,0,1=2	1,0,0,1=2	0,0,0,0=0
PROW	4.1	0,1,2,1=4	1,2,1,1=5	1,2,1,0=4	1,1,1,1=4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	4.2	0,1,0,1=2	1,1,0,1=3	1,1,0,1=3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	4.3	1,1,1,0=3	1,1,0,1=3	1,1,0,1=3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
		1,4,5,4=14	5,7,5,5=22	5,7,4,4=20	1,1,1,1=4	0,2,1,1=4	1,1,1,2=5	1,1,1,2=5	2,0,0,1=3	2,0,1,1=4	0,0,0,0=0
		1,6,7,7=21	14,20,17,19=70	14,16,13,17=60	6,2,3,3=14	0,21,2,18=41	11,13,16,19=59	9,10,16,15=50	7,3,4,6=20	11,5,13,8=37	3,2,6,4=15

	KL_R 9.2	KL_R 9.3	KL_R 9.4	KL_R 9.5
KL_C 1.1	1,0,0,0=1	1,0,0,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 1.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 1.3.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 1.3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 1.3.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 1.3.4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 1.3.5	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 1.3.6	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 1.3.7	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 2.1.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 2.1.2	1,0,0,0=1	1,0,0,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 2.1.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 2.2.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 2.2.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 2.3.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 2.3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 2.3.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 3.1.1	2,0,2,1=5	2,0,2,1=5	0,0,1,1=2	0,0,0,0=0
KL_C 3.1.2	1,0,1,1=3	0,0,0,0=0	1,0,0,0=1	0,0,0,0=0
KL_C 3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 3.3.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	2,0,1,0=3	0,0,0,0=0
KL_C 3.3.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,2,0=2	0,0,0,0=0
KL_C 3.3.3	1,0,2,0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 3.3.4	1,0,2,0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 3.4.1	0,0,0,0=0	2,0,2,1=5	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 3.4.2	0,0,2,2=4	0,0,2,2=4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 3.4.3	1,0,2,1=4	1,0,2,1=4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 4.1.1	0,0,0,0=0	1,0,1,0=2	0,0,1,0=1	0,0,0,0=0
KL_C 4.1.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 4.1.3	0,1,1,0=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 4.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 5.1.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 5.1.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0

14,1,8,2=25
11,0,9,6=26
2,1,5,0=8
0,0,0,0=0
0,0,3,0=3
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
0,0,13,0=13
0,0,0,0=0
2,0,0,2=4
5,0,3,1=9
3,0,0,1=4
2,0,2,0=4
3,0,2,1=6
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
5,0,6,4=15
5,0,3,3=11
0,0,0,0=0
2,0,1,0=3
0,0,2,0=2
2,0,4,0=6
3,0,6,0=9
2,0,2,1=5
0,0,6,4=10
2,0,4,2=8
2,0,5,3=10
1,0,0,0=1
0,2,2,0=4
2,2,2,1=7
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0

		KL_R 9.2	KL_R 9.3	KL_R 9.4	KL_R 9.5
KL_C 5.1.3		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 5.2.1		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 5.2.2		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 5.2.3		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 5.3		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 5.4.1		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 5.4.2		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
KL_C 5.5.1		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,0,0=1
KL_C 5.5.2		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,0,0,0=1
		8,1,12,5=26	8,0,9,5=22	3,0,5,1=9	2,0,0,0=2
RPO 1.1		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 1.2		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 1.3		0,0,1,0=1	0,0,1,0=1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 1.4		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 1.5		0,1,1,0=2	0,1,1,0=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 1.6		2,1,1,1=5	2,1,1,1=5	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 1.7		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 1.8		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 2.1		1,0,1,0=2	1,0,1,0=2	0,0,0,0=0	1,0,1,1=3
RPO 2.2		1,0,1,0=2	1,0,1,0=2	0,0,0,0=0	1,0,1,1=3
RPO 2.3		0,1,1,0=2	0,1,1,0=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 3.1		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 3.2		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 3.3		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 4.1		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 4.2		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 4.3		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 4.4		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 5.1		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 5.2		1,1,1,2=5	1,1,1,2=5	0,0,1,1=2	0,0,0,0=0
RPO 6.1		0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO 6.2		1,2,1,1=5	1,2,1,1=5	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0

0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
2,0,0,0=2
2,0,0,0=2
2,4,5,3=14
2,5,5,8=20
2,1,2,2=7
4,3,4,8=19
6,21,11,11=49
6,10,10,9=35
2,5,2,4=13
3,5,5,8=21
8,0,5,7=20
5,1,6,4=16
4,10,10,10=34
0,1,0,1=2
0,1,0,1=2
0,1,0,1=2
0,1,0,1=2
0,1,0,1=2
0,1,0,1=2
0,1,0,1=2
0,1,0,1=2
9,26,15,26=76
0,0,0,2=2
4,9,4,4=21

		KL_R 9.2	KL_R 9.3	KL_R 9.4	KL_R 9.5
RPO	7.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
RPO	7.2	1,2,2,2=7	1,2,2,2=7	1,2,2,2=7	1,2,1,1=5
RPO	7.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
		7,8,10,6=31	7,8,10,6=31	1,2,3,3=9	3,2,3,3=11
PROW	1.1	0,0,1,1=2	0,0,1,1=2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.2	0,1,0,1=2	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	0,1,1,0=2
PROW	1.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.5	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.6	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.7	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.8	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.9	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	1.10	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	2.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	2.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	2.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	2.4	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0
PROW	3.1	0,1,0,0=1	0,1,0,1=2	0,0,0,0=0	1,1,0,0=2
PROW	3.2	0,1,1,0=2	0,1,1,0=2	0,0,0,0=0	1,1,0,0=2
PROW	3.3	1,0,1,0=2	1,0,1,0=2	0,0,0,0=0	1,0,1,1=3
PROW	3.4	0,1,1,0=2	0,1,1,0=2	0,0,0,0=0	1,1,1,0=3
PROW	4.1	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	2,1,2,2=7
PROW	4.2	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,1,1,1=4
PROW	4.3	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	0,0,0,0=0	1,1,1,1=4
		1,4,4,2=11	1,4,4,3=12	0,0,0,0=0	8,7,7,5=27
		16,13,26,13=68	16,12,23,14=65	4,2,8,4=18	13,9,10,8=40

0,2,0,1=3
8,13,15,14=50
3,3,5,5=16
0,0,10,3=13
0,3,7,5=15
0,0,0,1=1
0,0,2,0=2
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
0,0,0,0=0
1,7,5,5=18
5,15,16,9=45
5,0,4,4=13
5,5,3,2=15
5,11,14,9=39
3,5,1,5=14
4,4,2,3=13